T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ENGELLİ ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ PERSONELİNİN OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN BİREYLERİN EĞİTSEL TANILAMA VE YÖNLENDİRME SÜREÇLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

EBRU ÇAĞLAYAN

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ AYNUR GICI VATANSEVER

EDİRNE, 2022

Tezin Adı: Rehberlik ve Araştırma Merkezi Personelinin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Eğitsel Tanılama ve Yönlendirme Süreçlerine İlişkin Görüşleri

Yazar Adı: Ebru ÇAĞLAYAN

ÖZET

Bu araştırmanın amacı tıbbi tanısı Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireylerin rehberlik ve araştırma merkezlerine (RAM) başvurduktan sonraki eğitsel tanılama sürecinin ve bu tanısına uygun okula yönlendirilme sürecinin işleyişinin; rehberlik ve araştırma merkezi personelinin gözünden incelenmesidir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına göre desenlenmiştir. Çalışmanın verileri yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun görüşme soruları hazırlanarak; Tekirdağ, Çorlu, Edirne ve Lüleburgaz RAM'da görev yapan 18 gönüllü katılımcı ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırmanın güvenirlik çalışmaları iki alan uzmanı tarafından tamamlanmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda, OSB şüphesi duyulan bireylerin değerlendirme ve aile görüşme işlemleri sonrasında tıbbi tanı için hastaneye sevk edildikleri, hastane raporu ile başvuran bireyler için de yapılan değerlendirme sonrasında eğitsel tanısı doğrultusunda yönlendirme kararının alındığı belirlenmiştir. Eğitsel tanılama yapılırken performans değerlendirme formunun kullanıldığı, bu formun OSB'yi ölçmede yeterli olmadığı ve OSB'ye yönelik formal bir ölçme aracının kullanılmadığı belirlenmiştir. OSB'li bireylerin eğitsel tanılaması yapılırken toplam değerlendirme süresinin ortalama 25 - 45 dakika sürdüğü ve hazır bulunuşluk seviyelerinin eğitsel tanılama sürecini etkilediği ortaya konmuştur. Velilerin OSB'li bireylerin bütünleştirme eğitiminden yararlanmasını istediklerine ve RAM personelinin de OSB'li bireylerin en az kısıtlandırılmış ortamda eğitim almalarına öncelik verdiklerine dair görüşleri belirlenmiştir. Araştırmada yönlendirilen okul tür ve kademelerinin OSB'li bireyler için yeterli olmadığı görüşü ortaya konmuştur. OSB'li bireylerin eğitsel tanılama ve yönlendirme süreçlerinde RAM personelinin mesleki anlamda

kendilerini yeterli bulmadıkları araştırmanın bulguları arasındadır. OSB'li bireylerin eğitsel tanılama ve yönlendirme süreçlerinde sıklıkla ailelerle ilgili problemler ve ölçme araçlarının yetersizliği ile ilgili problemler yaşandığı belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular ışığında OSB'li bireylerin eğitsel tanılanma ve yönlendirilme konusunda alan yazına ve uygulamaya katkı ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Otizm Spektrum Bozukluğu, Eğitsel Tanılama, Yönlendirme, Rehberlik ve Araştırma Merkezi

Name of Thesis: The Views of Guidance and Research Center Staff on The Educational Dıagnosıs and The Guidance Processes of Individuals With Autism

Prepared by: Ebru ÇAĞLAYAN

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the educational diagnosis process of individuals with a medical diagnosis of Autism Spectrum Disorder (ASD) after applying to guidance and research centers (RAM) and the process of being directed to a school that is suitable for this diagnosis; It is an examination of the guidance and research center staff through their eyes. The research was designed according to the case study, which is one of the qualitative research methods. The data of the study were prepared according to the semi-structured interview technique; it was obtained as a result of interviews with 18 volunteer participants working in Tekirdağ, Çorlu, Edirne and Lüleburgaz guidance and research centers. The obtained data were analyzed by descriptive analysis technique. The reliability studies of the research were completed by two field experts.

In the findings obtained as a result of the research, it was determined that individuals with suspected ASD were referred to the hospital for medical diagnosis after the evaluation and family interview procedures, and the decision for referral was made for the individuals who applied with a hospital report, in line with their educational diagnosis, after the evaluation. It was determined that the performance evaluation form was used while making educational diagnosis, this form was not sufficient to measure ASD, and a formal measurement tool for ASD was not used. It has been revealed that the total evaluation time took an average of 25- 45 minutes while the educational diagnosis of individuals with ASD was made, and the level of readiness affected the educational diagnosis process. It has been determined that parents want individuals with ASD to benefit from integrative education and teachers give priority to individuals with ASD to receive education in the least restricted environment. It has been put forward that the school types and grades directed in the research are not sufficient for individuals with ASD. It is among the findings of the

research that teachers do not find themselves professionally competent in the educational diagnosis and orientation processes of individuals with ASD. It has been determined that individuals with ASD often experience problems related to families and the inadequacy of measurement tools in the educational diagnosis and orientation processes. In the light of the findings obtained in the study, contributions and suggestions to the literature and practice on the educational diagnosis and orientation of individuals with ASD are presented.

Keywords: Autism Spectrum Disorder, Educational Diagnosis, Guidance, Guidance and Research Center

ÖNSÖZ

Tez sürecimde deneyimiyle bana yol gösteren, sabrı ve desteğiyle yanımda olan, tezin her aşamasında beni destekleyen ve motive eden danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Aynur GICI VATANSEVER'e emek, ilgi ve gösterdiği özen için teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimine kabul edilmemden itibaren eğitim süreci boyunca güler yüzünü eksik etmeyen, ufkumu açan, tecrübelerini paylaşan değerli hocam Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU'na teşekkür ederim. Çalışmam sırasında değerli öneri ve önemli katkılarıyla yol gösteren Prof. Dr. NECDET KARASU'ya, Arş. Gör. Zekiye Hande YILMAZ'a ve Arş. Gör. Merve ŞAKAR'a teşekkür ederim.

Araştırma verilerinin toplanması aşamasında zamanlarını ayırarak değerli deneyimlerini benimle paylaşan Edirne, Tekirdağ, Çorlu ve Lüleburgaz Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde görev yapan meslektaşlarıma teşekkür ederim.

Hayatını bilim ve sanatın ışığında yaşayarak üniversite yıllarımda hayatıma bir rehber olarak giren ve yokluğuna rağmen öğretmenim olmaya devam eden değerli A. Belkıs GÜNEŞ'e, çalışma azmini örnek aldığım, desteğini her zaman hissettiğim ablam Zühal KÖK'e, eğitim hayatımın şekillenmesinde büyük katkıları olan öğretmenim Huri ESER ORHAN'a, benim için bir rehber öğretmenden daha fazlası olan Canan GÜNGÜT'e çok teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde beni destekleyen, her şeyimi borçlu olduğum biricik annem Nuran SUBAŞI'ya, evladı olmaktan gurur duyduğum canım babam Erol SUBAŞI'ya, çalışmamın başından sonuna kadar bana güç veren eşim Necati Özgür ÇAĞLAYAN'a, bu süreçte hayatıma anlam katan ve aramıza katılmasını sabırsızlıkla beklediğim oğlum Kemal'e ve en çok da beni yüksek lisans eğitimi için cesaretlendiren, birlikte çıktığımız bu yolda artık bedenen yanımda olmasa da gözlerinin ışığını, kalbinin neşesini her zaman sağ omzumun üzerinde hissettiğim kardeşim Zeynep SUBAŞI'ya sonsuz teşekkür ederim.

KISALTMALAR

ABC: OSB Davranış Kontrol Listesi

APA: Amerikan Psikiyatri Birliği

BEP: Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı

CDC: Centersfor Disease Control and Prevention (Hastalıkların Kontrolü ve Engellenmesi Merkezleri)

CHAT: Değiştirilmiş Erken Çocukluk Dönem OSB Tarama Ölçeği

ÇODÖ: Çocukluk Otizm Derecelendirme Ölçeği Türkçe Formu

ÇÖZGER: Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporu

DSM: Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı

ESİE: Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar İçin Erken Sosyal İletişim ve Etkileşim Ölçeği

GOBDÖ-2-TV: Gilliam Otizm Derecelendirme Ölçeği İkinci Versiyon

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

NAC: Ulusal Otizm Merkezi

ODGÖ: Otizm için Davranış Gözlem Ölçeği

OSB: Otizm Spektrum Bozukluğu

ÖEHY: Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

RAM: Rehberlik ve Araştırma Merkezi

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **iii**
ÖNSÖZ ..... **v**
KISALTMALAR ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
TABLO LİSTESİ ..... **x**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xi**
BÖLÜM I **1**
1.1. Problem Durumu 1
1.2. Araştırmanın Amacı 5
1.3. Araştırmanın Önemi 6
1.4. Sayıltılar 7
1.5. Sınırlılıklar 7
1.6. Tanımlar 7
BÖLÜM II **8**
2. Kuramsal Çerçeve 8
2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu 8
2.2. OSB'li Bireyler ve Özellikleri 9
2.2.1. 0-2 Yaş Dönemi 10
2.2.2. 2-5 Yaş Dönemi 10
2.2.3. Dil ve İletişim Özellikleri 11
2.2.4. Sosyal Etkileşim Özellikleri 13
2.2.5. Sınırlayıcı ve Tekrarlayıcı Davranış Özellikleri 13
2.3. Tanılama Süreci 14
2.3.1. Eğitsel Tanılama 15
2.3.2. OSB'li Bireylerin Tanılama Sürecinde Türkiye'de Kullanılan Araçlar. 16
2.3.3. Rehberlik ve Araştırma Merkezleri 20
2.3.4. Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu 20
2.3.5. Özel EğitimHizmetleri Kurulu 22
2.4. Yönlendirme Süreci 24
2.4.1. OSB'li Bireylerin Bütünleştirme Eğitiminden Yararlanması 25

2.4.2. OSB'li Bireylerin Özel Eğitim Sınıflarındaki Eğitim Hizmetinden Yararlanması 27
2.4.3. OSB'li Bireylerin Özel Eğitim Okullarındaki Eğitim Hizmetinden Yararlanmaları 27
2.4.4. OSB'li Bireylerin Evde Eğitim Hizmetinden Yararlanmaları 28
2.4.5. OSB'li Bireylerin Hastanede Eğitim Hizmetinden Yararlanmaları 28
2.5. İlgili Araştırmalar 29
BÖLÜM III 32
3. Yöntem 32
3.1. Araştırma Modeli 32
3.2. Çalışma Grubu 32
3.3. Veri Toplama Aracı 34
3.4. Veri Toplama Yöntemi 35
3.5. Verilerin Analizi 35
3.6. Geçerlik ve Güvenirlik 36
BÖLÜM IV 38
4. Bulgular ve Yorum 38
4.1. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Tanılanma Süreçlerine İlişkin Görüşleri 38
4.1.1. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Tıbbi ve Eğitsel Tanılama Süreçlerine İlişkin Görüşleri 39
4.1.2. OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma Süreçlerinde Kullandıkları Ölçme Araçlarına İlişkin Görüşleri 42
4.1.3. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanmasının Yapıldığı Ortama İlişkin Görüşleri 45
4.1.4. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılamasının Yapıldığı Toplam Süreye İlişkin Görüşleri 49
4.1.5. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanması Sırasındaki Hazır Bulunuşluklarına İlişkin Görüşleri 51
4.2. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin YönlendirilmesiSürecine İlişkin Görüşleri 53
4.2.1. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Yönlendirilmesinde Veli Etkisine Yönelik Görüşleri 53
4.2.2. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin OSB'den Etkilenme Düzeylerinin Yönlendirilmesi Sürecine Etkilerine Yönelik Görüşleri 56
4.2.3. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Yönlendirilebileceği Mevcut Okul Tür Ve Kademelerinin Uygunluğuna İlişkin Görüşleri 59
4.2.4. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma ve

Yönlendirilmesi Süreçlerindeki Mesleki Yeterliliklerine İlişkin Görüş ve Önerileri 63

4.2.5. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma ve Yönlendirilmesi Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlüklere Yönelik Görüşleri ... 67

BÖLÜM V 72

5. Sonuç ve Tartışma 72

5.1. Öneriler 77

5.1.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler 77

5.1.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler 78

KAYNAKÇA 80

EKLER 90

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1. Katılımcı Personellere İlişkin Demografik Bilgiler 33

Tablo 4.1. RAM Personelinin OSB'li bireylerin tıbbi ve eğitsel tanılama süreçlerine ilişkin görüşleri 39

Tablo 4.2. OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma Süreçlerinde Kullandıkları Ölçme Araçlarına İlişkin Görüşleri 43

Tablo 4.3. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanmasının Yapıldığı Ortama İlişkin Görüşleri 46

Tablo 4.4. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılamasının Yapıldığı Toplam Süreye İlişkin Görüşleri 49

Tablo 4.5. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Yönlendirilmesinde Veli Etkisine Yönelik Görüşleri 53

Tablo 4.6. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin OSB'den Etkilenme Düzeylerinin Yönlendirilmesi Sürecine EtkilerineYönelik Görüşleri 56

Tablo 4.7. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Yönlendirilebileceği Mevcut Okul Tür ve Kademelerinin Uygunluğuna İlişkin Görüşleri 59

Tablo 4.8. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma ve Yönlendirilmesi Süreçlerindeki Mesleki Yeterliliklerine İlişkin Görüş ve Önerileri . 63

Tablo 4.9. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma ve Yönlendirilmesi Süreçlerinde KarşılaştıklarıGüçlüklere Yönelik Görüşleri 68

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. OSB'li Bireylerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Başlıca Araçlar ……..……..….18

BÖLÜM I

Bu bölümde araştırmanın problemi, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi ve araştırmanın sınırlılıkları, sayıltıları ve tanımları yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) yaşamın ilk yıllarında ortaya çıkan ve yaşam boyu süren, iletişim ve etkileşim alanlarında belirgin gecikme, kısıtlı ve yineleyici ilgi alanları ile kendini gösteren bir nörogelişimsel bozukluktur (Kanner, 1943). OSB'nin bir bozukluk olarak tanımlandığı ilk dönemlerde OSB anne ile bebek arasındaki ilişki yetersizliği ya da patolojik ebeveyn tutumlarına karşı gelişen davranış problemleri olarak tanımlanırken günümüzde çok etkenli genetik ve çevresel faktörlerden etkilenen nörogelişimsel bozukluk olduğu kabul görmektedir (Watts, 2008).

OSB'nin günümüze kadar pek çok tanımı yapılmış ve OSB tanı kriterlerinde çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Amerikan Psikiyatri Birliği (American Psychiatric Association - APA) kılavuzu olan Ruhsal Bozukluklara İlişkin Tanı ve İstatistik El Kitabı 2013'teki son basımında (DSM-5), OSB sosyal iletişim ve etkileşimde yetersizlik ve tekrarlayıcı davranışlar gösterme, aynılıkta ısrarcılık, duyuşsal uyaranlara aşırı duyarlılık ya da duyarsızlık, rutinlere aşırı bağlılık, değişikliklere direnme olarak tanımlanmış ve bu özelliklerin erken çocukluk döneminde ortaya çıkması gerektiğini belirtilmiştir (APA, 2013).

Amerikan Hastalıkları Önleme ve Kontrol Merkezi (Centers for Disease Control Prevention - CDC)'nin verilerine göre Amerika Birleşik Devletleri'nin 11 eyaletinde her 44 çocuktan 1'inde OSB görülmektedir (CDC, 2020). OSB'nin görülme sıklığının artması günümüzde bu konuda farklı bakış açıları geliştirilmesine, eğitim ve yönlendirmeyle ilgili yeniliklere gidilmesine neden olmuştur. OSB'nin belirtileri yaşamın ilk 12 ayında ortaya çıkmaya başlamasına rağmen 18 aydan itibaren daha belirgin hale gelmektedir. OSB tanısının tespit edilebilmesi genel olarak 2 yaşı bulmakla birlikte 18 aydan itibaren tanılanması hedeflenmektedir (Öner, 2020). Ancak Türkiye'de erken dönemde tanılama henüz düşük düzeydedir (Çiftçi Çiçek, 2015). Yapılan bir çalışmanın sonucuna göre tanı yaşı 3 yaştan sonrasını hatta 4-6 yaşı bulmaktadır (Göker, Şahin ve Tekedere, 2015).

OSB'li bireylerin yaşamlarının erken dönemlerinde fark edilerek uygun eğitim programlarının sunulması ile OSB'li bireylerinin öğrenme oranındaki ve yeni becerilerin gelişimindeki artışı olumlu yönde etkilediği bilinmektedir (Baird, Cass ve Slonims, 2003; Dawson, Osterling, Meltzoff ve Kuhl, 2000; Landa, 2018; Özdemir, 2007). Bu nedenle son yıllarda etkili erken tanı ve tanılamada kullanılacak araç gereçlerle ilgili yapılan çalışma ve araştırmalar artmaktadır (Kılınç, Bağlama ve Akçamete, 2019). OSB'li bireylerin erken ve uygun eğitimden faydalanabilmeleri tıbbi ve eğitsel tanılarının yapılması ile mümkündür. Tıbbi tanı hastanelerde çocuk psikiyatristleri tarafından yapılan değerlendirmeler sonucunda konur. Bireyin tıbbi olarak tanılanmış olması eğitsel hizmetlerden yararlanabilmesi için yeterli görülmemektedir. Tıbbi engel tanısının eğitsel performansını olumsuz yönde etkilemesi gerekmektedir (Kargın, 2007). Bu nedenle bireyin eğitsel anlamda da değerlendirilmesi gerekir. Eğitsel tanı ülkemizde rehberlik ve araştırma merkezlerinde; zihinsel, fiziksel, duygusal gelişim öyküsü, hastane raporu ve eğitsel performansı doğrultusunda koyulur (Cavkaytar ve Diken, 2006).

McLoughlin ve Lewis'e (2005) göre özel gereksinimi olan bireylerin eğitsel hizmetlerden etkili yararlanabilmeleri için eğitsel tanılama sürecindeki bilgilerin sistematik bir şekilde sunulması gerekmektedir. Türkiye'de eğitsel değerlendirme ve tanılamaya ilişkin henüz bir standart oluşturulamaması, standart ölçme araçlarının sayıca az olması, ölçme araçlarındaki güncelleme çalışmalarının ise yetersiz olması söz konusudur (Aksoy ve Şafak, 2021).

Eğitsel tanılama sürecinde yaşanan problemler bireylerin yanlış tanı almalarına, tanı almasını gerektiren problem durum olmadığı halde tanı almalarına ya da ihtiyacı olan eğitsel hizmetlerden yararlanamamalarına neden olabilmektedir. Bu durum OSB'li bireyler açısından incelenecek olursa; Aydos ve Satı Çalış'a (2021) göre ayırıcı tanıların birbirine benzerlik göstermesi nedeniyle doğru tanılama için değerlendirmeyi yapan uzmanın OSB'yi diğer yetersizlik alanlarından ayıran özellikleri fark edememesi halinde bireye yanlış tanı konabilmekte ve bu durum hem bireyin ihtiyacı doğrultusunda yönlendirilememesine hem de aile üzerinde gereksiz yere anksiyete yaratmasına neden olmaktadır.

Türkiye'de eğitsel tanılama hizmetlerinin ardından bireyin ihtiyacı olan eğitim hizmetinden faydalanabilmesi için RAM tarafından uygun okula ve destek eğitim hizmetine yönlendirilmesi yapılmaktadır (Diken, 2005). Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Araştırma Merkezi Yönergesi'ne göre; rehberlik ve araştırma merkezlerinin özel eğitim bölümlerinde çalışan personeller, öğrencilerin eğitsel değerlendirmesinin yapılabilmesi için uygun ölçme araçlarını kullanır, engel türü ve derecesine uygun kararların alınabilmesi için diğer alan uzmanlarıyla iş birliği yapar, aileyi bilgilendirir. Özel eğitim değerlendirme kurulunun kararı doğrultusunda öğrencinin eğitsel tanısına uygun okula yönlendirilmesi yapılır (MEB, 2020).

OSB'li bireylerin de gelişiminin en uygun şekilde destekleneceği öğretim ortamına yerleştirilmesi bireyin eğitsel değerlendirmesinin uygun şekilde yapılıp, doğru eğitsel tanının konmasının ardından bireyin farklılıkları ve yapabildikleri dikkate alınarak yapılmasına bağlıdır (Cavkayatar, 2000). Fakat OSB'li bireylerin ebeveynleriyle yapılan bir araştırmada ebeveynler uzmanların tanılama sırasında genellikle sadece aileden bilgi aldıklarını, tanılama sürecinin çok kısa olduğunu, çocukların uzman tarafından gözlemlenmeden tanı aldıklarını dile getirmişlerdir (Selimoğlu, Özdemir, Töret ve Özkubat, 2013). Benzer şekilde, Türkiye'de OSB'nin değerlendirilmesinde kullanılan ölçme araçları sınırlı sayıdadır. OSB tanısı genellikle gözlem ve taramada kullanılan araçlarla yapılmaktadır. Bu durumda da tanının doğruluğu değerlendirmeyi yapan uzmanın mesleki bilgi düzeyi ve tecrübesinden etkilenmektedir (Özdemir, 2014).

Alan yazın incelendiğinde OSB'li bireylerin tıbbi tanılama süreçleriyle ilgili (Finke, Drage ve Ash, 2010; Karaaslan ve Karaaslan, 2016; Yiğitoğlu ve Odluyurt, 2021), OSB'li bireylerin tarama ve tanılama süreçlerinde kullanılan araçlarla ilgili (Rellini vd., 2004; Özdemir, Diken, Diken ve Şekercioğlu, 2013; Özdemir, 2014; Kılınç, Bağlama ve Akçamete, 2019; Yazıcı, Akman ve Usta; 2020) çalışmalara rastlanmaktadır. Eğitsel tanılamayla ilgili (Aksoy ve Şafak, 2020; Burak ve Ahmetoğlu, 2019; Çuhadar, 2017; Işıkdoğan Uğurlu ve Kayhan, 2018; Kargın, 2007) çalışmalara da yer verildiği ve Türkiye'de eğitsel tanılama işlemlerinin yapıldığı kurum olan RAM'lardaki eğitsel tanılama süreçlerine ilişkin yapılan çalışmalar olduğu

da tespit edilmiştir (Biral, 2019; Çiftçi Çiçek, 2015; Göksoy ve Öksüz, 2019; Kırbıyık, 2011; Özak, Vural ve Avcıoğlu, 2008; Yurtsever, 2013).

Kargın (2007) çalışmasında eğitsel değerlendirmeyi; engelli ya da risk altında olan çocukların gönderme öncesindeki süreç, gönderme süreci, ayrıntılı değerlendirme ve özel eğitime uygunluğuna karar verme, yerleştirme, bireyselleştirilmiş eğitim planının hazırlanması, uygulama- değerlendirme - izleme süreci olarak ifade etmiştir. Özel eğitim ihtiyacı olduğuna dair şüphelenilen bireyler okulda uygulanan tüm müdahale programlarına rağmen gelişim gösteremezlerse RAM'a yönlendirmeleri yapılır. RAM'da değerlendirme ekibi tarafından formal ve informal değerlendirme araçlarının birlikte kullanılması sonucunda özel eğitime uygunluğuna karar verilen öğrencilerin genel hedefleri belirlenerek okul yönlendirmeleri yapılmalıdır.

Aksoy ve Şafak (2020) yaptıkları tarama çalışmalarının sonucunda eğitsel tanılama sürecinde standart oluşturulmasına dair problemler yaşandığını belirtmişlerdir. Bireylerin büyük bölümünün okul çağında tanılanıyor olması erken tanılamayla ilgili problemler yaşandığının göstergesi olduğu yönündedir. Bunların yanında sağlık ve eğitim kurumları arasındaki işbirliğinde eksiklikler olduğu, RAM'larda değerlendirme standartlarının oluşmamış olduğu, nitelikli personel eksikliği, değerlendirme araçlarındaki geçerlilik- güvenirlilik problemleri ile fiziksel koşullarla ilgili problemler ön plana çıkmıştır.

Kırbıyık'ın (2011) Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'nde görev yapan ve eğitsel tanılamada görev alan rehber personellerle ilgili çalışmasında eğitsel değerlendirme süreçleriyle ilgili çeşitli problemler olduğu saptanmıştır. Eğitsel değerlendirme yapılan test odalarının ve görüşme odalarının uygun bulunmadığı, eğitsel değerlendirme için RAM'a yönlendirilen bireylerin ilk kez karşılaştığı bir ortam olmasından kaynaklı yaşadığı kaygı ile gerçek performansını gösteremediği ortaya konmuştur. Geçen süre içinde değişen yönetmelikler ve uygulamadaki farklılar tespit edilerek bu çalışma ile mevcut durum hakkında bilgi edinilmek istenmiştir.

Biral'ın (2019) RAM'daki eğitsel tanılama süreçleriyle ilgili yaptığı sosyolojik değerlendirme çalışmasına göre RAM'lar karar verici kurum olması kadar tıbbi tanı raporunun dışındaki uygulama ve gözlemleri bir arada yürütmesi nedeniyle de

önemlidir. Bireylerin özel eğitim hizmetlerinden yararlanmasında RAM'ın yeterliliği ve RAM'da görev yapan bireylerin yeterliliğinin de etkili olduğu bilinmektedir.

Alan yazın incelendiğinde eğitsel tanılama ile ilgili yapılan çalışmalara ek olarak farklı engel gruplarının tanılanması ve yönlendirilmeleriyle ilgili yapılan çalışmalar olduğu görülmektedir. RAM'da özel öğrenme güçlüğü yaşayan bireylerin eğitsel tanılama süreciyle ilgili çalışmalara (Çakmak, 2017; Kuzgun, 2017; Uçak, 2017) ve ağır çoklu yetersizliği olan bireylerin eğitsel tanılamasıyla ilgili yapılan çalışmalara (Yürekli, 2021) rastlanmıştır. Bu çalışmalar dışında RAM'daki eğitsel tanılama kararı ardından verilen modül programlarıyla ilgili (Maraklı, 2016) ve matematik becerilerinde yetersizlik görülen öğrencilerin eğitsel tanılama süreçleriyle ilgili (Türkkal, 2018) çalışmalar olduğu görülmüştür.

OSB'li bireylerin RAM'daki eğitsel tanılama süreçleriyle ilgili yalnızca bir çalışma olduğu görülmüştür (Kaplan Şahin, 2016). Yapılan bu çalışmada da eğitsel değerlendirmeyi yapan RAM Personelinin yeterliliği incelenmiştir. OSB'li bireylerin değişen yönetmelikler ve uygulamadaki yenilikler sonrasında eğitsel tanılama ve yönlendirme süreçlerindeki durumun saptanması, RAM'da görev yapan personelin hem tanılama hem de yönlendirme sürecine ilişkin görüşlerinin belirlenmesinin önemli olduğu düşünülmüş ve böyle bir çalışmaya gereksinim duyulmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı tıbbi tanısı OSB olan okul çağındaki bireylerin RAM'a başvurduktan sonraki eğitsel tanılama sürecinin ve bu tanısına uygun okula yönlendirme sürecinin işleyişinin; RAM personeli gözünden incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. OSB'li bireylerin eğitsel tanılama süreçlerine ilişkin RAM personelinin görüşleri nelerdir?
2. OSB'li bireylerin yönlendirilmesi süreçlerine ilişkin RAM personelinin görüşleri nelerdir?

3. RAM personelinin OSB'li bireylerin tanılama ve yönlendirilmesine yönelik mesleki yeterliliklerine ilişkin görüş ve önerileri nelerdir?
4. OSB'li bireylerin eğitsel tanılanması ve yönlendirilmesi süreçlerinde RAM personelinin yaşadığı güçlükler ve bu süreçlere yönelik öneriler nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

OSB olan bireyler gelişim özellikleri ve OSB'den etkilenme düzeyleri nedeniyle oldukça heterojen bir grup oluşturmaktadır. OSB tanılı çocuklar arasında benzerlikler kadar farklılıklar da vardır. Bu yüzden bir çocuğu diğeriyle karıştırmaktan kaçınmak ve ona uygun eğitim hizmetinin mümkün olduğunca en erken sürede sunulması gerekir (Kırcaali İftar, 2012).

OSB'li bireylerin değerlendirilmesi sırasında kullanılan araçlar geçerlilik ve güvenirlilik çalışmaları yapılmış araçlar olabileceği gibi gözleme dayalı araçlar da olabilmektedir. OSB'li bireyleri belirlemek, erken tanı koymak hem çocuklara hem de ailelere sunulacak hizmetleri belirlemede, eğitimlerini planlamada, uygun okullara yönlendirmede ve gelişimlerini izlemede önemli bir süreçtir. Ayrıca bireylerin doğru tanıyı alması, onların güçlü ve zayıf yönlerinin doğru bir şekilde belirlenmesi yönlendirileceği eğitim kurumlarına ve faydalanacakları eğitim hizmetlerine karar verilmesini etkilemektedir (Sucuoğlu, 2012).

Türkiye'de OSB'ye yönelik standart ölçeklerin sınırlı sayıda olması nedeniyle; eğitsel tanılama zeka testleri, gelişim testleri/envanterleri ve eğitsel performans belirleme ölçeği kullanılarak ya da gözlem yoluyla yapılmaktadır. Burada da değerlendirme yapan kişi ya da kişilerin deneyimi ve alandaki iyi uygulamalardan haberdar olması önemlidir. Bu bağlamda yapılacak olan çalışmanın hem durum tespiti yapmada hem de uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik öneriler sunmada önemli veriler sağlayacağı düşünülmektedir.

Türkiye'de OSB'li bireylerin eğitsel tanılama ve yerleştirme süreçleriyle ilgili yapılan lisansüstü tezler incelendiğinde yalnızca RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılama süreçlerindeki yeterliliğinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmıştır.

Yapılacak çalışmanın eğitsel tanılama ve yönlendirme sürecini genel olarak kapsaması yönüyle özgün olduğu düşünülmektedir.

1.4. Sayıltılar

Bu araştırmanın sayıltıları şunlardır:

1. Çalışma grubunu oluşturan RAM personelleri kendilerine yöneltilen soruları açık ve samimi bir şekilde yanıtlamışlardır.
2. Örneklem evreni yansıtmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma 2021-2022 Eğitim-Öğretim Yılı Edirne, Lüleburgaz, Tekirdağ ve Çorlu Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'nde görev yapan personel ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

- **Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB):** Toplumsal etkileşim ve toplumsal iletişim alanındaki sınırlılıklar ve sınırlı yineleyici davranış örüntüleri ve ilgili gelişimsel yetersizlik türüdür (APA, 2013).
- **Özel Eğitim:** Gelişim özellikleri ve eğitsel yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı farklılıklar gösteren bireylere özel olarak yetiştirilen personel ve bireye uygun ortamlarda eğitsel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması için yürütülen eğitimdir (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).
- **Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM):** İl veya ilçelerde özel eğitim hizmetleri ve rehberlik hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi ve izlenmesi ve değerlendirilmesi için koordineli bir şekilde faaliyet yürüten kurumlardır (Rehberlik ve Araştırma Merkezi Yönergesi, 2020).
- **Tanılama:** Özel eğitim gerektiren bireylerin tüm gelişim alanlarındaki yeterli ve yetersiz yönleriyle, bireysel özelliklerinin ve ilgilerinin belirlenmesi için tıbbi, psiko-sosyal ve eğitsel alanlarda yapılan değerlendirmelerdir (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2006).

BÖLÜM II

2. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırmanın temel değişkenleri ile ilgili literatür çerçevesinde bilgiler yer almaktadır.

2.1. Otizm Spektrum Bozukluğu

OSB ilk kez 1943 yılında Amerikalı çocuk psikiyatristi Leo Kanner tarafından kullanılmıştır (Şahin, 2012). Leo Kanner yaptığı çalışmada 11 çocuğun diğer yetersizliği olan ve yetersizliği olmayan çocuklardan farklı özellikler gösterdiğini belirtmiştir. Bu özellikler genel olarak; normal fiziksel büyüme ve gelişim karşısında dil-iletişim becerilerinde yetersizlik, değişimlere karşısında aynılığa bağlılık, tekrarlayıcı hareketler olarak değerlendirmiş ayrıca bu davranışların erken çocukluk döneminde de gözlenebildiğini belirtmiştir (Diken, 2010). OSB ilk olarak Yunanca öz, benlik anlamındaki ve kendi içine yönelmiş olma hali olarak tanımlanan *"autos"* kelimesinden türemiştir (Kırcaali-İftar, 2015; Şahin, 2012).

OSB'nin ilk olarak psikiyatrik tanı sınıflanma sistemine girişi Amerikan Psikiyatri Birliği'nin 1980 yılında yayımladığı DSM- III ile başlamıştır. 1994 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği'nin dördüncü baskısında (DSM-IV) OSB *"Yaygın Gelişimsel Bozukluk (YGB)"* olarak adlandırılmıştır. YGB geniş yelpazesi olan ve beş alt tanı grubu (Otizm Spektrum Bozukluğu, Asperger Bozukluğu, Rett Bozukluğu, Başka türlü adlandırılmayan ve Çocukluk Çağı Dezintegratif Bozukluğu) başlığında incelenmiştir (Fazlıoğlu ve Eşme-Yurdakul, 2009). Son olarak 2013 yılından günümüze kadar geçerli olan DSM-V'teki tanı ölçütleri dikkate alınmaktadır. Buna göre; belirtileri erken çocuklukta görülmeye başlayan, *"sosyal iletişim"* ve *"sınırlı ilgiler ve yineleyici davranışlar"* alanlarındaki nörogelişimsel bozukluktur. Sosyal iletişim alanında; toplumsal duygusal karşılıkta yaşanan aksaklıklar, sözel olmayan iletişimde yaşanan aksaklıklar, gelişim düzeyine uygun ilişki kurma ve sürdürmede aksaklıklar alanlarının üçünün de gözlenmesi beklenir. Sınırlı ilgiler ve yineleyici davranışlardan ise; basmakalıp tekrarlayıcı hareketler, rutine sıkı sıkıya bağlılık, sınırlayıcı ve yoğun ilgi alanları, duyusal uyaranlara aşırı ilgi ya da ilgi duymama

alanlarının dördünün en az ikisinin gözleniyor olması beklenmektedir (APA, 2013; Kırcaali-İftar, 2015).

DSM-V'te OSB üç düzeyde sınıflandırılmıştır. Bunlar; *"destek gerektirir", "yoğun destek gerektirir"* ve *"çok yoğun destek gerektirir"* şeklindedir. Birinci düzeydeki destek gerektiren bireylere sosyal iletişim alanında destek sağlanmadığında yaşanan aksaklıklar önemli yetersizliğe neden olur ayrıca sınırlı ve yineleyici davranışlar bağlamında bir ya da birkaç önemli soruna yol açar. İkinci düzeydeki yoğun destek gerektiren bireyler sosyal iletişim alanında belirgin aksaklıklar yaşarken destek varlığında dahi yetersizlik devam eder. Sınırlı ilgiler ve yineleyici davranışlar bağlamında ise işlevlerinin belirgin şekilde bozulmuş olduğu gözlemlenir. Üçüncü düzeydeki çok yoğun destek gerektiren bireyler sosyal iletişim becerileri bağlamında ileri derecede yetersizlik yaşarlar. Sınırlı yineleyici davranışlar bakımından değerlendirildiğinde işlevlerinin önemli ölçüde bozulduğu, sabit ilgilerden başka bir alana yönlendirmenin çok zor olduğu ya da kısa sürede sabit ilgilerine geri döndükleri gözlemlenir (APA, 2013).

OSB eğitsel anlamda da 2018'deki Özel Eğitim Hizmetleri yönetmeliğine göre hafif, orta ve ağır düzeyde OSB olan birey olarak sınıflanmıştır. Buna göre OSB'den ağır ve orta düzeyde etkilenen bireylerin yoğun destek eğitim ve özel eğitim hizmetinden faydalanması gereken bireyler olduğunu ifade edilirken OSB'den hafif düzeyde etkilenen bireyleri etkileşim ve iletişim alanlarındaki hafif düzeydeki sınırlılık nedeniyle özel eğitim ve destek eğitimden faydalanması gereken bireyler olarak ifade edilir (MEB, 2018).

2.2. OSB'li Bireyler ve Özellikleri

OSB'ye ait tanı kriterlerinde belirtilen özellikler farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde OSB'ye yönelik ortaya çıkan belirtiler yönünden 0-2 yaş ile 2-5 yaş arasındaki gelişim dönemlerinde ortaya çıkan belirtiler üzerinden incelenmiş ardından OSB'li bireylerin dil ve iletişim özellikleri, sosyal etkileşim özellikleri, sınırlı ve tekrarlayıcı davranışsal özelliklerine yer verilmiştir.

2.2.1. 0-2 Yaş Dönemi

Bu dönemin fiziksel özellikleri akranlarından farklı değildir. Fiziksel özellikleri bakımından becerileri kazanma bağlamındaki hazırbulunuşluk düzeyleri akranları gibi olmasına rağmen bazı bireylerde çevresel ilgisizlikleri nedeniyle oturma ve yürüme becerisini geç kazandıkları gözlenmiştir. Sosyal özellikleri bakımından OSB olan bireylerde kucağa alınınca huzursuzlanma, insanlarla göz teması kurmama ve konuşmalara tepki vermeme davranışları gözlenir. Bilişsel özellikleri bakımından ise çevresindeki nesnelere karşı ilgisizlikleri nedeniyle zihinsel bir problemin olabileceği şüphesi uyandırırlar. Dil ve konuşma özellikleri; adına tepki vermediği, babıldamaların (ba-ba vb. sesler) başlamadığı, bazılarının tamamen sessiz kaldığı bazılarının ise birkaç sözcük kullandığı gözlenmiştir (Avcıoğlu, 2011).

Bu dönemde OSB'li bireyler;

- 6. aylarını geçmiş olmalarına rağmen başkalarına gülümsememekte,
- 12. aylarını geçmelerine rağmen agulama, parmakla işaret etme ve jestleri yapma becerilerini gerçekleştirememekte
- 24. aylarını geçmelerine rağmen iki kelimelik cümleler kuramamaktadırlar (Özlü-Fazlıoğlu, 2004).

2.2.2. 2-5 Yaş Dönemi

Bu dönemde OSB'li bireylerin normal gelişim gösteren akranlarıyla benzer gelişim gösterdiği gözlenmekle birlikte bazı bireylerin motor becerilerde akranlarından daha geride olduğu gözlenmiştir. Sosyal beceriler bakımından çevresinde olan bitenlere karşı ilgisizlik, göz kontağında sınırlılık ya da hiç göz kontağı kurmama, adına tepki vermeme, fiziksel temastan kaçınma davranışları gözlenir. Bunun yanında seslere, görsel uyaranlara, acı, sıcak ve soğuğa karşı normal dışı tepkiler verirler. Bu tepkiler uyaranlara karşı tamamen ilgisizlik olabileceği gibi bazılarına da aşırı duyarlılık gösterme şeklinde olabilir. Bilişsel özelliklerine bakıldığında OSB'li bireylerin bir bölümünün normal zekâya sahip olduğu, bir bölümünün ise zihinsel olarak akranlarından geride olduğu bilinmektedir. Dil ve

konuşma özellikleri değerlendirildiğinde konuşmaya başlamada gecikme ya da konuşmanın başlamasının ardından bildikleri sözcükleri kullanmayı bırakma davranışları gözlenmiştir. Konuşmayı iletişim aracı olarak kullanmadıkları, konuşmayı anlamada güçlük, bazı sözcükleri tekrar tekrar tekrar söyleme, "ben" zamirini kullanmama, "evet-hayır" sözcüklerini kullanmama ya da geç kullanma davranışları gözlemlenmektedir (Avcıoğlu, 2011).

Bu dönem Özlü- Fazlıoğlu'na (2004) göre 3-6 yaş aralığında incelenmiştir. Buna göre OSB'li bireyler;

- Kendilerine dokunulmasından kaçınmakta
- Kendilerini diğer insanlardan soyutlamakta
- Mimikleri anlayamamakta ve taklit edememekte
- Ekolali olarak söylenenleri tekrar etmekte
- Seslenildiğinde adına tepki vermemekte
- Tekrarlı hareketler yapmakta
- Rutinlere aşırı düşkünlük göstermekte
- Yalnızca belirli yiyecekleri yemekte ve beslenmede aşırı seçici olmakta
- İnce motor becerilerde akranlarından geride olmakta
- Belirli ses, ışık gibi uyaranlardan aşırı rahatsızlık duymaktadırlar.

2.2.3. Dil ve İletişim Özellikleri

OSB'li bireylerin diğer bireylerle iletişim başlatma ve sürdürmede çeşitli zorluklar yaşandığı bilinmektedir. OSB'li bireylerin aileleri genellikle ilk olarak çocuklarındaki dil gelişimindeki geriliği fark ederler (Bodur ve Soysal, 2004). Dili karşılıklı iletişim aracı olarak kullanma durumu bazen hiç gelişmemekte, bazen ise akranlarından geride seyredebilmektedir. OSB'li bireylerin %50'si ifade edici dil becerilerinden yoksunken bir kısmında da ekolali özelliği gözlenmektedir (Diken, 2010).

OSB olan bireylerde görülen iletişim problemlerinin söz öncesi dönemden (0-12 ay) itibaren başladığı ve bu problemlerin taklit, ortak dikkat, jest ve oyun

becerilerindeki sınırlılıklar olduğu söylenebilir. Sözel olmayan sosyal iletişim becerilerinde yaşanan bu problemlerin, çocuklarda dilin kazanımında yaşanan problemler ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Ökcün Akçamuş, 2016). OSB'li bireylerin iletişim sorunları şu şekilde sıralamıştır (APA, 2000; Burey, 2004; Ozonof ve Rogers, 2003; Schreibman, 2005; Akt. Kırcaali İftar, 2012):

1. Dil gelişimindeki gecikme:

    - Çocuğun iki yaşını geçkin olmasına rağmen tek sözcük bile kullanamaması
    - Üç yaşını geçkin olmasına rağmen iki sözcüklü basit ifadeler kullanamaması
    - Kullandığı dil yapısının basit olması ya da dil kurallarıyla ilgili tekrarlayan hatalar yapmak olarak belirtmiştir.

2. Karşılıklı konuşmada yaşanan zorluklar:

    - Konuşmayı başlatma, sürdürme ve sonlandırmada yaşanan problemler
    - Başkalarının yaptığı yorumlara tepkisiz kalıp yalnızca doğrudan sorulara tepki vermesi
    - Çocuğun genellikle kendi ilgisini çeken konuda istekle konuşması ve ilgisini çeken favori konusu dışında konuşmada isteksiz olması

3. Sıra dışı ya da yineleyici dil:

    - Başkalarının söylediği kelimeleri tekrar etmesi
    - Televizyon ve kitap aracılığıyla duyup okuduğu kelimeleri ilgisiz zamanlarda tekrar etmesi
    - Yalnızca kendisine anlam ifade eden sözcükleri tekrar etmesi
    - Didaktik, robotik konuşma

4. Gelişim düzeyine uygun olmayan oyun:

    - Hayali oyunlarda (evcilik, personelcilik vb.) yetersiz olma

- Sembolik oyunlarda (bir nesneyi başka bir nesne yerine kullanma) yetersiz olma
- Sosyal oyunlara karşı ilgisizlik

2.2.4. Sosyal Etkileşim Özellikleri

OSB'li bireylerin tanılanmasında sosyal etkileşim özelliklerdeki sınırlılıklar dikkat çekmekte ve önem arz etmektedir (Gıcı Vatansever, 2018; Ökçün Akçamuş, 2016). OSB'li bireyler normal gelişim gösteren akranlarından farklı olarak sosyal becerileri edinmede güçlük yaşarlar (Frith ve Frith, 2001). OSB'li bireylerde, duygularını diğer insanlara ifade etmekte sınırlı olma ya da hiç paylaşamama, yalnız oyun oynamayı tercih etme, akranlarının oyununa katılmada isteksizlik, etrafındaki insanların varlığının farkında değilmiş gibi davranma, etrafındaki insanlara ve olaylara karşı ilgisizlik, yardım isteme, başkalarına yardım etme gibi becerilerdeki eksiklikler dikkat çekmektedir (MEB, 2014).

Çolak (2016) OSB'li bireylerin sosyal etkileşim özelliklerini değerlendirdiğinde:

- Ortak ilgi ve ortak dikkatte sınırlılıklar
- Diğer insanların duygularını anlamada ve karşılık vermede yetersizlikler
- Aile bireylerine bağlılıkta sınırlılıklar
- Selamlaşma, vedalaşma gibi motor becerileri taklitte yaşanan sınırlılıklar

olarak ortaya koymuştur.

2.2.5. Sınırlayıcı ve Tekrarlayıcı Davranış Özellikleri:

OSB'li bireyler sürekli tekrarlayan, yineleyici (streotip) davranışlar gösterirler (Şahin, 2015). Bu davranışlar bireylerin sosyal kabulünü olumsuz yönde etkileyen ve kendini uyarıcı davranışlar olan sallanma, elleri çırpma gibi hareketlerdir (Turnbull vd., 2002). OSB'li bireylerde, dönme, vücudunu ya da başını sallama, nesneleri

döndürme, bazı nesnelere yoğun bir şekilde bağlanma, nesneleri dizme, rutinlere takılı kalma, konuşma gelişmişse belirli bir konuya aşırı ilgi ve o konuda uzun uzadıya konuşma davranışları gözlenir (Johnson ve Myers, 2007).

OSB'li bireylerin tanılanmasındaki ölçütlerden olan sınırlayıcı ve tekrarlayıcı davranışlar (Smith 2007; Akt. Diken, 2010) şu şekilde sıralanabilir:

- Rutinlerdeki değişikliklere karşı stres yaşama
- Saplantılı ve zorlayıcı davranış örüntüleri
- Görsel, işitsel, dokunsal uyaranlara karşı aşırı hassasiyet ya da tutarsız davranışlar
- El çırpma, öne-arkaya sallanma, nesneleri çevirme ve sallama gibi sıradışı, kendini uyarıcı stereotipik davranışlar
- Yabancılara, kalabalığa, yeni sosyal durum ve ortamlara karşı sosyal korku duyma
- Yaşanan ciddi uyku problemleri

2.3. Tanılama Süreci

Tanılama sözcüğü tıp kökenlidir ve tanı koyma anlamına gelir (Aksoy ve Şahin, 2016). Aynı zamanda bireylerin fiziksel, akademik ve bilişsel özelliklerini belirleyip bu özellikleri doğrultusunda yasal ve eğitsel yönlendirmeler yapabilmek için bireyle ilgili bilgi toplanır. Özel eğitim için de bu süreç aynıdır. Özel gereksinimli bireyler grubunda yer alan OSB'li bireyler de bir değerlendirme süreci sonunda OSB tanısı aldıktan sonra eğitim hizmetleri ve diğer yararlanacağı hizmetler planlanır. Özel eğitimdeki bu tanılama süreci tıbbi tanılama ve eğitsel tanılama olmak üzere iki boyutludur (Diken, 2010).

2.2.1. Tıbbi Tanılama

Tıbbi tanılamada OSB'li bireyler için süreç ailelerin çocuklarının gelişim özellikleriyle ilgili farklılıklardan şüphelenmesi sonucunda hastaneye başvurmaları ile başlar. Hastanede uzman hekimler tarafından çocuğun gelişim alanlarının

değerlendirilmesi için tıbbi tetkikler ve gelişimsel tarama testleri kullanılır (Cavkaytar, Diken, 2006). OSB şüphesi gözlemlenen bireylerin çocuk psikiyatristi, çocuk nöroloğu ve çocuk doktorları tarafından tıbbi olarak değerlendirilmesi ile tıbbi tanı koyulur (Wilkonson, 2010).

Tıbbi tanılama modelinde tıbbi veriler, Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayımlanan ICD ve Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayımlanan DSM gibi tanılama kitaplarında yer alan kriterler ve psikometrik ölçmeler esas alınır (Ünlü, 2017). Tıbbi tanılamada yetersizliğin olup olmadığı, yetersizliğe neden olan etmenler, yetersizliğin nerede meydana geldiği gibi hastalık yönünden değerlendirmeler yapılır. Tıbbi tanılamada var olan yetersizlik belirlendikten sonra ilerleyen süreçte nasıl bir gelişim göstereceği ve hangi tıbbi önlemlerin alınması gerektiği üzerinde durulur. Tıbbi tanılama süreciyle OSB'li bireyin eğitim gereksinimlerine uygun plan yapılması için yeterli değildir. Bu yüzden eğitsel değerlendirme modeline ihtiyaç vardır (Avcıoğlu, 2011).

2.3.1. Eğitsel Tanılama

Eğitsel tanılama tıbbi tanı almış bireylerin tüm gelişim alanlarındaki performans düzeylerini, bireyin güçlü ve zayıf yönlerini ve özel eğitime ihtiyacı olup olmadığını belirlenme sürecidir (Cavkaytar ve Diken, 2006). Türkiye'de RAM'lar aracılığı ile gerçekleştirilen ayrıntılı değerlendirme, tanılama ve yerleştirme ile sonuçlanan bir süreçtir ve öğrencinin eğitimsel geleceği hakkında son derece önemli kararlar alınır (Kargın, 2007).

OSB olan bireylerde tanılama kapsamlı bir süreçtir. OSB'ye yönelik araçların kullanımı, aile ile yapılan görüşmeler, farklı ortamlarda ve zamanlarda bireyin gözlemlenmesi, geçmiş öyküsünün alınması OSB'nin tanılanmasında kullanılan ideal yöntem olarak düşünülmektedir (Steiner, Goldsmith, Snow ve Chawarska, 2012). Türkiye'de OSB'li bireylerin eğitsel tanılanma sürecinde bireye ilişkin var olan kayıtların incelenmesi, aileden gelişimsel ve tıbbi öykünün alınması, hastaneden alınan tıbbi rapor, ebeveyn ya da personel ile doldurulan derecelendirme ölçekleri, çocuğun doğrudan gözlemlenmesi, akademik ve bilişsel anlamda değerlendirmeler

yapılması, iletişim becerilerinin ve uyum becerilerinin değerlendirilmesi dikkate alınır (Sucuoğlu, 2012).

573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Madde 5'te; tanılamada bireyin eğitsel performansının belirlendiği, gelişim özelliklerinin değerlendirildiği ve bu özellikler doğrultusunda uygun eğitim planı ile uygun öğretim ortamına yerleştirilmesine karar verildiği belirtilir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 7'de eğitsel değerlendirme ve tanılama esasları açıklanmıştır. Buna göre:

- Eğitsel değerlendirme ve tanılama işlemleri birey okula gidiyorsa okulunun bağlı bulunduğu bölgedeki, okula gitmiyorsa kayıtlı olduğu yerleşim yerinin bağlı bulunduğu RAM'da özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından eğitsel değerlendirme ve tanılama işlemleri yapılır.
- İlk başvuru işlemleri okul yönetimi, aile, zihinsel engeli yoksa hizmet almak isteyen bireyin kendisi, devletin bakım hizmetinden yararlanan birey için de kaldığı kurumun resmi yazı ile görevlendirdiği personeli tarafından ilgili RAM'a yapılır.
- Eğitsel değerlendirme ve tanılama işlemleri uygun ortamda, bireyin gelişimine uygun değerlendirme araçlarıyla yapıldıktan sonra bireyin özel eğitime uygunluğuna karar verilirse Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu düzenlenerek uygun eğitim ortamına ve özel eğitim hizmetine yönlendirilir.

2018 yılında yayımlanan Rehberlik ve Araştırma Merkezi Kılavuzu'nda eğitsel tanılama yapılırken engel türüne göre "Performans Belirleme Formu" kullanıldığı ve bu form doğrultusunda eğitsel amaçların oluşturulduğu belirtilmiştir (MEB, 2018). Bunun dışında OSB'nin tanılanmasında kullanılan ve genellikle sertifika ya da eğitim gerektiren araçlar da kullanılabilmektedir (Özdemir, 2014).

2.3.2. OSB'li Bireylerin Tanılama Sürecinde Türkiye'de Kullanılan Araçlar

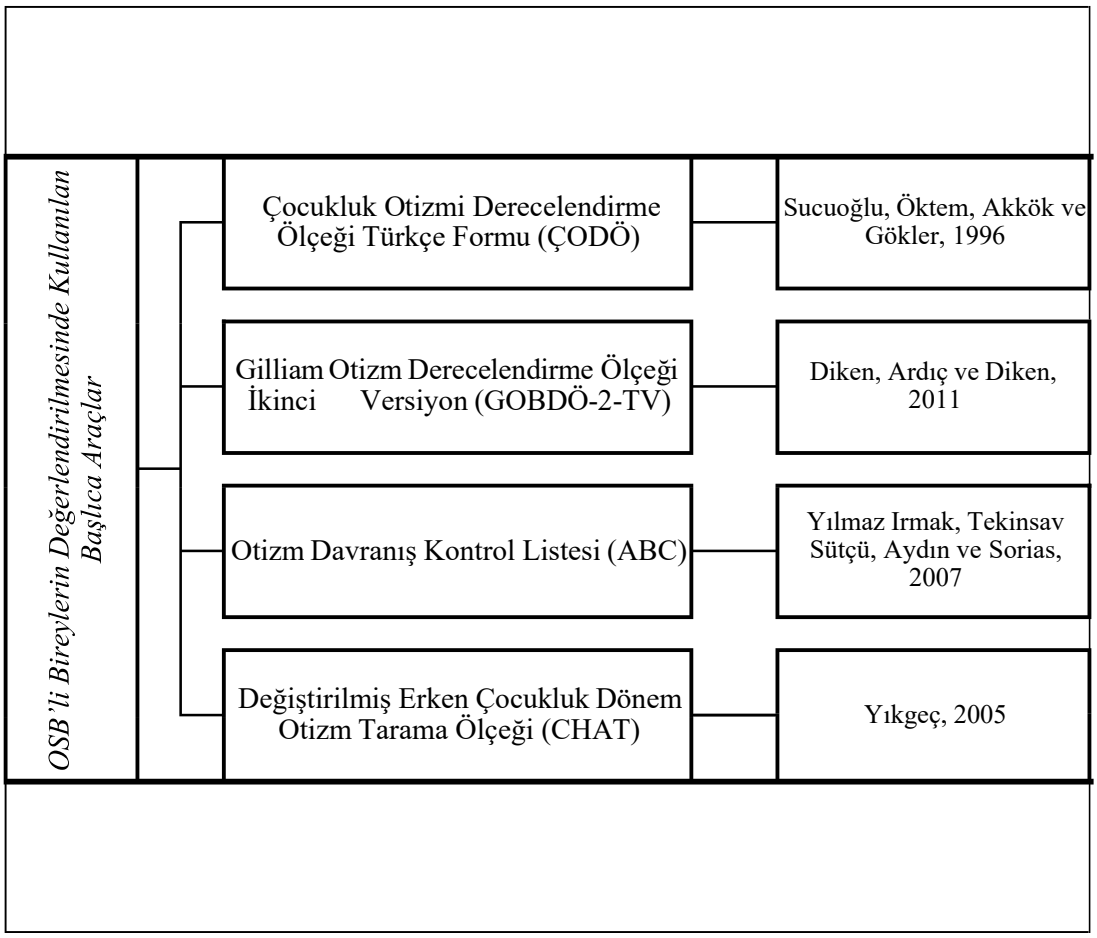
OSB'li bireylerin tanılama sürecinde kullanılan araçların sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu araçların bazıları bireylerin gözleme dayalı incelenmesini içerirken

bazıları da çocuğu yetiştiren anne babaya sorulan soruların yanıtlanması ile elde edilen sonuçlardan yola çıkar. Bu değerlendirme ailenin tıbbi öyküsü, bireyin yetiştiğiortam ve bu ortama yönelik bilgi toplama amacıyla yapılan aile görüşmeleri, eğer çocuk okul çağındaysa personelden istenen gözlem formu ve akademik becerilerine ilişkin bilgi edinme süreçlerini içerir. Son yıllarda yapılan çalışmalar Türkiye'de OSB'li bireylerin tanılanmasında kullanılacak standardize edilmiş ölçeklere ihtiyaç duyulduğu yönündedir (Gassaloğlu vd., 2016). Buna ek olarak bireyin OSB tanısı alması için kullanılacak ölçme araçlarının da OSB'nin özelliklerine en az orta düzeyde duyarlı olması beklenmektedir (Sucuoğlu, 2012).

Tanılama sürecinde OSB'nin diğer gelişimsel yetersizliklerden ayırt edilmesi ve bireyin güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesi oldukça önemlidir. Çünkü birey için uygulanacak tıbbi ve eğitsel müdahale planları da bu yönde geliştirilecektir. OSB'nin belirtileriyle ve özellikleriyle ilgili yeterince bilgi ve deneyim sahibi olmayan uzmanlar için standardize edilmiş tanılama araçları gerekli ve faydalıdır. Aksi halde değerlendirme sonucu büyük oranda değerlendirmeyi yapan uzmanın mesleki yeterliliğine bağlı olarak değişecektir (Matson, Nebel Schwalm ve Matson, 2007).

Klinik incelemeler sırasında tıbbi tanılama için uzmanların EEG, MR, kan tahlillerinin yanında gelişim testleri kullandıkları ve OSB'ye yönelik ölçme araçlarının kullanılmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte eğitsel tanılama yapılan RAM'larda OSB'li bireylerin tanılamasına yönelik araçları kullanmayıp çoğunlukla *"Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireyler İçin Eğitsel Değerlendirme Formu"* nu kullandıkları belirlenmiştir (Karaaslan, 2016).

Günümüzde Türkiye'de kullanılan ölçme araçları hakkında aşağıda bilgi verilmiştir:

Şekil 2.1. OSB'li Bireylerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Başlıca Araçlar

- Çocukluk Otizmi Derecelendirme Ölçeği Türkçe Formu (ÇODÖ): 1971 yılında Schoppler ve Reichler tarafından geliştirilen ölçek 15 maddeden oluşmaktadır (İncekaş, 2009). Bu ölçek çocuğu iyi tanıyan anne, baba ya da çocuğun bakımıyla ilgilenen bireylere sorulan soruların doldurulması ve gözlemlenmesiyle uygulanır. 2 yaş ve üzeri bireylerde OSB'nin varlığına ilişkin veriler toplanır ve varsa bireyin OSB'den hafif, orta ya da ağır derecede etkilendiğine dair sınıflama yapılır. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması 1996 yılında 5-10 yaş arasındaki 23 erkek çocuktan toplanan veriler doğrultusunda geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır (Sucuoğlu, 2012).

- Gilliam Otizm Derecelendirme Ölçeği İkinci Versiyon (GOBDÖ-2-TV) : OSB tanısı koyabilmek ve varsa derecesini belirleyebilmek için 2005 yılında 3-32

yaş arasındaki bireylere uygulanması için Gilliam tarafından GARS-2 ismiyle geliştirilmiştir. İletişim, sosyal etkileşim ve stereotipik davranışları ölçmek adına üç alt ölçekten ve 42 sorudan oluşturulmuştur. (Sucuoğlu, 2012). Diken, Ardıç ve Diken tarafından (2011) GOBDÖ-2-TV ismiyle Türkçe standardizasyonu yapılmıştır. Bu ölçek çocuğu tanıyan anne, baba, bakımından sorumlu kişilere gözlemleri sorularak uygulanır.

- Otizm Davranış Kontrol Listesi (ABC): Krug ve arkadaşları tarafından 1993 yılında geliştirilen kontrol listesinin Türkçeye Yılmaz-Irmak, Tekinsav-Sütçü, Aydın ve Sorias (2007) tarafından uyarlanmıştır. Ölçek 3-15 yaş grubundaki çocukların değerlendirilmesinde kullanılan 57 sorudan oluşmaktadır. Yapılan geçerlilik ve güvenirlik çalışması sonucunda ölçeğin OSB'nin tanılanmasında, eğitimin planlanmasında kullanılabileceği belirlenmiştir.
- Değiştirilmiş Erken Çocukluk Dönem Otizm Tarama Ölçeği (CHAT): 2001 yılında M-CHAT olarak geliştirilen OSB'yi erken dönemde tespit etmeyi amaçlayan ölçek Yıkgeç (2005) tarafından Türkçeye CHAT olarak uyarlanmıştır. 23 sorudan oluşmaktadır ve anne- babaya sorulan sorulara "evet/ hayır" cevabı verilmesi istenmektedir. Buna göre ölçek OSB'li bireyleri zihinsel yetersizliği olan bireyler ve normal gelişim gösteren bireylerden ayırt etmede başarılı olduğu belirlenmiştir (Dikmen, 2008).
- Otizm için Davranış Gözlem Ölçeği (ODGÖ): Freeman, Ritvo, Guthrie, Schroth ve Ball 1978'de geliştirilmiş; Sucuoğlu, Öktem, Akkök ve Gökler (1996) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek kullanılırken uygulayıcı çocuğun davranışlarını direk gözlemler pozisyondadır. Burada OSB'li bireylerin en fazla sergilediği davranışlar belirlenerek uygulanır. Ayrıca uygulayıcının OSB hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir (Kılınç, Bağlama ve Akçamete, 2019).

- Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar İçin Erken Sosyal İletişim ve Etkileşim Ölçeği (ESİE): Ölçekte sözel olmayan sosyal iletişim ve etkileşim becerilerinin değerlendirilmesi için Ökcün-Akçamuş, Acarlar, Alak, Keçeli-Kaysılı (2018) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin uygulanması yapılandırılmış gözleme dayanmaktadır. Sözel olmayan dil becerilerinin değerlendirilmesinin OSB'nin ayırıcı tanı ölçütlerinden olmasından kaynaklı OSB'nin değerlendirilmesinde kullanılabileceği belirtilmiştir (Ökcün Akşamuş vd., 2019).

2.3.3. Rehberlik ve Araştırma Merkezleri

Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin temeli 1955 yılında Ankara' da Demirlibahçe İlkokulu' nda açılan *"Psikolojik Servis Merkezi"* ile atılmıştır. Daha sonra ismi *"Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM)"* olarak değiştirilmiştir (Bakırcıoğlu, 1985). RAM'ların işleyiş ve görevleri ile bu kurumlarda çalışan personelin görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esaslarını düzenlemek amacıyla 2020 yılında Rehberlik ve Araştırma Merkezi Yönergesi hazırlanmıştır. Buna göre RAM; iller ya da ilçelerdeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile özel eğitim hizmetlerinin planlanması, sunulması, koordineli olarak yürütülmesi, sunulan hizmetlerin izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla faaliyet yürüten kurumlar olarak tanımlanmıştır. RAM'larda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümü ile özel eğitim hizmetleri bölümü bulunmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde; okullardaki rehberlik ve psikolojik danışma, psikososyal destek, bireysel ve grupla psikolojik danışma ve rehberlik ile araştırma geliştirme işlemleri yürütülürken, özel eğitim hizmetlerinde eğitsel değerlendirme ve tanılama, izleme ile araştırma geliştirme görevleri yerine getirilir (MEB, 2020).

2.3.4. Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 43'e göre özel eğitim değerlendirme kurulu müdür yardımcısı başkanlığında; özel eğitim hizmetleri bölüm başkanı, en az bir rehber öğretmen, en az bir özel eğitim öğretmeni ile RAM müdürlüğünün teklifi ve il ya da ilçe milli eğitim müdürlüğünün onayı ile RAM'larda

oluşturulur. Bu kurula gerektiğinde görüşlerine başvurulmak üzere ilgili kurum ve kuruluşların personelleri ile bireyin velisi veya kendisi üye olarak de katılır (MEB, 2018).

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 44'te ise özel eğitim değerlendirme kurulunun görevleri açıklanmıştır. Bu görevler:

- Eğitsel değerlendirme ve tanılama yaparak özel eğitim ihtiyacına karar vermek.
- Bireyler için Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu düzenleyip RAM müdürünün onayına sunmak.
- Bireylerin eğitsel değerlendirme ve tanılamasıyla ilgili bilgi ve belgelerin yer aldığı dosyalarıyı incelemek.
- Itirazların değerlendirilmesi için bireylerin yeniden eğitsel değerlendirme ve tanılamasını yapmak.
- Eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucuna göre birey için en az sınırlandırılmış eğitim ortamı ve özel eğitim hizmetine ile ilgili öneride bulunmak.
- Ailelerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine katılımını ve bu konuda bilgilendirilmesini sağlamak.
- Ailelerin ihtiyaçlarına göre rehberlik hizmetleri bölümü ile işbirliği yaparak aile eğitim programları düzenlemek, diğer kurum ve kuruluşlarda düzenlenen aile eğitim programları hakkında aileyi bilgilendirmek.
- Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında eğitim faaliyetlerini yürüten kurumlarda destek eğitim hizmeti alan bireyler için eğitim planlarını yapmak.
- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tanılanan özel yetenekli öğrencileri BILSEM'e yönlendirmek.
- Genel zihinsel yetenek alanında, görsel sanatlar ve müzik yetenek tanılaması yapılanöğrencileri destek eğitim odalarına yönlendirmektir.

2.3.5. Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 39'a göre Özel eğitim hizmetleri kurulu özel eğitim ve rehberlik hizmetleri şube müdürünün başkanlığında; en az bir özel eğitim değerlendirme kurulu başkanı, en az bir resmi özel eğitim kurum müdürü veya bütünleştirme yoluyla eğitim yapılan kurumlardan bir müdür, en az bir rehberlik öğretmeni, en az bir özel eğitim öğretmeninden oluşturularak il milli eğitim müdürlükleri ve RAM bulunan ilçe milli eğitim müdürlüklerinde kurulur (MEB, 2018).

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 40'ta ise özel eğitim hizmetleri kurulunun görevleri açıklanmıştır. Bu görevler:

- Özel eğitim hizmetlerinin planlanmasını, yürütülmesini ve izlenmesini sağlamak amacıyla ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak.
- Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu ve velinin yazılı talebi doğrultusunda bireyin resmi bir okula yönlendirilmesine karar vermek ve gerekli özel eğitim tedbirlerini almak.
- Bütünleştirme yoluyla eğitim alacak bireylerin ortaöğretim kademesine yönlendirilmesinde öğrenci yerleştirme ve nakil komisyonu ile iş birliği yapmak.
- Okul yönetimi ya da velinin yazılı talebi ile Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu doğrultusunda Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında eğitim faaliyetlerini yürüten özel okullarda eğitimlerini sürdüren bireyler için kayıtlı bulundukları okulda bütünleştirme yoluyla eğitime devamı konusunda karar almak.
- Bulunduğu ilde okula yerleştirilemeyen bireylerle yatılı ilköğretim kurumuna veya özel eğitim meslek lisesine yerleştirilecek bireylere ilişkin bilgileri il milli eğitim müdürlüğüne gönderilmesini sağlamak.
- Eğitsel değerlendirme ve tanılama ile yönlendirme kararına yapılan itirazları, yeniden değerlendirilmesi için RAM'a göndermek.

- Resmi ve özel okullara kayıtlı olan bireylerden evde ya da hastanede eğitim hizmetinden yararlanacak olanlara karar vermek.
- Erken çocukluk dönemi eğitimi hizmetlerinden yararlanacak olan bireylere karar vermek.
- Özel eğitim değerlendirme kurulunca evde ya da hastanede eğitim hizmeti kararının verildiği tarihten itibaren en geç on iş günü içinde bu bireyler için eğitim hizmetlerinin planlanmasını sağlamak.
- Eğitim ve öğretim yılının başlamasından on iş günü önce evde eğitimi gerekli kılan şartları yeniden değerlendirip bireylerin yeni eğitim ve öğretim yılında da evde eğitim hizmetinden yararlanıp yararlanamayacağına karar vermek.
- Evde ya da hastanede eğitim ve erken çocukluk dönemi eğitimi hizmetleriyle ilgili süreci planlamak ve bu işlemlerin yürütülmesi için il veya ilçe millî eğitim müdürlüğü ile iş birliği yapmak.
- Velinin yazılı talebi ve bireyin tedavisinden sorumlu tabibin yazılı görüşü doğrultusunda hastane sınıfında eğitimin başlamasına veya sonlandırılmasına karar verilmesini sağlamak.
- Velinin yazılı talebi ile Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu doğrultusunda özel eğitim ihtiyacı olan bireyin okul öncesi eğitim süresinin uzatılmasına karar vermek.
- Destek eğitim odası açılması amacıyla il ya da ilçe millî eğitim müdürlüğüne teklifte bulunmak.
- İl ya da ilçe millî eğitim müdürlüğüne açılması planlanan özel eğitim sınıfının eğitim vereceği kademe, hizmet verilecek engel türü ve bu sınıfta uygulanacak eğitim programı hakkındaki konulara karar verip özel eğitim sınıfı açılması için teklifte bulunmak.
- Zorunlu öğrenim çağında olan örgün eğitim kurumlarına devam edemeyeceğini veya evde eğitim hizmetinden yararlanamayacağını belgelendiren bireyler için velisinin yazılı talebi doğrultusunda kayıtlı bulundukları okula bireyler için okula devam etme zorunluluğu aranmayacağı hakkındaki kararı bildirmek.

- İlçe özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından yönlendirme kararı alınamayan bireyler için il özel eğitim hizmetleri kurulu tarafından gerekli işlemler yapılarak bu bireylerin eğitime erişimlerini sağlamak.
- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından özel yetenekli olarak tanılanan öğrencilerin BILSEM'e yerleştirilmesi ile ilgili kararı almak.
- Ilköğretim programını takip eden özel eğitim ihtiyacı olan bireyler ile ortaöğretim programlarını takip eden bireylerden öğrenimlerini tamamlayamayanlar veya öğrenim çağı dışına çıkmış olanlar ile örgün eğitim kurumlarındaki öğrenim hakkını kullanan bireyleri Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu doğrultusunda açık öğretim okullarına yönlendirmek.

Özel eğitim hizmetleri kurulu kararına yapılacak olan itirazlar Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 42'de açıklanmıştır. Buna göre; veli, eğitsel değerlendirme ve tanılama veya yönlendirme kararlarına, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren otuz iş günü içinde itiraz edebilir. Yönlendirme kararı verilen okul yönetimi, bireylerin okula kayıt yaptırdığı tarihten itibaren en az otuz iş günü izleme süreci sonunda bireyle ilgili eğitsel değerlendirme ve tanılama veya yönlendirme kararına itiraz edebilir. İl ya da ilçe özel eğitim hizmetleri kuruluna yapılacak itirazlar, itirazın kurula ulaştığı günden itibaren en geç otuz iş günü içerisinde sonuçlandırılıp bu sonuç veliye, okula ve RAM'a yazılı olarak bildirilir (MEB, 2018).

2.4. Yönlendirme Süreci

Özel gereksinimli bireyler eğitsel değerlendirme ve tanılama işlemindensonra eğitsel performansı ve ihtiyaçları doğrultusunda uygun eğitim kurumlarına yerleştirilirler. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 44'te öğrencilerin eğitsel değerlendirme ve tanılaması yapılması sonucunda özel eğitime uygunluğuna karar verilen öğrencilerin yönlendirilmeleri yapılırken birey için performansı doğrultusunda en az sınırlandırılmış eğitim ortamlarına yönlendirmeleri yapılmalıdır.

Bunun yanında eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine ailenin de dahil edilmesi ve ailenin bilgilendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2018).

Yönlendirme kararı verilirken bireylerin tanılarına odaklanmak yerine, bu tanının öğrencinin performansı üzerindeki etkilerine odaklanıldığında ilgili eğitim ortamı ve eğitim programında yapılacak düzenleme ile bireylerin en az sınırlandırılmış eğitim ortamlarına yerleştirilmeleri yönünde karar verilecektir (Özyürek, 2006). En az sınırlandırılmış eğitim ortamından en fazla sınırlandırılmış eğitim ortamına göre bir sıralama yapılacak olursa; bütünleştirme eğitimi, normal okul bünyesindeki özel eğitim sınıfları, özel eğitim okulları, hastanede ya da evde eğitim şeklinde olacaktır (Çitil, 2012; Güleç-Aslan, 2016).

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne (2018) göre veliler eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucu ile yerleştirme kararının kendilerine tebliğ edildiği günden otuz iş günü içerisinde özel eğitim hizmetleri kuruluna itiraz edebilir. Okul yönetimi de öğrencinin okula kaydı itibariyle otuz iş günü içinde özel eğitim hizmetleri kuruluna itiraz edebilir. Özel eğitim hizmetleri kuruluna itirazın ulaşmasının ardından otuz gün içinde itirazın sonuçlandırılıp veliye, okula ve RAM'a yazılı olarak bildirilir (MEB, 2018). OSB'li bireylerin yönlendirilebildikleri yaş, kademe ve tanılarına uygun eğitim ortamları en az sınırlandırılmış ortamdan en fazla sınırlandırılmış ortama doğru sırasıyla incelenmiştir.

2.4.1. OSB'li Bireylerin Bütünleştirme Eğitiminden Yararlanması

Türkiye'de bütünleştirme uygulamaları ilk olarak 1983 yılında yürürlüğe giren 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu" ile yasal olarak kabul edilmiştir (Batu, 2012). İlerleyen süreçlerde 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname' de bütünleştirme eğitiminden özel gereksinimli bireylerin diğer bireylerle etkileşime girmesi sağlanarak eğitim amaçlarından en üst düzeyde yararlanmalarının sağlandığı eğitim ortamları olarak bahsedilmiştir.

Günümüzde geçerliliğini sürdüren 2018 yılında yürürlüğe giren Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde kaynaştırma ifadesinin yanına bütünleştirme ifadesi de

eklenerek; "*Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademede diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleri de sunularak akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitim"* olarak tanımlanmıştır (MEB, 2018). Kaynaştırma ifadesinin yerini günümüzde bütünleştirme ifadesine bırakmaya başladığı görülmektedir. Buna göre kaynaştırma ile bütünleştirme ifadelerini ve uygulamalarını karşılaştıracak olursak kaynaştırma eğitiminde özel gereksinimli bireyin okula uyumunu sağlamak amaçken, bütünleştirmede okul şartlarının özel gereksinimli bireye uygun hale getirilmesi amaçlanmaktadır (Ataman, 2012).

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 23' e göre bireyler bulundukları okulun eğitim programını takip eder ve bireylere ihtiyaçları doğrultusunda bireyselleştirilmiş eğitim planı (BEP) hazırlanır. Her şubede 2 öğrenciyi geçmeyecek şekilde bütünleştirme eğitiminden yararlanan öğrenci olmasına dikkat edilir fakat bu sayı birleştirilmiş sınıf uygulamasında arttırılabilir. Ayrıca işitme yetersizliği olan, zihinsel yetersizliği olan ve OSB'li öğrencilerin velilerinin yazılı dilekçeleri olması halinde BEP geliştirme biriminin de kararıyla yabancı dil dersinden muaf olabilirler. Bunun yanında bütünleştirme uygulamalarında bireyler ihtiyaçları doğrultusunda haftalık toplam ders saatinin %40'ını aşmayacak şekilde destek eğitim odalarından faydalanabilirler (MEB, 2018).

Özel eğitimin ilkelerinde bireylerin en az sınırlandırılmış eğitim ortamlarında eğitimlerinden faydalanmaları gerektiği ibaresi dikkate alındığında OSB'li bireylerin de eğitsel performansları doğrultusunda normal gelişim gösteren akranlarıyla eğitim almaları sağlanmalıdır. Fakat hala OSB'den etkilenen bireylerin bütünleştirme ortamına yönlendirilmeleri istenen düzeyde değildir (Rakap, Birkan ve Kalkan 2017). Yapılan araştırmalar bütünleştirme eğitiminden yararlanan öğrencilerin destek eğitim odasında birebir eğitim ihtiyacının olması, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına yönelik eğitim ve ortam düzenlemelerinin yapılmasının gerekliliği okul yöneticileri ve RAM Personelinin bütünleştirme uygulamalarına olumsuz tutum geliştirdiklerini ortaya koymuştur (Göksoy ve Öksüz, 2019; Orhan, 2010).

2.4.2. OSB'li Bireylerin Özel Eğitim Sınıflarındaki Eğitim Hizmetinden Yararlanması

Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için çeşitli tür ve kademelerde özel eğitim sınıfları açılmaktadır. Özel eğitim sınıflarının açılması Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 26'ya göre Özel eğitim değerlendirme kurulunun kararı ile hazırlanan raporlar doğrultusunda il ya da ilçe özel eğitim hizmetleri kurulunun teklifi üzerine valilik oluru ile özel eğitim sınıfları açılır. Madde 27/2'ye göre imam hatip ortaokulları haricinde ortaokul ve ilkokullarda hafif düzey zihinsel ya da hafif düzey OSB sınıfları açılabilir. Madde 27/3'e göre bu sınıflarda bulunulan okulun eğitim programı uygulanır ve bu doğrultuda BEP hazırlanır. Sınıfların mevcudu en fazla 10 olabilir fakat OSB'li bireyler için açılan sınıfların maksimum öğrenci sayısı 4'tür. Özel eğitim programı uygulanan özel eğitim sınıfları ise Madde 28/1'e göre okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve mesleki eğitim veren ortaöğretim kurumlarında açılabilir. Orta veya ağır düzeyde OSB olan öğrenciler için açılan sınıflarda ilköğretim kademesinde özel eğitim uygulama okulu haftalık ders çizelgesi; ortaöğretim kademesinde özel eğitim uygulama okulu (III. kademe) haftalık ders çizelgesi uygulanmaktadır. Öğrencilerin değerlendirilmeleri de yine bu eğitim programları doğrultusunda yapılır (MEB, 2018).

2.4.3. OSB'li Bireylerin Özel Eğitim Okullarındaki Eğitim Hizmetinden Yararlanmaları

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 29/1'e göre yerleşim yerlerinin özellikleri, ulaşım imkanları ve yararlanacak öğrenci sayıları doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından özel eğitim okulları açılır. Özel eğitim okulları; özel eğitim anaokulları, orta ve ağır zihinsel engelli ve OSB'li bireyler için özel eğitim uygulama okulları 1.2 ve 3. kademeler, hafif düzey zihinsel engelli ve hafif düzey OSB'li bireyler için özel eğitim meslek okulu, işitme, görme, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği veya bedensel yetersizliği olan bireyler için özel eğitim ortaokulları ve özel eğitim ilkokulları açılmaktadır. Bu okullardaki sınıflarda eğitim alabilen OSB'li bireylerin sınıf mevcudu en fazla 4'tür. Derslerinin yürütülmesinde özel eğitim personeli görev alır fakat ilkokullarda din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin yürütülmesinde özel eğitim öğretmenine branş öğretmeni de eşlik ederken ortaokullar ve liselerde tüm branş öğretmenleri bu derslerde özel eğitim öğretmenlerine eşlik eder.

Öğrencilerin değerlendirilmeleri de bulundukları okul tür ve kademelerinin eğitim programları ve öğrencilerin BEP'leri doğrultusunda yapılır (MEB, 2018).

2.4.4. OSB'li Bireylerin Evde Eğitim Hizmetinden Yararlanmaları

Zorunlu eğitim çağındaki özel eğitim öğrencilerinin sağlık problemleri nedeniyle en az on iki hafta süre ile örgün eğitimden faydalanamayacağına dair en az biri ilgili alandan olmak üzere üç uzman hekim tarafından oluşturulan Durum Bildirir Sağlık Kurulu Raporu doğrultusunda Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu düzenlenmesi sonucunda il ya da ilçe özel eğitim hizmetleri kurulunun planlamasıyla bireyler ders yılı içinde evde eğitim hizmetinden yararlanırlar (MEB, 2018). Buna göre bireylerin OSB'den hafif, orta ya da ağır düzeyde etkilendiklerini belirten raporlarına ek olarak okula devam etmelerini engelleyen sağlık problemini doktor raporu ile beyan etmeleri gerekmektedir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 14/2'de bireylerin ilköğretim kademesinde ve özel eğitim programının uygulandığı ortaöğretim kademesinde 10 saatten, diğer ortaöğretim kademesinde ise 16 saatten az olmayacak şekilde planlanması sağlanır. Evde eğitim hizmeti öncelikle kayıtlı olduğu okuldaki özel eğitim öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri, sınıf öğretmenleri ya da diğer branş öğretmenleri arasından istekli olanlar görevlendirilir. Bu yolla hizmet karşılanamazsa bağlı bulunan eğitim kurumlarından veya RAM'daki kadrolu özel eğitim öğretmenleri arasından resen görevlendirme yapılır. Öğrencilerin değerlendirilmeleri kayıtlı oldukları okulun ölçütlerine göre yapılır. Evde eğitim hizmetleri hafta içi ya da hafta sonu planlanabilir (MEB, 2018).

2.4.5. OSB'li Bireylerin Hastanede Eğitim Hizmetinden Yararlanmaları

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) Madde 15'e göre; zorunlu öğrenim çağındaki özel eğitim ihtiyacı olan bireylerden sağlık problemi nedeniyle sağlık kuruluşunda yatarak tedavi görenlerin eğitimlerini sürdürmeleri için hastaneler bünyesinde il veya ilçe özel eğitim hizmetleri kurulunun teklifi ve Sağlık Bakanlığı'nın uygun görmesi üzerine Valilik Olur'u ile hastane sınıfları açılır. Bu sınıflarda birleştirilmiş sınıf sistemi uygulanır ve sınıfa gelemeyecek durumdaki öğrenciler için odalarında eğitim hizmeti sağlanır. Hastanede eğitim ilköğretim

kademesinde ve özel eğitim programının uygulandığı ortaöğretim kademesinde 10 saatten, diğer ortaöğretim kademesinde ise 16 saatten az olmayacak şekilde planlanır. Personel görevlendirmesi ise kayıtlı olunan okuldaki özel eğitim, okul öncesi, sınıf öğretmeni ve diğer branş öğretmenleri arasından istekli olanlar arasından yapılır. Eğer bu şekilde hizmet sunulamazsa eğitim kurumlarındaki ya da RAM'daki kadrolu öğretmenler arasından resen görevlendirme yapılır. Öğrencilerin değerlendirilmeleri kayıtlı oldukları okulların ölçütlerine göre yapılır (MEB, 2018).

2.5. İlgili Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde RAM'da görev yapan RAM personelinin OSB'li bireylerin sadece eğitsel değerlendirme süreçlerine ilişkin yeterliliklerinin incelendiği bir çalışma olduğu görülmüştür. Buna göre;

Kaplan Şahin (2016) yaptığı araştırmasında; Antalya'daki RAM'larda görev yapan 22 personelin OSB'li bireylerin eğitsel tanılama süreciyle ilgili yeterliliklerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla veriler toplanmıştır. Eğitsel değerlendirme ve tanılamada OSB'ye yönelik Antalya ili genelinde farklı bir yöntem bulunmadığı, eğitsel tanı ile tıbbi tanının eşdeğer olduğu, OSB'ye yönelik özel hazırlanmış forma ve envantere ihtiyaç duyulduğu, diğer branşlardan alan değişikliği yaparak özel eğitim öğretmenliği kadrosunda eğitsel değerlendirme ve tanılama yaptıkları ortaya konmuştur.

İlgili alan yazın incelendiğinde OSB'li bireylerin eğitsel tanılama ve yerleştirme sürecine ilişkin RAM personelinin görüşlerinin incelendiği araştırmalara rastlanmamış olsa da eğitsel tanılama ve yönlendirme süreciyle ilgili görüşlerinin incelendiği bazı araştırmalara rastlanmıştır.

Özak, Vural ve Avcıoğlu'nun (2008) çalışmalarında, RAM müdürlerinin gönderme, tanılama, yerleştirme, izleme ve değerlendirmeye yönelik görüş ve önerilerinin belirlenmesinin amaçlandığı araştırmada RAM'larda yeterli personel bulunmadığı, değerlendirmeye ayrılan sürenin yetersiz olduğu, yönlendirilen öğrenciler hakkında yeterli bilgi edinilemediğinden yönlendirme süreçlerinde karar vermede zorluklar yaşandığı belirlenmiştir.

Tiryakioğlu (2009), RAM müdürlerinin özel eğitim bölümünün sorunlarını algılamaları konusundaki araştırmasında bazı sonuçlara ulaşmıştır. Buna göre; RAM müdürlerinin yaş, cinsiyet, mezun olunan lisans programı, meslekteki kıdemleri, RAM'da müdür olarak görev yapma süreleri, öğrenim durumu ve hizmet içi eğitime katılmalarına göre özel eğitim bölümlerindeki genel sorunların alt bölümlerine verdikleri cevaplar arasında anlamalı fark görülmemiştir.

Kırbıyık (2011) çalışmasında, özel eğitim değerlendirme kurulundaki öğretmenlerin eğitsel değerlendirme ve tanılama süreçlerindeki görüşlerini incelemiş ve RAM'ların fiziki şartları, RAM modülü, eğitsel tanılama, RAM bütçesi, personelin iş bölümü, personel yeterlilikleri gibi alanlarda çelişkili sonuçlar ortaya koymuştur.

Yurtsever (2013) eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde RAM personelinin yaşadığı problemlerin belirlenmesi amacıyla yaptığı araştırmasında başvuru evraklarının eksik olması, iş yoğunluğu nedeniyle yeni inceleme randevularının çok ileri tarihlere verilmesi, RAM'ların fiziksel koşullarının yetersiz olması, eğitim kurumları ve RAM'ların iletişim ve işbirliğinin yetersiz olması sonuçlarına ulaşılmıştır.

Çiftçi Çiçek (2015), özel gereksinimli bireylerin eğitsel tanılama sürecinde yönlendirme ve izleme çalışmalarına yönelik RAM personelinin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yaptığı araştırmada, özel eğitim değerlendirme kurulunun bazı çalışanlar tarafından yetersiz bulunduğunu, özel eğitim hizmetlerinin ise tüm çalışanlar tarafından yetersiz bulunduğunu belirlemiştir. Yönlendirme kararı alınırken; velinin adresi, öğrencinin performansı, en az sınırlandırılmış eğitim ortamı gibi değişkenlerin etkili olduğu, RAM personelinin hastane raporları ile ilgili sorun yasadıkları, RAM'ların fiziksel şartlarının uygun olmadığı sonuçları ortaya konmuştur.

Maraklı (2016), RAM'da görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin kullanılan modül programlarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yaptığı araştırmada,

zihin engelliler modülü ve yaygın gelişimsel bozukluklar modülünü incelemiştir. Araştırmanın sonucunda incelenen modüllerin yetersiz kaldığını belirlemiştir.

Biral (2019) çalışmasında, özel eğitim hizmetlerinde eğitim alan altı öğrencinin velisi ve RAM'larda çalışan 10 personel ile yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlarda; RAM'larda uygulanan zeka testlerinde uyarlama hataları oluştuğunu, tanı alan çocukların izleme ve değerlendirmelerinin eksik yapılması ya da hiç yapılmamasının onların gelişimlerinin kaydedilmemesine sebep olduğunu, bütünleştirme kararı alınan çocukların okullarda dışlandığını veya okula hiç kabul edilmediğini, özel eğitim alanı mezunu olmayanların mesleği sürdürmede problemler yaşadığını belirlemiştir.

Göksoy ve Öksüz (2019), eğitsel tanılama süreçlerinde RAM personelinin yaşadığı sorunların ve çözüm önerilerinin belirlenmesine yönelik yaptığı araştırmada, velilerin çocuklarının RAM'a neden geldiklerini bilmediklerini, ailelerin çocuklarının eğitsel tanılama ve değerlendirme süreçleri hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıklarını, kullanılan modül programlarında güncellemeler yapılması gerektiğini, özel eğitim rehabilitasyon görevlilerinin ise eğitsel tanılama kapsamındaki bireyleri ekonomik değer açısından değerlendirdiklerini ve özel gereksinimli bireylere yönelik bakış açılarını değiştirerek ve özel eğitim alanında da kendilerini geliştirmeleri gerektiğini ortaya koymuştur.

Göncü (2019), RAM'ların özel eğitim hizmetleri bölümlerinde görev yapan öğretmenlerin özel eğitimle ilgili mesleki yeterlik algılarının belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmada, öğretmenlerin toplam yeterlik puan ortalamalarının yeterli düzeyde olduğunu belirlemiştir. Bununla beraber araştırmada, mesleki yeterlik algılarının cinsiyet, kıdem, mesleği isteyerek ya da istemeyerek seçmiş olma, ailesinde ya da yakın çevresinde özel gereksinimli bireye sahip olup olmama gibi değişkenlere göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülürken; RAM dışındaki kurumlarda özel eğitim alanında deneyime sahip olma, mezun olunan lisans programı, öğrenim durumu ve özel eğitimle ilgili bir eğitime katılmış olma değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür.

BÖLÜM III

3. Yöntem

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verileri analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada RAM personelinin OSB olan bireylerin eğitsel tanılama ve yerleştirme süreçleriyle ilgili görüşleri hakkında derinlemesine bilgi toplamak istendiğinden "nitel araştırma" yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, araştırmacıların konuyu doğal ortamda inceledikleri, araştırılan insanların getirmiş olduğu anlamları katarak olguyu yorumlayarak anlamlandırma çabası olarak tanımlanabilir (Karasar, 2003). Nitel araştırma yöntemi insanların kendi dünyalarını nasıl inşa ettikleriyle, deneyimlerini nasıl yorumladıklarıyla ve deneyimlerine hangi anlamları yükledikleriyle ilgilenir. Böylece insanların deneyimlerinin ve yaşamlarını nasıl anlamlandırdıklarının yorumlanması amaçlanır (Merriam, 2009).

Araştırma durum (örnek olay) çalışması ile desenlenmiştir. Durum çalışması bir duruma ilişkin etkenlerin bütüncül bir yaklaşımla araştırılıp, o durumu nasıl etkiledikleri ve o durumdan nasıl etkilendikleri konusuna odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Durum çalışmasında araştırmacının olaylar üzerinde etkisi azdır ve neden, niçin sorularının incelendiği bir desendir (Neuman, 2011). Bu araştırmada da OSB'li bireylerin eğitsel tanılanma ve yönlendirilme süreçleri, bu süreçlere ilişkin RAM personelinin mesleki yeterlilikleri incelenerek, RAM personelinin bu süreçlerde karşılaştıkları güçlükler ve bunlara yönelik önerilerin derinlemesine araştırma yapılarak ortaya konmasına olanak vermesi sebebiyle nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasının kullanılmasının uygun olduğuna karar verilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, RAM'da çalışan personelin OSB'li bireylerin eğitsel tanılama ve yönlendirme süreçlerine ilişkin görüşleri incelendiğinden, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir. Bu örnekleme

yönteminde araştırmacı tarafından oluşturulan ya da önceden belirlenen ölçütleri karşılayan bütün durumlar çalışılır (Yıldırım ve Şimşek). Bu nedenle çalışma grubunun RAM'ların özel eğitim bölümünde hala çalışmakta olan personellerden oluşacağına karar verildikten sonra sonra Milli Eğitim Bakanlığı'ndan alınan araştırma uygulama izni (EK-1) doğrultusunda 2020-2021 eğitim öğretim yılında Edirne, Tekirdağ, Çorlu ve Lüleburgaz RAM'da görev yapan 18 gönüllü personel araştırmaya dahil edilmiştir. Buna göre çalışma grubundaki katılımcıların özellikleri Tablo 3.1'de verilmiştir.

Tablo 3.1 Katılımcı Personellere İlişkin Demografik Bilgiler

Katılımcı Kodu	Çalışmakta Olduğu İl/İlçe	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Branş	RAM'daki Görev Yılı
Ö1	Çorlu	K	26	Lisans	Özel Eğitim	2 Yıl
Ö2	Çorlu	K	26	Lisans	Özel Eğitim	2 Yıl
Ö3	Çorlu	E	28	Lisans	Özel Eğitim	2 Yıl
Ö4	Çorlu	E	26	Lisans	Özel Eğitim	2 Yıl
Ö5	Çorlu	E	28	Lisans	Özel Eğitim	2 Yıl
Ö6	Çorlu	E	28	Lisans	Özel Eğitim	2 Yıl
Ö7	Çorlu	K	25	Lisans	Özel Eğitim	1 Yıl
Ö8	Çorlu	E	31	Lisans	Özel Eğitim	2 Yıl
Ö9	Tekirdağ	K	32	Lisans	Psikolojik Danışman	8 yıl
Ö10	Tekirdağ	K	39	Lisans	Özel Eğitim	5 Yıl
Ö11	Lüleburgaz	E	29	Lisans	Özel Eğitim	2 Yıl
Ö12	Lüleburgaz	K	26	Lisans	Özel Eğitim	2 Yıl
Ö13	Lüleburgaz	K	35	Lisans	Özel Eğitim	5 Yıl

Ö14	Edirne	E	49	Lisans	Psikolojik Danışman	9 Yıl
Ö15	Edirne	E	44	Lisans	Psikolojik Danışman	8 Yıl
Ö16	Edirne	E	26	Lisans	Özel Eğitim	1,5 Yıl
Ö17	Edirne	K	25	Lisans	Özel Eğitim	1,5 Yıl
Ö18	Edirne	E	42	Lisans	Özel Eğitim	10 Yıl

Tablo 3.1'de görüldüğü gibi katılımcı personelin 8'i (%44,4) Çorlu, 2'si (%11,1) Tekirdağ, 3'ü (%16,6) Lüleburgaz ve 5'i (%27,7) Edirne RAM'da görev yapmaktadır. Cinsiyet dağılımına bakıldığında 8'i (%44,4) kadın; 10'u (%55,5) erkektir. Katılımcıların yaş aralığı 25 ile 49 arasında değişmekle beraber yaş ortalaması 31'dir. Eğitim durumları incelendiğinde tamamı lisans mezunudur. Katılımcıların 3'ü (%16,6) psikolojik danışman olmakla beraber kalan 15'i(%83,3) özel eğitim personelidir. RAM'da çalışma yıllarına göre incelendiğinde ise 9'u 2 yıldır (%50); 2'si 1,5 yıldır (%11,1); 2'si 5 yıldır (%11,1); 2'si 8 yıldır (%11,1); diğer kişiler ise 1 yıl (%5,5) , 9 yıl (%5,5) ve 10 yıldır (%5,5) RAM'da görev yapmaktadır.

3.3. Veri Toplama Aracı

RAM'da görev yapan personellerin OSB'li bireylerin eğitsel tanılama ve yönlendirme süreçleriyle ilgili görüşlerinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, görüşme sorularının önceden hazırlanması ve hazırlanan sorulara sadık kalınmasıyla birlikte katılımcının verdiği cevaplar doğrultusunda soruların ve soru sırasının yeniden düzenlenebildiği, sorulara alt sorular eklenebildiği bir görüşme türüdür (Mertkan, 2015). Bu teknik hem belirli düzeyde standartlara sahip olması hem de araştırmacıya görüşmenin akışını etkileme esnekliğini sağlaması nedeniyle araştırmada tercih edilmiştir (Türnüklü, 2000).

Görüşme formu geliştirilirken, öncelikle alanyazından elde edilen konu başlıkları ve önceki çalışmalarda kullanılmış ölçekler ve görüşme soruları incelenerek sorular ana başlıklar halinde oluşturulmuştur. Araştırmanın verilerini ortaya koymak adına yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile hazırlanan görüşme soruları (EK-2) özel

eğitim alanında yetkin üç öğretim elemanına e-posta yoluyla gönderilmiş ve verilen görüşlerin ardından araştırmacı ve tez danışmanı soruların son haline getirilmesini sağlamıştır. Görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde görev yapılan il/ilçe, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, branş ve RAM'da çalışma yılının sorulduğu demografik bilgiler istenmiştir. İkinci bölümde ise 12 ana soru ve dört alt sorudan oluşan görüşme sorularına yer verilmiştir.

3.4. Veri Toplama Yöntemi

Görüşmeler dünyayı etkisi altına alan COVİD-19 pandemisi nedeniyle çevrimiçi olarak "ZOOM" programı üzerinden yapılmıştır. Araştırma için veri toplanmasına karar verilen RAM'ların idarecileri aranarak araştırma hakkında bilgi verilmiş ve ardından kurumların e-mail adreslerine Milli Eğitim Bakanlığı'ndan alınan araştırma uygulama izni gönderilmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılmaya karar veren personellerle telefonda görüşülerek araştırmanın amacı hakkında bilgi verildikten sonra uygun gün ve saat belirlenmiştir. Online olarak yapılan görüşmelerde öncelikle araştırmacı katılımcıya kendini tanıtmış, araştırmanın amacı hakkında bilgi vermiş, varsa sormak istediği sorular cevaplandırılmıştır. Araştırmacı her katılımcıya bir kod adı verileceğini ve görüşmelerin saklı tutulacağı bilgisini verdikten sonra görüşme esnasında veri kaybı yaşanmaması için "ZOOM" uygulamasından kayıt alınması ile ilgili izin almıştır. Katılımcıların tamamı kayıt alınmasına izin verdiğini söylemiştir. Görüşmeler boyunca katılımcıların sorulara verdiği cevaplara müdahale edilmemiş, sadece sorulan sorunun yanlış anlaşıldığı durumlarda soru farklı bir şekilde tekrar edilmiştir. Görüşmelerin süresi 14 dakika 9 saniye ile 26 dakika 59 saniye arasında değişmektedir ve 378 dakika 44 saniye ses kaydı elde edilmiştir. 14.09.2021 tarihinde yapılmaya başlanan görüşmeler 24.10.2021 tarihinde tamamlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada katılımcıların görüşlerini derinlemesine ortaya koymak amacıyla elde edilen verilerin analizinde nitel veri analizlerinden biri olan betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde veriler, önceden belirlenmiş olan temalara göre özetlenip yorumlanmaktadır. Bu analizde elde edilen bulgular özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulur. Okuyucuya bu verilerin çarpıcı bir

biçimde sunulması için de araştırmacı gözlenen bireylerin ya da görüşme yapılan bireylerin görüşlerini sık sık doğrudan alıntılarla aktarmaktadır. Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; "(a) betimsel analiz için bir tematik çerçeve oluşturma, (b) tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, (c) bulguların tanımlanması ve (d) bulguların yorumlanması" dır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Bu araştırmada görüşmeler kayıt altına alındığı için tüm katılımcıların görüşmeleri tamamlandıktan sonra her katılımcıya bir kod adı verildikten sonra orijinalliği bozulmadan birebir deşifre edilerek metinler haline getirilmiştir. Deşifreler bilgisayar ortamında Times New Roman yazı tipiyle 12 punto olarak yazıya aktarılarak toplamda 85 sayfa görüşme notu elde edilmiştir. Yazılı hale getirilen verilerden kodlar oluşturulmuştur. Elde edilen benzer özellikler taşıyan tüm kodlar bir tema altında düzenlenmiştir. Ardından tanımlamalarda bulunulmuş ve personellerin isimleri yerine kod adlarıyla cevaplarından alıntılar yapılmıştır.

3.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Toplanan verilerin geçerli ve güvenilir olarak kabul edilebilmesi için etkileşimin uzun süreli olması, verinin derinlik odaklı toplanması ve uzmanlarca incelenmesi ile katılımcılarca teyit edilmesi gibi bazı önlemler alınabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmanın yazımı öncesinde alan yazın taramasında araştırmanın alt problemlerine ilişkin detaylı bir tarama yapılmıştır. Araştırma boyunca oluşan bu kaynak taraması sürdürülerek gerekli durumlarda ilgili araştırmalar yeniden gözden geçirilmiştir. Araştırmanın bulguları sonuçlandırılırken kanıt kütüphanesi oluşturulması için geniş bir alan yazın taraması daha gerçekleştirilmiştir.

Güvenirlik değerlendirme sonucunun aynı ya da benzer ölçümlerde yakın değerlerde çıkabilme derecesi olarak tanımlanabilir (Çepni, 2015). Araştırmacı tarafından yapılan analizlerin güvenirliğini sağlamak amacıyla yazılı hale getirilen görüşmeler incelenerek her bir soru maddesinin altında kategoriler oluşturularak Görüşme Kodlama Anahtarı (EK-3) oluşturulmuş ve iki uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzman olarak belirlenen kişiler de özel eğitimde lisans derecesine sahiptirler ve öğretmen olarak görev yapmaktadırlar. Ardından görüşmelerin %20'sini karşılayacak şekilde her ikisi için de 4'er personele ait görüşme kodlama anahtarı

yansız atama yoluyla seçilmiştir. Her iki uzman görüşme dökümlerini okumuş ve görüşme kodlama anahtarına yanıtlarını işaretlemiştir Buna göre her soru için güvenirlik yüzdesi görüş birliği / (görüş birliği + görüş ayrılığı) x 100 formülü ile hesaplanmıştır. Değerlendiriciler arası güvenirliğin %88 olduğu belirlenmiştir.

BÖLÜM IV

4. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde RAM'da çalışmakta olan personellerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgulara ve RAM personelinin yorumlarına yer verilmiştir. Bu bağlamda bulgular gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme sorularına verilen cevapların betimsel analiz tekniği ile incelenmesinden ve elde edilen verilerin yorumlanmasından oluşmaktadır.

Araştırmaya ilişkin yapılan batimsel analiz sonucunda dört ana temaya ulaşılmıştır. RAM personelinin OSB'li bireylerin tanılanma süreçlerine ilişkin görüşleri, RAM personelinin OSB'li bireylerin yönlendirilmesi sürecine ilişkin görüşleri, RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılama ve yönlendirilmesi süreçlerinde karşılaştığı güçlüklere yönelik görüşleri, RAM personelinin OSB'li bireylerin tanılama ve yönlendirme süreçlerindeki mesleki yeterliliklerine ilişkin görüş ve önerileri biçiminde elde edilen temalar alt temalarıyla birlikte aşağıda yorumlanarak verilmiştir.

4.1. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Tanılanma Süreçlerine İlişkin Görüşleri

"RAM personelinin OSB'li bireylerin tanılanma süreçlerine ilişkin görüşleri" temasına bağlı olarak; RAM personelinin OSB'li bireylerin tıbbi ve eğitsel tanılanma süreçlerine ilişkin görüşleri, RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılanma süreçlerinde kullandıkları ölçme araçlarına ilişkin görüşleri, RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılanmasının yapıldığı ortama ilişkin görüşleri, RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılamasının yapıldığı toplam süreye ilişkin görüşleri, RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılanması sırasındaki hazır bulunuşluklarına ilişkin görüşleri biçiminde beş alt temaya ulaşılmıştır.

4.1.1. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Tıbbi ve Eğitsel Tanılama Süreçlerine İlişkin Görüşleri

RAM personelinin OSB'li bireylerin tıbbi ve eğitsel tanılama süreçlerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgular Tablo 4.1'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Tıbbi ve Eğitsel Tanılama Süreçlerine İlişkin Görüşleri

Tıbbi tanılama süreçlerine ilişkin görüşleri	**Frekans**
Değerlendirme yapıldıktan sonra hastaneye sevk edilir.	10
Okul çağındaki çocuklardan yalnızca eğitsel değerlendirme isteği formu ile gelenler incelenip hastaneye sevk edilir.	5
Tıbbi tanısı olmayanlar direkt hastaneye sevk edilir.	3
Görüşler toplamı	18
Eğitsel tanılama süreçlerine ilişkin görüşleri	
Gerekli formalar doldurulduktan sonra OSB'den etkilenme durumuna göre yönlendirme kararı verilir.	12
Yeni hastane raporları eğitsel tanı koymada etkili değildir.	5
Tıbbi tanı ve eğitsel tanı arasında farklılık varsa yeniden hastaneye sevk edilir.	1
Görüşler toplamı	18

Tablo 4.1.'e göre RAM personelinin tıbbi tanılama süreçlerine ilişkin görüşlerini çoğunlukla "Değerlendirme yapıldıktan sonra hastaneye sevk edilir" şeklinde ifade ettikleri görülmektedir. Eğitsel tanılama süreçlerine ilişkin görüşlerini ise "Gerekli formalar doldurulduktan sonra OSB'den etkilenme durumuna göre yönlendirme kararı verilir" şeklinde ifade etmektedirler. RAM Personelinin tıbbi tanılama süreçlerine ilişkin görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

"Değerlendirme yapıldıktan sonra hastaneye sevk edilir" görüşünü belirten 10 personelden Ö1, *"Hani biz farkındayız bir şeylerin ama tanı koymak bizim işimiz olmadığı için incelemenin ardından genellikle güzel bir şekilde aileye, her şeye hazırlıklı olmalarını, bir an önce doktora başvurmalarını söylüyoruz"* şeklinde ifade

etmiştir. Ö9, *"Veli ile görüşüyorum, çocuğun sosyal durumu, dışarı çıktığında akranlarıyla olan iletişimi, sınıf personeli görüşü, okul öncesindeki durumları, tepkileri, yemesi, içmesi her türlü konuyla ilgili bilgi alıyorum ancak aynı bilgileri özel eğitimci arkadaşım da alıyor. O da performans aldıktan sonra istişare yapıyoruz. Bilgilerimizi birleştiriyoruz sonrasında da tabi ki hastane raporu olmadan otizm tanısını koyamadığımız için RAM'lardan hastaneye yönlendiriyoruz"* şeklinde görüşünü açıklamıştır. Ö13, *"İşte işbirliği kurmaya çalışıyoruz çocukla ve otizm şüphesi uyandırırsa bizde tanı koyamadığımız için bundan şüpheleniyorsak yani gözlemlerimiz sonucundaki şüphelerimizi veli ile paylaşıyoruz. Doğru bir tanı konulması için hastane yönlendirmesi yapıyoruz"* demiştir. Ö15, *"Tıbbi tanıyla değil şüpheyle geldiği zaman öncelikle burada randevu sürecinde arkadaşlar bakıyor otizm belirtisi varsa hastaneye yönlendiriyor, hastaneden sağlık raporu getirdiği takdirde ona göre işlem yapılıyor. Direk biz otizm tanısını koyamıyoruz hani"* yanıtını vermiştir.

"Okul çağındaki çocuklardan yalnızca eğitsel değerlendirme isteği formu ile gelenler incelenip hastaneye sevk edilir" görüşünü belirten 5 personelden Ö4*, "Onun haricinde tıbbi tanı almamış öğrencilerin şu an kurumumuzda eğitsel değerlendirme isteği formu da yoksa görüşme alamıyoruz. Öncesinde bir tıbbi tanı almasını istiyoruz. Çünkü hocam bu süreçte biz öncesinde kabul ediyorduk. İlk görüşmelerde tanısız öğrencilerde çok büyük sıkıntılar yaşadık"* şeklinde cevap vermiştir. Ö6, *"Burada eğer öğrenci okul öğrencisi ise okuldan form istiyoruz eğitsel değerlendirme isteği formu istiyoruz. Bu konuda görüş olmadan randevu vermiyoruz hocam sağlık raporu olsa da. Eğer sağlık raporu var ama öğrenci değil ve okul kaydı yok o zaman direk görüşmeye alıyoruz"* demiştir. Ö8, *"Hocam buraya okul kanalıyla geliyor arkadaşlar. Okula devam etmiyorlarsa velinin talebi üzerine değerlendirmeyi kabul ediyoruz. Okul öğrencilerden eğitsel değerlendirme isteği formu istiyorum"* cevabını vermiştir.

"Tıbbi tanısı olmayanlar direkt hastaneye sevk edilir" görüşünü belirten 3 personelden Ö2, *"Otizm spektrum bozukluğu tanısı konan çocuklar için biz öncelikle bütün öğrencilerimizin hastaneden bir rapor alıp daha sonrasında bize gelmesi yönünde bir yol izliyoruz açıkçası"* cevabını vermiştir. Ö16, *"Hastaneye*

yönlendiriyoruz, sağlık kurulu raporu almasını istiyoruz veliden. O raporla gelmesini istiyoruz kuruma" şeklinde ifade etmiştir.

RAM personelinin eğitsel tanılama süreçlerine ilişkin görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur:

"Gerekli formalar doldurulduktan sonra OSB'den etkilenme durumuna göre yönlendirme kararı verilir" görüşünü belirten 12 personelden Ö1, *"Önce aileyi bilgilendiriyoruz. Sonrasında çocuğun hafif düzeyi mi yoksa ağır düzeyi mi durumuna göre bakarız. Kaynaştırma öğrencisi olup olamayacağını denememiz gerekip gerekmediğini ya da direk özel eğitim sınıfına daha da ağırsa, özel eğitim okuluna gönderme"* şeklinde cevap vermiştir. Ö8,*"Gelen sağlık raporları doğrultusunda tanının şiddetine göre, ağırlığına göre yine değerlendirme gerçekleştiriliyor. Biz burada yine bireysel insiyatifimizle öğrencilerin eğitsel tanılarını vermeye çalışıyoruz. Hafif, orta, ağır olarak öyle değerlendiriyoruz"* demiştir. Ö11, *"Bu süreçte çocuğu performans alımını yapıyoruz. Performans belirleme formuyla kaba değerlendirmesini yapıyoruz çocuğun. İletişim, akademik, sosyal becerilerine göre bakıyoruz ve çocuğun düzeyini hafif, orta, ağır şeklinde belirliyoruz"* şeklinde ifade etmiştir. Ö12, *"Öncelikle olarak veli görüşme alıyoruz. Veliler bizden önce doktor görüşü filan almış oluyorlar. Eğer varsa bir doktor görüşü, bir tanı; doktor tanısıyla direk devam edip çocuğu destek eğitim programı için karar değerlendirilmesini alıyoruz ya da resmi tedbir kararı için çocuğun hafif düzey ise, orta, ağırsa ona göre sınıfa yerleştirmesini yapıyoruz"* yanıtını vermiştir. Ö17, *"Tekrar bize geliyor bizde önce veliyle görüşme oluyor ilk gelen öğrenciye uyguladığımız. Daha sonra da bakanlığın bize gönderdiği otizm spektrum bozukluğu performans değerlendirme formuyla performansını alıyoruz ondan sonra öğrenci için yaşına uygun yönlendirme kararı ve destekleme ihtiyacı varsa da destek eğitimi öneriyoruz"* şeklinde cevap vermiştir.

"Yeni hastane raporları eğitsel tanı koymada etkili değildir" görüşünü belirten 5 personelden Ö2, *"Fakat şu noktada biraz sıkıntı yaşıyoruz biz. Siz de biliyorsunuz ki hocam otizm de mesela hafif ile ortayı ayırt etmekte bazen muallakta kalabiliyoruz açıkçası. Bir de hani sağlık raporlarında şöyle bir sıkıntı var. Önceki raporlar öyle*

değildi ama şu an kiler öyle yaygın gelişimsel bozukluk olarak geçtiği için hepsi yüzde doksan dokuz engel oranı olarak gözüküyor. Aslında hepsi ağır gibi gözüküyor. Yani veliyle özel eğitim sınıfı ya da uygulama okulu, özel eğitim ilkokul ya da ortaokulu noktasında biraz odanın içerisinde konuşup anlaşmaya varmak durumunda kalıyoruz" cevabını vermiştir. Ö4, *"Bu değerlendirme esnasında şimdi ÇÖZGER'de artık otizm en yüksek tanıdan veriliyor. Tıbbi olarak bir derecesi verilmiyor. Sadece yaygın gelişimsel bozukluğu olarak geliyor. Biz burada hafif, orta, ağır olarak öğrenciyi nitelendirip yerleştirmesini yapıyoruz"* demiştir. Ö5, *"Şimdi biz yerleştirme yapıyoruz öğrencilere bir de destek eğitim veriyoruz yani rehabilitasyon eğitimi. Öğrenciler bize geldiği zaman okul yerleştirme kısmında şu şekilde oluyor. Örneğin mesela hastaneden orta düzeyde otizm spektrum bozukluğu olan bir çocuk geldi. Biz onu değerlendirmeye alıp ağır ya da hafife çekebiliyoruz ya da ortada bırakabiliyoruz öyle bir yetkimiz var"* yanıtını vermiştir.

Son olarak "Tıbbi tanı ve eğitsel tanı arasında farklılık varsa yeniden hastaneye sevk edilir" görüşünü Ö10, *"Şimdi eğer tıbbi tanıyla bizim düşündüğümüz eğitsel tanı arasında bir farklılık varsa yine form dolduruyoruz hastaneye tekrar gözlem için yönlendiriyoruz. Veliyi bu konuyla ilgili bilgilendiriyoruz. 30 iş günü işlem dosyayı bekletme süremiz var. Bu süre içerisinde eğer veli işlem yapıyorsa bizibilgilendiriyor bizde ona göre bekliyoruz. Yoksa elimizdeki verilerle işlem yapıyoruz*" şeklinde ifade etmiştir.

4.1.2. OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma Süreçlerinde Kullandıkları Ölçme Araçlarına İlişkin Görüşleri

RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılanma süreçlerinde kullandıkları ölçme araçlarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgular Tablo 4.2'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2. OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma Süreçlerinde Kullandıkları Ölçme Araçlarına İlişkin Görüşleri

Kullandıkları ölçme araçlarına ilişkin görüşleri	Frekans
Performans değerlendirme formu, aile görüşme formu ve gözlemden yararlanılır. Yeterli değil.	9
Yalnızca performans değerlendirme formu kullanılır. Güncellenen hali yeterlidir.	4
Ek olarak kendilerinin geliştirdiği formalar kullanılır. Yeterli değil.	3
Yalnızca performans değerlendirme formu kullanılır. Yeterliliği konusunda kararsız.	1
Ek olarak Leiter Uluslararası Performans Ölçeği kullanılır Yeterli değil.	1
Genel toplam	18

"Performans değerlendirme formu, aile görüşme formu ve gözlemden yararlanılır. Yeterli değil" görüşünü belirten 9 personelden Ö1*, "Yani bir tek değerlendirme formlarını kullanıyoruz. MEB tarafından çıkarılan performans belirleme matbularını. Bunun dışında ölçeğimiz yok"* ve *"Yani informal kullandığımız araçlar da zaten kurum olarak yetersiz. Genel olarak hani çok basit şeyler yapmaya çalışıp doküman şeklinde şeyler çıktı aldık falan. Hani elimizden ne geliyorsa onu da yetersiz buluyorum"* cevabını vermiştir. Ö3, "*Şu an elimde eğitsel değerlendirme formu var. Bunun dışında pek bir kullandığımız araç yok"* ve *"En öncekine göre çok daha iyi. Ama tabii ki de yeterli değil"* şeklinde yanıtlamıştır. Ö6, *"Hocam biz ölçme aracı olarak normal standart formları kullanıyoruz, performans belirleme formlarını"* ve *"Kesinlikle yetersiz ve uygun değil"* demiştir. Ö15, *"performans değerlendirme formunu MEB'in resmi evrakı olarak onu uyguluyoruz. Aynı zamanda görüşme formu var, o da hani veli ile olan görüşme formu. O da bakanlığın uyguladığı matbu bir evrak onları kullanıyoruz"* ve *"Yani dediğim gibi yetersiz, benim bu hazırladığım gibi ortak bir materyal olursa herkese daha faydalı olacağını düşünüyorum"* şeklinde ifade etmiştir.

"Yalnızca performans değerlendirme formu kullanılır. Güncellenen hali yeterlidir" görüşünü belirten 4 personelden Ö5, *"Sabit bir formumuz var. Bu yakın bir zamanda değişti. Biraz daha ölçü aracına göre hazırlandı. Henüz bizde bunu oturtmaya çalışıyoruz eskisinden baya farklı. Çünkü eskisinde biz 3,2,1 ve 0 şeklinde işaretlemeler yapıyorduk. Yani 3 tamamen yapabiliyor, 2 kısmen, 1 fiziksel, 0 hiç yapamıyor şeklinde. Şimdikinde artı eksi koyuyoruz ona göre plan yapıyoruz" ve eski form biraz daha sınırlıydı ama bu yeni formun yeterli olduğunu düşünüyorum. Özellikle sabit de bir değerlendirme aracı getirilirse forma yönelik. Hem daha objektif kararlar alacağız ama amaçsal olarak gayet yeterli bir form"* şeklinde yanıtlamıştır. Ö7, *"Eğitsel değerlendirme formu yazıyor bu matbuların üzerinde zaten otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar eğitsel değerlendirme formu. Bunları kendimiz seçmiyoruz bunlar standart ölçekler sanıyorum çünkü aynı ölçekleri kullanılıyor, bu ölçekler üzerinden değerlendirme yapıyoruz. Ayrıca bireysel bir değerlendirme ölçeğim benim yok"* ve *" Formun içeriğini uygun buluyorum özellikle formlarda bir değişiklik oldu, yeni gelen formların eski gelen formlardan daha iyi olduğunu düşünüyorum. Bu formları yeterli buluyorum hocam"* cevabını vermiştir. Ö17, *"Kullandığım tek ölçme aracı bakanlığın bize gönderdiği performans belirleme formu. Ayrıca RAM olarak geliştirdiğimiz bir ölçme aracı yok"* ve *"Yeterli yani şu şekilde klasik bir standart form var ve kazanımlar var önümde"* şeklinde yanıtlamıştır.

"Ek olarak kendilerinin geliştirdiği formalar kullanılır. Yeterli değil" görüşünü savunan 3 personelden Ö10, "*Aslında bu gelişim özelliklerini ve bilişsel alanla alakalı alarak yaşlara göre yapılması gereken becerilere ilişkin geliştirdiğim formlar var. Onlara bakıyoruz biraz da kendi gözlemlerimiz diyebiliriz ama formlar resmiyeti yok eğer tabi şey bir raporla geldiyse çocuk, zaten bakanlığın o formunu dolduruyoruz. Performans çizelgesini dolduruyoruz ama herhangi bir raporla gelmediyse onu doldurmuyoruz"* ve *"Onun dışında form yok, onun da yokluğunu hissediyoruz. Kendi çabamızla bir şey yapmak durumunda kalıyoruz"* yanıtını vermiştir. Ö12, *"Veli görüşme ile ilgili bir form var, onu da arkadaşlarla RAM ekibi olarak oluşturduğumuz onun dışında elimizde geçerliliği ve güvenirliği yüksek olan direk otizmi ölçen elimizin altında herhangi bir materyal, ölçü, değerlendirme yok"* ve *"Değil değil, yeterli değil bile az gelir yok. Yani tamamen sahip olduğumuz*

deneyimlerle çocukların ortak noktalarıyla, buradan yola çıkarak, göz teması kuruyor mu, sosyal becerisi var mı, işbirliği kuruyor mu, kaba değerlendirmeye aldığımızda göz teması kuruyor mu, yerine oturuyor mu, kendi etrafında dönüyor mu bu çocukların ortak özellikleri var, zaten kendilerini belli eden var. Orta ve ağır ise direk belli oluyor da hafif düzeyde olunca bir de hafif düzeyinin kendi içinde farklı farklı olanlar var, orada bizi tereddütte ve zor durumda bırakan öğrenci oluyor" şeklinde yanıtlamıştır.

"Yalnızca performans değerlendirme formu kullanılır. Yeterliliği konusunda kararsızım" görüşünü savunan Ö16, *"Formal olarak sayılabilir mi bilmiyorum ama performans formu var bir tek bizim kullandığımız. Onun dışında herhangi bir ölçek yok, tabi ki uluslararası düzeyde de yok sanırım"* ve *"Kullandığımız performans formlarının yeterliliği konusunda şimdi öncekiler yeterli değildi yeterli gelmiyordu bana güncellenmiş hali de yani daha henüz dönüt alamadık. Geri dönütü aldıktan sonra bir yeterli mi değil mi gibisinden değerlendirme anca o zaman yapabilirim"* şeklinde cevap vermiştir.

"Ek olarak Leiter Uluslararası Performans Ölçeği kullanılır. Yeterli değil" görüşünü savunan Ö9, *"Konuşmada problem olduğu için otizm belirtisi olan çocuklarda genelde hani uyum ve yönerge alma seviyesini ölçmek adına Leiter Uluslararası Performans ölçeğini uygulamaya çalışıyorum. Veli ile görüşüyorum, çocuğun sosyal durumu, dışarı çıktığında akranlarıyla olan iletişimi, sınıf personeli görüşü, okul öncesindeki durumları, tepkileri, yemesi, içmesi her türlü konuyla ilgili bilgi alıyorum ancak aynı bilgileri özel eğitimci arkadaşım da alıyor. O da performans aldıktan sonra istişare yapıyoruz"* ve *"10 üzerinden 6 diyeyim. Evet evet yeterli değil"* cevabını vermiştir.

4.1.3. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanmasının Yapıldığı Ortama İlişkin Görüşleri

RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılanmasının yapıldığı ortama ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgular Tablo 4.3'te gösterilmiştir.

Tablo 4.3. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanmasının Yapıldığı Ortama İlişkin Görüşleri

Değerlendirme yapılan ortamın uygunluğuna ilişkin görüşler	Frekans
Ortam uygundur.	9
Ortam uygun değildir	9
Görüşler toplamı	18
Öneriler	
Uyaranlar açısından yalıtılmış bir ortam	8
Değerlendirme odalarının sayısının arttırılması gerekir	2
Her yaş grubuna uygun, serbest hareket edebilecekleri ortam	2
Tehlike açısından yalıtılmış bir ortam	2
Materyal açısından zengin bir ortam	2
Oyun ve iletişime imkân sunan bir ortam	1
OSB' li çocuğun kendini güvende hissettiği sınıf ya da aile ortamında değerlendirilmesi	1
Görüşler toplamı	18

"Ortam uygundur" görüşünü savunan 9 personelden Ö4, *"Fiziki ortamımız bence gayet iyi durumda. Kullandığımız odalarımız gayet sade ve öğrencinin dikkatini dağıtmayacak şekilde. Etrafta çok fazla materyal ve nesne olmadığı için öğrencinin dikkati biz de oluyor"* yanıtını vermiştir. Ö7, *"Fiziki ortam şimdi otizmli öğrenciler söz konusu olduğunda fiziki şartların uygun olduğunu düşünüyorum. Çok fazla ortalıkta eşya falan bırakmıyorum kendi odam adına çocuğun dikkatini dağıtacak türde eşyalar yok odamda. O yüzden uygun olduğunu düşünüyorum"* demiştir. Ö8, *"Değerlendirme almak için benim adıma gayet uygun özellikle Otizm Spektrumlu bireyler için uygun olduğunu ifade edebilirim"* şeklinde cevap vermiştir. Ö15, *"Fiziki ortam yeterli benim yaptığım yerde, yani ses yalıtımlı ben odada orayı tercih ediyorum, orayı kullanıyorum. Dikkatini dağıtacak mümkün olduğunda az materyal var orada, benim kullandığım yer yeterli"* demiştir.

"Ortam uygun değildir" görüşünü savunan 9 personelden Ö2, *"Ee yani şöyle eğitsel değerlendirme yaptığımız fiziki ortamlar çocuklar için uygun mu? Her çocuk için uygun değil tabii ki. Yani çok fazla uyaran var. Evet, geniş odalarımız aslında*

çalıştığım RAM'da ki ve odalar oldukça geniş fakat sadece genişlik yeterli değil" şeklinde yanıtlamıştır. Ö10, "*Tabi ki öğrencinin dikkatinin dağılmaması için yalın ortam olması gerekiyor. Elimdeki ortam inceleme yapmak için uygun değil, çünkü şu an taşındık başka bir yerdeyiz. Kendi yerimizi düşünürsek nispeten daha iyi ama şu an olduğumuz ortam uygun değil"* demiştir. Ö16, *"Fiziki ortam nasıl diyeyim ki, kendi odamda performans alıyorum ayrı bir test odası performans alma odası yok. Tabi ki masa boyutu bazı çocuklara uygun olmayabiliyor. Bazılarına uygun oluyor ama ayrı bir yer isterdim yani"* cevabını vermiştir. Ö17, *"Fiziki ortam sadece otizm için değil hiç biri için yeterli değil çünkü bizim RAM'da hepimizin tüm çalışanların ayrı bir odası var. Ayrıyeten bizim değerlendirme odamız yok, test odamız vesaire var ama biz performansları kendi odamızda alıyoruz"* yanıtını vermiştir.

"Uyaranlar açısından yalıtılmış bir ortam " yanıtını veren 8 personelden Ö4, *"Ortamın oldukça sade olması ve öğrencinin dikkatini dağıtmadan sadece bulunan etkinliğe yönlendirmesini sağlaması gerekiyor"* derken Ö8, *"Gözlemlediğim kadarıyla sadelik, uyaranların yeterli miktarda olması bu çok önemli oluyor"* yanıtını vermiştir. Ö11, *"Yani ideal ortamda ilk önce çocuğun oturduğu yerden başlarsak sabit bir sandalye olmalı genelde kurumlarda dönen sandalyeler bulunuyor ve sade bir oda olmalı. Yani çok renklendirilmemiş ve bir sürü materyalin bulunmadığı ve materyaller çocuğun gözünün önünde olmayacak şekilde düzenlenebilmeli diye düşünüyorum"* şeklinde cevaplamıştır. Ö2, *"Otizmli çocuklara alabileceğimiz en azından sesten, ışıktan yalıtılmış yani daha az eşyası bulunan, onların dikkatini dağıtmayacak şekilde odalar dizayn etmemiz, öyle bir fiziksel ortam yaratmamız onlar için daha uygun olur diye düşünüyorum"* demiştir. Ö10, *"Ortam yalın olmalı, çocuğun dikkatini çekecek şeyler olmamalı ortamda. İşte performans almak için kullanacağımız ortamdan dolap içinden sırayla çıkarmak gerekiyor"* şeklinde yanıtlamıştır.

"Değerlendirme odalarının sayısının arttırılması" görüşünü belirten personellerden Ö12, "*Yani şöyle bizim kurum zaten fazlasıyla küçük bir kurum. Bu bize yetmiyor bunu da bizim kurum idarecilerimiz de her zaman dile getiriyorlar. Sadece otizm için değil diğer öğrenciler için bile tanılama sürecinde bizim kaba değerlendirmeye alacağımız yerler yeterli değil"* yanıtını verirken Ö13, *"Biz küçük*

bir kurumuz ve kendimize ait binamız yok. Başka bir okul bünyesindeki binada çalışmalarımızı devam ettiriyoruz. Hani biz çok sınırlı sayıda bir alanda ve odalarda çalışma yaptığımız için çok açılamadık" demiştir.

"Her yaş grubuna uygun, serbest hareket edebilecekleri ortam" yanıtını veren iki personelden Ö7, *"Tabi ki de çocuğun şimdi ortam uygun dedim ama burada standart sandalyeler var. 3 yaşındaki bir Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuğun da o sandalyeye oturmasını bekliyoruz, 15 yaşındaki çocuğun da o sandalyeye oturmasını bekliyoruz. Eşya anlamında gelişmeler olmalı bence gelişim olmalı. Yani biz kendi odalarımızda öğrencileri değerlendirmeye alıyoruz, tek bir formda bulunabiliyor maalesef ki belki çocukların yaşlarına göre değerlendirme odaları olsa ona göre çocuğa uygun eşyalar olsa daha uygun olabilir"* şeklinde cevap vermiştir.

"Tehlike açısından yaratılmış bir ortam" yanıtını veren iki personelden Ö1, *"Böyle bir öneri olabilir hani bir tık daha hani zemin falan belki daha o çocuklar daha hareketli oldukları için belki onu uyarlanabilir. Hani çim zemin olabilir ya da hani yumuşak bir zemin olabilir ama şu an öyle şeyleri sağlayamıyoruz maalesef. Hani o yüzden genel olarak velisiyle birlikte alıyoruz zaten görüşmeleri. Çocuğun başına bir şey gelme tehlikesi açısından o şekilde. Yani bizim lehimize olmayan bir şey şu an"* cevabını vermiştir.

"Materyal açısından zengin bir ortam" yanıtını veren iki personelden Ö6, *"Öğrenciyle daha fazla iletişim kurabileceğimiz bir ortam olmalı. Mesela bizim materyal sıkıntımız var, bizim materyalimiz yok, devletin bize sağladığı bir materyal yok. Mesela biz kendimiz hazırladığımız formlar falan var yani şu andaki yeni formlara uygun olarak hazırlamadım ama bir önceki performans belirleme formlarına uygun olarak çalışma kâğıtları vesaire hazırlamıştık kendimiz toplanarak. Onlarla işlem yürütüyorduk ya da ufak alabildiğimiz materyalleri kendimiz aldık. Ama ne materyal desteğimiz var ne başka bir destek var yani şu anda. Ölçme değerlendirme için hiçbir şekilde uygun ortam yok"* demiştir.

"Oyun ve iletişime imkân sunan bir ortam" görüşünü Ö5, *"Yani şimdi biz normal çalıştığımız odalarda alıyoruz çocukları. Belki otizmli çocuklara yönelik biraz*

daha oyun odaları şeklinde değerlendirme ortamı olabilir. Mesela iletişim oyun diye bir modül var yeni matbuda. Burada bazı şeyleri sınıf ortamında değerlendirmek biraz zor. O yüzden bir oyun ortamı olsa çocuklarda bununla ilgili kısımları daha iyi değerlendirebiliriz diye düşünüyorum" şeklinde açıklamıştır.

"OSB'li çocuğun kendini güvende hissettiği sınıf ya da aile ortamında değerlendirilmesi" görüşünü Ö18, *"Yani mümkünse kendi güvende hissettiği ortamda şimdi çocuk geliyor buraya otizmli çocuğun size dönüt verebilmesi için o ortama alışmış, kendini güvende hissediyor olması lazım. Bunu yapamıyorsa aldığınız şeyin çok da bir anlamı yoktur. Yani çok da sağlıklı bir dönüt alamazsınız. O yüzden mümkünse kendi ortamında yani sınıf ortamında hani aile ortamında ne kadar olabilir bilmiyorum ama sınıf ortamında genelde sınıf ortamı onlar için artık güvenli bir ortamdır. Oradan performans almak orada yaptığı şeylere göre hareket etmek daha sağlıklı olur diye düşünüyorum"* şeklinde açıklamıştır.

4.1.4. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılamasının Yapıldığı Toplam Süreye İlişkin Görüşleri

RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılamasının yapıldığı toplam süreye ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgular Tablo 4.4'te gösterilmiştir.

Tablo 4.4. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılamasının Yapıldığı Toplam Süreye İlişkin Görüşleri

Toplam süreye ilişkin görüşleri	Frekans
25- 45 dk aralığında	7
Süre OSB'den etkilenme durumuna göre değişiklik gösterir	5
45-90 dk aralığında	5
15- 20 dk aralığında	1
Görüşler toplamı	18

Tablo 4.4.'e göre 7 personel OSB'li bireylerin eğitsel tanılamasının yapıldığı süreyle ilgili 25-45 dk aralığında bir görüş belirtirken 5 personel 45-90 dk aralığında sürdüğüne dair görüş belirtmiştir. 5 personel tanılamanın yapıldığı süreyle ilgili

çocukların OSB'den etkilenme durumlarının etkili olduğunu söyleyerek değişiklik gösterdiğini belirtmiştir. 1 personel 15-20 dk aralığında sürdüğünü belirtmiştir. RAM Personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılamasının yapıldığı toplam süresine ilişkin görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

"25-45 dk aralığında" şeklinde görüş belirten 7 personelden Ö3, "… ortalama bir 30-35 dakika sürüyor" yanıtını verirken Ö5, *"... yaklaşık 35-40 dakika sürüyor" yanıtını* vermiştir. Ö12, *"Çocuğun işbirliğine açık olması durumuna göre değişiyor eğer çocuk işbirliği kurabiliyorsa bu değerlendirme formunu baştan sona takip edersek minimum yarım saatten aşağı sürmez"* şeklinde cevaplamıştır. Ö11 ise, *"Otizmden etkilenen çocukların değerlendirilmesi kurumumuzda bizim görüşmemiz esnasında dediğim gibi çocuğun sosyal ve iletişim becerisi uygun düzeyde ise bu çocukla ortalama 25 dakika gözlem ve görüşme kaba değerlendirme alabiliyoruz"* cevabını vermiştir.

"Süre OSB'den etkilenme durumuna göre değişiklik gösterir" görüşünü belirten 5 personelden Ö13, *"Çocuğa göre değişiyor bazı çocukta yarım saat 45 dakika çalıştığım da oluyor, eğer otizm hafif düzeyde ise ama orta ve ağır düzeyde etkilenmiş bir çocuksa otizmden bazen 5 dakika bazen 15 dakika olabiliyor. Çünkü çığlık çığlığa olduğu zaman çok da tutamıyoruz çocuğu o ortamda daha çok veli görüşmesi şeklinde yapıyoruz"* yanıtını vermiştir. Ö14, *"Şimdi biraz daha ayrıntılı oluyor, yaklaşık 1-1,5 saat arası sürüyor o da tabi otizmli çocuktan bahsediyoruz. Sabit durması, bakması işte onu oraya odaklayabilmek gibi bazıları 5 dakikada sürdüğü oluyor ya da sadece aileden aldığımız bilgiyle açıkçası çocuklardan hiç bir şey alamayarak aileden aldığımız bilgiyle de yönlendirme ya da eğitim planlaması yapabiliyoruz"* demiştir. Ö18, *"Bunu tamamen otizmli çocuk belirliyor, standart zaman veremiyoruz. Kimine değerlendirme yapamadığımız için aileleriyle bir daha geliyor çocukla ilgileniyor hiç komut alamayabiliyoruz. Biz tamamen anne ya da babayla karşılıklı soru cevap şeklinde ilerliyoruz. İkili dönüt verebiliyor az etkilenmiştir, çocuk kendini veriyor bu bazen saatlerce sürebiliyor ama kiminde 10 dakika içinde bitebiliyor. Bunu çocuğun etkilenmişlik oranı belirliyor"* yanıtını vermiştir.

"45-90 dk aralığında" şeklinde görüş belirten 5 personelden Ö4, *"45 dakika ile 1 saat 15 dakika arası sürüyor. 45 ila 75 dakika sürüyor"* derken; Ö8, *"Yani normalde bana sorarsanız yani şeyi dışarıda bırakırsak 45 dakika 1 saat aslında ideal. Geniş zamanlarda değerlendirmenin az olduğu zamanlarda aşağı yukarı öyle, 1 saatin uygun olduğuna kendi adıma inanıyorum. Daha önceki süreçlerde 1 saate yakın sürüyordu, idealin bir saat olduğunu düşünüyorum"* yanıtını vermiştir. Ö9, *"1,5 saat net oluyor da. 1 saat 15 dakika, 1,5 saat diyebiliriz"* şeklinde açıklamıştır.

"15- 20 dk aralığında" şeklinde görüş belirten Ö17, *"Genelde böyle çok iyi durumda olanlar karşılaşmadım. Benim aldıklarım 15 dakika diyebilirim ortalama. 15-20"* yanıtını vermiştir.

4.1.5. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanması Sırasındaki Hazır Bulunuşluklarına İlişkin Görüşleri

RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılanması sırasındaki hazır bulunuşluklarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgular incelendiğinde RAM Personelinin tamamı hazır bulunuşluk düzeyinin eğitsel tanıyı etkilediğini belirtmiştir. Bu yöndeki personel görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

Ö2, *"Çok etkilediğini düşünüyorum. Çünkü mesela bazı çocukları veliler telefonla oynasınlar diye orada bekletiyorlar. Biz görüşmeye almadan önce ve çocuğun elinden telefon alındığı zaman çocuk ağlamaya başlıyor ve ben görüşme alırken çok büyük sıkıntı yaşıyorum. Çocuğun normal performansına alamaya biliyorum. Dediğiniz gibi hazır bulunuşluk düzeyi düşük olabiliyor bu noktada"* demiştir. Ö5, *"Onunla ilgili problem yaşıyoruz çünkü özellikle otizmli çocuklar farklı ortamlara girdiklerinde çok yabancılıyorlar. Burada sınıfa almak ya da annesinden ayırmakta problem yaşıyoruz. O tür durumlarda ben genelde veli ile almayı tercih ediyorum öyle söyleyeyim*" şeklinde açıklamıştır. Ö7, *"Yani çocuk eğer ki fiziki anlamda daha rahatsa, duygusal anlamda da daha rahatsa kendini ifade etmesi daha kolay olduğu için benim değerlendirmemi çok daha fazla kolaylaştırıyor. Eğer çocuk fiziki anlamda rahat değilse, tuvaleti varsa, karnı ağrıyorsa ya da annesiyle*

tartışmışsa yani duygusal anlamda da o anda rahat değilse burada bulunmak istemiyorsa çocuk kendini kapatıyor" yanıtını vermiştir. Ö9, *"Biz bu konuda çok zorluk çekiyoruz çünkü hiç bir zaman otizmli çocukların hazır bulunuşluğu olmuyor bize geldiğinde. Özellikle ilk defa daha önceden gelenler birazcık daha aşina oluyorlar ki orta ve ağırlarda yine büyük problemler yaşıyoruz. Hazır bulunuşluk düzeylerinin olduğunu düşünmüyorum ama o çocuğu ortama ayak uydurtmaya çalışırken çok ciddi problemler yaşıyoruz"* demiştir.

Ö11, *"Şimdi genelde şöyle oluyor otizmli çocuklar geldiğinde aileler diyor ki çocuğum evde şunu yapıyor, bunu yapıyor ama davranışı genelleyemedikleri için o çocukta biz mesela çocuk hafif ailesi için belki otizm yok hafif bile olsa bize geldiğinde çocuk o davranışı genellemediği için biz orta diyebiliyoruz. Yani davranışı genellemesi önemli çocuğun. Evde tabi ki olmayabilir ama davranışı genellemediği için davranışı öğrenmiş saymıyoruz. Bu yüzden de buradaki şeye göre karar veriyoruz"* şeklinde yanıtlamıştır. Ö14*, "Ben çok önemli olduğunu düşünüyorum, çünkü ailenin burada değerlendirmeye gelirken çocuğu hazırlaması çok önemli. Mesela aç olduğu için başka hedeflere yönelmiş bir otistik çocuğu da odaya almamız zor oluyor ya da bazı otistik çocuklarımız sabahları uykulu geliyor. Çünkü aldıkları ilaçlarla da beraber uykulu bir şekilde gelmiş oluyorlar. Bu da başka bir sorun oluyor"* yanıtını vermiştir. Ö16, *"Tabi çocuk hazır bulunuşluk düzeyi düşükse var olan performansını gösteremediği için biz onu aslında yanlış değerlendirmiş oluyoruz. O da çocuk için olumsuz bir durum oluyor. Çocuğun fizyolojik ihtiyaçlarının giderilmesi gerekiyor öncelikle. Bunun dışında tabi ki öfke nöbeti tarzı durumlar olunca ondan önceki öfke nöbetine sebep olan şeyleri de veli önlemeli, o sabah mesela bir takıntısı varsa onu gidermeli"* demiştir. Ö18, *"Hazır bulunuşluk süresini bir kere bulmak bile başlı başına büyük bir uğraş. Yani Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuğu gerçek anlamda bulmak saatler günler alacak bir şey. Çünkü çocukların en büyük özelliği dönüt verememesi. Bir şekilde onlarda öğrendiğimizin öğrenmiş mi, ne seviyede öğrenmiş bunun dönütünü alamıyorsunuz. İşte bunu neyle sağlıyoruz; eğitsel formlarla. Eğitsel formdaki veriler bizim için artık hazır bulunuşluk verileri oluyor. O hazır bulunuşluk seviyesi üzerinden sorularımızı ve yönlendirmemizi yapıyoruz. Ondan sağlıklı alabildiklerimizi forma döküyoruz, alamadıklarımızı bu sefer aileye*

soruyoruz. Aileye sorduklarımızdan sonra formu bu şekilde tamamlıyoruz" açıklamasını yapmıştır.

4.2. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Yönlendirilmesi Sürecine İlişkin Görüşleri

"RAM personelinin OSB'li bireylerin yönlendirilmesi sürecine ilişkin görüşleri" temasına bağlı olarak; "RAM Personelinin OSB'li bireylerin yönlendirilmesinde veli etkisine yönelik görüşleri" ve "RAM Personelinin OSB'li bireylerin OSB'den etkilenme düzeylerinin yönlendirilmesi sürecine etkilerine yönelik görüşleri" şeklinde iki alt temaya ulaşılmıştır.

4.2.1. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Yönlendirilmesinde Veli Etkisine Yönelik Görüşleri

RAM Personelinin OSB'li bireylerin yönlendirilmesinde veli etkisine yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgular Tablo 4.5'te gösterilmiştir.

Tablo 4.5. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Yönlendirilmesinde Veli Etkisine Yönelik Görüşleri

Yönlendirme sürecinde veli etkisine yönelik görüşler	Frekans
Velilerin bütünleştirme kararındaki ısrarı	9
Velilerin kabul sürecinde yaşadığı problemlerin etkisi.	7
Velilerin OSB'ye ilişkin bilgi düzeyinin kabul sürecine etkisi	2
Görüşler toplamı	18

Tablo 4.5' de görüldüğü gibi personellerden 9'u; velilerin bütünleştirme eğitiminde ısrarcı olduğunu, 7'si; velilerin kabul süreçleriyle ilgili yaşadığı problemlerin süreci olumsuz etkilediğini, 2'si de velilerin OSB'ye ilişkin bilgi düzeyinin kabullenme sürecini etkilediğini belirtmiştir. Bu alt temalara yönelik personel görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

"Velilerin bütünleştirme kararındaki ısrarı" görüşünü belirten 9 personelden Ö2, *"Şimdi genelde otizmli öğrencilerin velileri. Eğer ki çok ağır değilse çocuk hafif*

otizm dediğimizde de orta otizm çocuklar ise genelde kaynaştırma istiyorlar ve bu konuda çok ısrar ediyorlar bize. Fakat biz o öğrencimizin eğitimini önemsediğimiz gibi sınıfta geri kalan diğer 20 öğrenciyi de önemsemek durumundayız ve velilerin bu kaynaştırma talebine eğer çocuk uygunsa karar verebiliyoruz" yanıtını vermiştir. Ö5, *"Çok farklı profiller var, normal okula göndermek istediğimiz ama velinin özel eğitim okuluna gitmesini istediği çocuklar var, bu durum nadir karşılaşılıyor ama genellikle öğrencilerin kaynaştırmaya gitmesi isteniyor. Özel eğitim sınıfı özellikle dışarıdan ne denir mantığıyla hani insanlar ne der mantığıyla veliler genellikle kaynaştırma istiyorlar bu oran çok daha yüksek"* demiştir. Ö7, *"Çocuğu yönlendirdiğimiz okullarla alakalı problemler yaşayabiliyoruz, örneğin çocuk özel eğitim sınıfına uygun olduğunu düşünebiliyorum, fakat veli öğrencinin kesinlikle kaynaştırma olmasını istiyor. Bu tarz sorunlar yaşıyoruz en çok bununla alakalı problem yaşıyorum"* şeklinde yanıtlamıştır. Ö16, *"Mesela çocuğu kaynaştırmaya uygun değil ama kaynaştırma istiyor. O tarz durumlarda tabi ki veli ikna etmeye çalışıyoruz hem ben hem bölüm başkanıyla birlikte veliyle görüşme yapıyoruz. Tabi ki veli ikna olursa bizim için daha kolay oluyor karar vermek. İkna olmuyorsa da tabi itiraz yolu da açık. İtiraz edebiliyor yeniden incelenebiliyor ya da veli göndermeyebilir öyle de bir hakkı var"* açıklamasını yapmıştır. Ö17, *"Dediğim gibi kaynaştırma istiyorlar genelde. Bunları pek dikkate almamaya çalışıyoruz. Çocuk için hangisi daha uygun olacaksa ona yerleştirmeye çalışıyoruz"* yanıtını vermiştir.

"Velilerin kabul sürecinde yaşadığı problemlerin etkisi" şeklinde görüş belirten 7 personelden Ö1, *"Burada da ilk değerlendirmelerde genel olarak tanısı olmayan çocuklarda hocam aslında hiçbir şeyimiz yok ama işte bir yönlendirdik, sizinle görüşmemiz yeter aslında. Hani hastaneye yönlendirdiğinde de gitmemize gerek yok hocam. Hani bakın şu anda akıllı duruyor gibi cümleler kuruyorlar genel olarak. Ama tabii ki yine hastaneye yönlendirmesini yapıyoruz. İlk tanı alınan gelinen raporlarda da zaten hani kabullenme sürecinde veliler çok ümitsiz oluyorlar ve kabullenmek istemiyorlar haliyle hani"* yanıtını vermiştir. Ö9, *"İlk tanılamalarda velilerin hiçbiri kabul etmiyor bunu. Söylüyor bu tür belirtiler, bulgular ama diyoruz ki böyle bulgulara rastladık hastaneye yönlendireceğiz sizi çünkü biz bu tanıyı koyamıyoruz. Doktorunuza bu kapalı zarf ve üst yazı şeklinde veriyoruz tabi ki. Çoğu reddediyor*

ancak tabi doktorları onların güveni daha fazla diyeyim yani bilemiyorum çok enteresan bir durum ama doktora gitmeyi kabul ediyorlar. Genelde red şeklinde oluyor. Yani şöyle diyeyim size otizmli olmasındansa zihinsel engelli olmasını tercih eden velilerle karşılaşıyoruz" açıklamasını yapmıştır. Ö10, *"Aslında velilerimiz çok da çocuklarını kabul etmiş durumda olmuyorlar, onların veli görüşmesi yaparken çok da gerçekçi bilgiler vermiyorlar açıkçası. Çocuğun farkında olan kabul etmiş olan veliler var. Onlarla ilgili olarak süreç doğru işleyebiliyor ve çocukla ilgili farklı bir uygulama yapacaksak yani özel eğitim sınıfı ya da özel eğitim okulu yönlendirmesi yapacaksak velileri ikna etmek çok daha kolay oluyor ama çocuğunun farkında olmayan ya da farklı uygulama istemeyen velilerle ilgili olarak okul yönlendirme kısmında sıkıntı yaşıyoruz"* demiştir. Ö18, *"Yani genelde çoğunlukla kabul edilmeyen, kabullenme süreci oluyor velide, genelde rehber personelimiz çabalıyor. Bir şekilde aileyi razı ediyor. Bu şekilde yönlendirme oluyor, razı edemediklerinde bu sefer biz devreye giriyoruz ben aileye ulaşamadım diyor rehber personel. Burada psikoloğumuz var bu şekilde olan kişilerle beraberiz, bunların gecikmesi bunlara mal oluyor, yani edindiğimiz tecrübeleri aktarıyoruz"* yanıtını vermiştir.

"Velilerin OSB'ye ilişkin bilgi düzeyinin kabul sürecine etkisi" görüşünü belirten 2 personelden Ö14, *"Velinin kabul etmişlik süreci ya da yorgunluk, yılgınlık süreçlerine baktığımızda farklı tepkiler var. Bazı veliler işte hayır benim çocuğum orası için çok orası çok ağır oraya göndermek istemiyorum derken bazı velilerde yani gitsin de bende bir nefes alayım tarzı. Bize bırakmış oluyorlar ama genelde velinin tavrı eğer bilinçli ise doğru bir adres istiyor, sistem cevap veremeyebiliyor ya da biz burada olması gerektiğinin daha doğru olacağını söyleyerek bundan memnun kalan veliler de oluyor her şeyde kötü olmuyor tabi ki"* açıklamasını yapmıştır. Ö15, *"Okulda bize gönderiyor bu çocukta farklılık ver diye ve veli buraya geldiği zaman işte diyoruz mesela sağlık raporu da yoksa senin çocuğunun hani otizm olabilir ama biz bu tanıyı koyamıyoruz işte hastaneye yönlendirme durumu oluyor. Veliyi kabul etmiyor o süreçte bir kısmı, bir kısmı tamam diyen çocuğu doğru eğitim alacaksa kabul ediyor. Yani bilinçli ise veli daha hafif atlatılıyor o kabullenme süreci"* yanıtını vermiştir.

4.2.2. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin OSB'den Etkilenme Düzeylerinin Yönlendirilmesi Sürecine Etkilerine Yönelik Görüşleri

RAM personelinin OSB'li bireylerin OSB'den etkilenme düzeylerinin yönlendirilmesi sürecine etkilerine yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgular Tablo 4.6'da gösterilmiştir.

Tablo 4.6. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin OSB'den Etkilenme Düzeylerinin Yönlendirilmesi Sürecine Etkilerine Yönelik Görüşleri

OSB'den etkilenme düzeylerinin yönlendirme kararına etkisine yönelik görüşler	Frekans
En az kısıtlandırılmış ortamda eğitim almalarına öncelik verilmesi	9
Çocuktaki problem davranışların bütünleştirme kararını etkilemesi	3
Hastane raporunun yönlendirme kararını etkilememesi	3
Çevresel koşulların yönlendirmeye etkisi	2
Kararsız kalma	1
Görüşler toplamı	18

Tablo 4.6.'da görüldüğü gibi 9 personel çocukların en az kısıtlandırılmış ortamda eğitim almalarına öncelik verdiklerine dair görüş ifade ederken personellerden 3'ü çocuktaki problem davranış durumunun bütünleştirme kararı verilip verilmemesinde etkili olduğuna dair görüş belirtmiştir. 3 personel hastane raporunun yönlendirme kararında etkisi olmadığını ifade ederken 2 personel de yönlendirme kararını çocuğun OSB'den etkilenme düzeyinden çok çevresel koşulların etkilediğine dair görüş belirtmiştir. 1 personel de kararsız kaldığı durumlar olduğunu ifade etmiştir. Bu alt temalara yönelik personel görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

"En az kısıtlandırılmış ortamda eğitim almalarına öncelik verilmesi" görüşünü belirten 8 personelden Ö6, *"Değerlendirmede göstereceği performansı esas alıyoruz zaten. Hafif, orta diyebiliriz. Hafif olan öğrenciler için zaten gerçekten çok iyi ise kaynaştırma kararı veriyoruz. Özellikle okul öncesinde biz genelde öğrencilere öz eğitim sınıfı, öz eğitim uygulama okuluna yönlendirme taraftarı değiliz. Okul öncesinde her öğrencinin ortalama ilk başta biz kaynaştırma denemesi taraftarıyız.*

Genelde kararlarımız bu yönde oluyor. İlk deneme sonundaki görüşler doğrultusunda farklı yönlendirmeler yapıyoruz. Hafif bir öğrenciyi kaynaştırmaya alıyoruz, orta ve ağır için de uygulama eğitimine yönlendirme yapıyoruz" şeklinde yanıtlamıştır. Ö14, *"Hafif düzeyde etkilendiği belirlenen öğrenciler en az kısıtlandırılmış ortam olan kaynaştırma ya da özel eğitim sınıflarına gidiyor duruma göre. Daha ağır düzeyde etkilendiğini belirlediklerimiz de özel eğitim okullarına gidiyor. Yaptığımız eğitsel değerlendirme yönlendirme kararını etkiliyor"* derken; Ö11, *"Yani bizim amacımız zaten en az kısıtlayıcı ortam olduğu için çocuk grup eğitimine uygunsa ve normal kaynaştırmada sınıf ortamını bozmayacak düzeyde ise hafif düzeydeki otizmli bir çocuk. Bu çocuğu kaynaştırmaya yönlendiriyoruz fakat hafif düzeyde otizmli olup sınıf ortamına uygun değilse kaynaştırmaya uygun değilse özel eğitim sınıfı ama elimizden geldiğince bu çocuğu kaynaştırmaya yönlendirmeye çalışıyoruz. Orta ve ağır düzeydeki çocuklarımızda zaten uygulama okuluna yönlendiriyoruz. Hafif düzey çocuklarda daha dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorum"* şeklinde yanıtlamıştır. Ö17, "Değerlendirme yaptığımızda çocuk yönerge alabiliyor, sınıf ortamında akademik olarak yaşıtlarına uyum sağlayabileceğini düşünüyorsak kaynaştırma kararı veriyoruz. Daha ağır olduğunu düşündüğümüz çocukları özel eğitim sınıfı ya da özel eğitim okullarına yönlendiriyoruz" cevabını vermiştir. Ö18, *"Aynen öyle yani etkilenme süreci tamamen yerleştirme sürecine paralel işliyor eğer dediğim gibi üç şekil kararımız var. Öncelikle kaynaştırma, özel eğitim sınıfı, özel eğitim okulu. Bunu aynı zamanda ona paralel olarak çok etkilenmişse özel eğitim okulu, daha az ise özel eğitim sınıfı, sınıfta yapabilir durumdaysa işte genelde kabul ediliyor. Bunlar da kaynaştırma olarak alınıyor"* yanıtını vermiştir.

"Hastane raporunun yönlendirme kararını etkilememesi" görüşünü belirten 3 personelden Ö9, *"Okul yölendirmesi derken hafif, orta, ağır otizm tanıları var. Hastane raporlarında bunlardan bahsedilmiyor. Biz kendimiz tanılıyoruz. Derecesine göre hafif, orta, ağır, uygun olan okula yönlendiriyoruz. Veli artık doktor da aynı şeyi söyledikten sonra çoğu yani şimdi tabii ki çok değişik velilerimiz var. %60-70 oranında tamam hocam siz ne dersin o şekilde olur, siz doğru yönlendirirsiniz, biz yıllardır doğru yönlendirdiğimize büyük kanaatler getirdiğimiz için %70 kabul ediyor. %30 ise sınıfta değil kaynaştırmada istediğini, okulda değil yine sınıfa çekilmesini*

istediğini evet velinin itirazları ile karşılaşıyoruz, itiraz ediyorlar" şeklinde cevap vermiştir. Ö13, *"İşte orada da dediğim gibi değerlendirme ya da çocukla çalışma yaparken çocuğa sorulan sorular ve çocuktan alınan cevaplara göre yaptığımız kaba değerlendirme çalışmasına göre karar veriyoruz. Yani doktor raporunda belli bir oran veriyordu zaten ama biz onu kendi yaptığımız eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunda değiştirebiliyoruz kurul kararıyla"* yanıtını vermiştir.

"Çocuktaki problem davranışların bütünleştirme kararını etkilemesi" görüşünü belirten 3 personelden Ö2, *"Eğer ki hafif düzeyde olan çocuklarımız varsa ve biz gerçekten bunların sınıf ortamında bir problem, davranış yaratmayacaklarını, sınıf içi kaynaşabileceklerini düşünüyorsak kaynaştırmaya yönlendiriyoruz. Zaten birinci hedefimiz onları o okuldan ayırmamak. Ama eğer ki problem davranışları yüksekse ve o sınıflara uygun olmadığını düşünüyorsak sırayla ilk önce özel eğitim sınıfı aynı bina içerisinde daha sonrasında orada olmadığı takdirde orta ya da ağır olduğunu düşünüyorsak Özel Eğitim İlkokulu, Ortaokulu ya da en son uygulama okulu şeklinde kararlar alabiliyoruz"* şeklinde yanıtlamıştır. Ö8, *"Şöyle ifade edeyim öncelikle benim dikkatimi çeken davranış problemleri oluyor. Davranış problemleri ne derece de hani sağaltılmış ya da sağaltılmaya müsait o ilk başta dikkatimi çeken husus oluyor. Akabinde yaptığımız eğitsel değerlendirme neticesinde normal ilköğretim, ortaöğretim müfredatına ne kadar yakın düzeyde akademik performans sağlıyorsa ona uygun şekilde yönlendirme sağlıyoruz hocam"* açıklamasını yapmıştır.

"Çevresel koşulların yönlendirmeye etkisi" görüşünü belirten 2 personelden Ö4, *"Yerleştirme sürecinde öğrencilerin her birinin tanısı otizm ve bazıların ki %50 bazıların ki %60 buradaki sayıların çok bir şey ifade etmediğini zaten sınıflarda çalıştığımız süreçte fark ediyorduk. Ama RAM da gerçekten çok daha net bir şekilde fark ediliyor. Çünkü gün içerisinde hocam 5 tane öğrenci geliyor, otizm tanılı ve beşinin de otizmden etkilenme düzeyi mesela %50 olarak raporunda geçiyor. Ama baktığınız zaman yaşantı, aile tutumu, ortam ve eğitim alabilme düzeyi bu ekonomik düzeylerine hepsi çocukların otizmin derecesini veya çocukların davranış durumlarını eğitimi tamamen etkiliyor. Bence sadece tanıdan çok çevre ve kültür etkinlikleri daha fazla etkiliyor bu çevre ve ortam bence"* açıklamasını yaparken; Ö16, *"Hocam biz*

kararı verirken şeye bakıyoruz ilin koşullarına bakıyoruz. Sonuçta mesela özel eğitim sınıfı otizm hafif diyeceğiz belki ilde ona uygun sınıf var mı, okul evine yakın bir sınıf, okul var mı onları da göz önünde bulunduruyoruz" şeklinde cevap vermiştir.

"Kararsız kalma" görüşünü belirten Ö7 ise, *"Bunun yerleştirmeye etkisi var hocam çocukları yerleştirirken mümkün olduğu kadar birbirleriyle aynı seviye olan çocukları aynı sınıfta bulundurmaya çalışıyoruz. Genellikle bariz bir şekilde olan çocuğu kendi seviyesine uygun bir sınıfına, ağır olanı kendi seviyesine uygun ya da orta olanına. Bu tarz durumlarda kararsızlık yaşadığım öğrenciler oluyor. Acaba orta için mi daha uygun hafif için mi daha uygun aslında ikisine de olurmuş gibi görünebiliyor. Bu tarz durumlarda da yine kurul toplantısı yapıyoruz net bir şekilde aileyi de çağırarak. Kurulda hep birlikte alıyoruz kararı. Kurulla hep beraber değerlendirdikten sonra"* şeklinde açıklama yapmıştır.

4.2.3. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Yönlendirilebileceği Mevcut Okul Tür Ve Kademelerinin Uygunluğuna İlişkin Görüşleri

RAM personelinin OSB'li bireylerin yönlendirilebileceği mevcut okul tür ve kademelerinin uygunluğu hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgular Tablo 4.7'de gösterilmiştir.

Tablo 4.7. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Yönlendirilebileceği Mevcut Okul Tür ve Kademelerinin Uygunluğuna İlişkin Görüşleri

Okul tür ve kademelerinin uygunluğuna ilişkin görüşler	Frekans
Uygun değildir	13
Özel eğitim sınıfları ve eğitim uygulama okulları uygun, bütünleştirme uygulamaları uygun değildir	2
Uygundur	2
Bu konuda yeterli bilgim yok	1
Görüşler toplamı	18

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi RAM personelinin 13'ü OSB'li bireylerin yönlendirilebileceği mevcut okul tür ve kademelerinin uygun olmadığını düşünürken; 2'si özel eğitim sınıfları ve eğitim uygulama okullarının yeterliliğini uygun bulurken

bütünleştirme uygulamalarının yeterliliğinin olmadığını düşünmektedir. 2 personel uygun olduğunu düşünürken 1 personel de bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtmiştir. Bu konudaki alt temalara ilişkin personel görüşlerin alıntılar aşağıda sunulmuştur.

"Uygun değildir" görüşünü belirten 14 personelden Ö1, *"Açık ve net olarak çünkü ben bu çocuğu yerleştireceğim zaman bizim bölgemizde yeni yapılan bir çalışma dolayısıyla özel eğitim sınıfları kapatıldı. Özel eğitim ana sınıfları kapatıldı. Tamamen özel eğitim uygulama okulu ve özel eğitim okulu adı altında birleştirilmeye çalışıldı. Yani bir öğrenci yönlendireceğim zaman bir ana sınıfı yok mesela yönlendireceğim ana sınıfı ya dolu oluyor ya bir şeyler oluyor. Hatta dolu olmasa bile gittiği zaman otizmli bireylerle bir araya konulmuyor"* yanıtını vermiştir. Ö4, *"Bence yetersiz. Geçtiğimiz senelerde çok fazla özel eğitim sınıfı vardı. Burada özel eğitim okulumuz birleştirildi. Sonrasında sınıfların birçoğu bazı nedenlerle kapatıldı ve biz açıkçası bir miktar sıkıştırılmış olarak kaldık. Öğrencinin düzeyi kaynaştırma değil ama özel eğitim uygulama okulu da değil tam olarak özel eğitim sınıfına gitmesi gerekiyor. Biz mecburen öğrencinin kaynaştırma da olmayacağını düşündüğümüz için mecburen özel eğitim uygulama okuluna vermek durumunda kalıyoruz veya sınıf karar veriyoruz. Sınıf açılmasını bekliyoruz. Bu kez de öğrencinin eğitimi etkileniyor. Eğitimden geri kalabiliyor. Bu yüzden hocam ben yeterli bulmuyorum"* demiştir. Ö5, *"Şöyle biraz şimdi kalabalık bir ilçede yaşıyoruz, çoğu ilden nüfusu fazla olan bir ilçede yaşıyoruz. Her geçen yıl da buranın nüfusu biraz daha artıyor. Benim geldiğim dönemki yoğunluk ile şimdiki yoğunluk arasında çok fark var. Özellikle burada çocukları bazen nasıl söyleyeyim yani biz kararı veriyoruz ama buranın fiziki şartları uygun olmadığı için ya da bazen uygun okul bulunamadığı için bazen farklı kararlar vermek zorunda kalıyoruz ama genellikle yani biz karar verdiğimiz zaman uygun sınıf olmasa da ilçedeki özel eğitim hizmetler kurulu tarafından eğer uygun bir sınıf bulunursa öğrenciler için yeni sınıf açılıyor. Problem yaşadığımız bir konu bu"* şeklinde yanıtlamıştır. Ö6, *"Biz yani elimizden geldiği kadar en doğru yönlendirmeyi yapmaya çalışıyoruz ama buradaki program olarak yerleştirme kurulu değil biz özel eğitim bölümü olarak yapıyoruz ama bundan sonraki süreçte il ya da ilçe kurulu yerleştirme yapacak. Bizim elimizde listeler var hangi okulda, hangi sınıfta hangi öğrenciler tüm*

bilgiler var. Biz boşluklara göre yerleştirmeler yapmaya çalışıyoruz. Bu da bize bazı sıkıntılara yol açıyor" açıklamasını yapmıştır. Ö11, *"Mevcut uygunluğu hakkında bizim mesela bizim bölgemizde 2 sene oldu sanırım, okul öncesi dönemindeki otizmli öğrencilerimiz için uygun sınıflarımızı yoktu. Orta ve ağır düzeyde çocuklarımız için burada bir anaokulunda özel eğitim sınıfları açıldı. Orta ve ağır çocuklarımızı okul öncesine yönlendirebiliyoruz fakat hafif düzey olan çocuklar için hala uygun sınıfımız yok. Mecburen kaynaştırma eğitimine yönlendiriyoruz ve çocuğun gitti okulda da bize geri dönütler olabiliyor, bu çocuğun burada ne işi var gibi dönütler olabiliyor. Okul öncesinde bir problem var. İlkokul ve ortaokul kademesinde uygun eğitim sınıfları mevcut. Şu anda hafif düzeyde, orta ve ağır düzeyde ama okul öncesinde problem mevcut"* demiştir. Ö18, *"Aslında, tam olarak yani dediğim gibi yönlendirici okullar olmamalı. Yani akademik bilgi mi vermek lazım, bazen akademik bilgi mi yok özel eğitim personeli tecrübesiyle okulun içinde ayrı bir şube açılır orada özel eğitim personeli olur. Akademik bilgi alması gerekiyorsa bazı dersler çıkarılıp verilebilir ama çocuk yine kendi arkadaşları içinde sıra olmayı, topluma karışmayı bir şekilde kendi kabul etmeyi o ortam içinde öğrenmesi lazım o yüzden kesinlikle özel eğitim okulları ve sınıflarının olmaması gerektiğini düşünüyorum"* şeklinde cevaplamıştır. Ö15, "*Yani şöyle ilçelerde problem olabilir. Merkez ilde okul var ama bir ilçemize gidiyoruz öyle bir şansı yok, başka bir ilçemizde taşıma olursa olacak yani" yanıtını vermiştir.*

"Özel eğitim sınıfları ve eğitim uygulama okulları uygun, bütünleştirme uygulamaları uygun değildir" görüşünü belirten 2 personelden Ö10, *"Aslında tabi ki her kademede, her yetersizlik türevi var, okul öncesinde işte, anaokulu, anasınıfı hafif, orta, ağır. Sonrasında işte özel eğitim işte ilkokul kademesinde ise hafif ve orta sınıf, özel eğitim okulları aslında her kademede var. Bunların yeterli olduğunu düşünüyorum. Yetersiz olan kısım kaynaştırma uygulamalarında çocukların yeterli desteği görmemesi ve kabul edilme kısmında. Aslında var olan uygulamalarla ilgili sıkıntı yok, uygulayıcılarla ilgili sıkıntılar var"* yanıtını vermiştir. Ö14, *"Mutlaka. Şimdi şöyle bütünleştirme kavramına baktığımızda aslında bu çocukların olması gereken yerlerin normal çocuklarla beraber sınıflar olduğunu düşünüyoruz. Ekstrem bir durum yoksa da orada olmalarına gayret ediyoruz ama okullarımızın kabul edişi,*

yani mesela bir lisemizde var olan Otizm Spektrum Bozukluğuna sahip ama derslerine akademik olarak başarı gösteren sadece sosyal anlamda tabi ki sıkıntılar yaşayan çocuğun orada istenmemesi ve oradan gönderilmesi gibi durumlar da söz konusu olabiliyor. Yani okulun da bunu kabul etmesi bir hayli zor olabiliyor ama olması gereken yer gerçekten bir lise normal bir ortaokul sınıfı. Böyle baktığımızda yani öncelik kaynaştırma diye düşünsen de sınıf öğretmenini ya da branş öğretmenini düşündüğümde eğer ben bu çocuğu oraya gönderirsem bu çocuk çok daha geriye düşecek" şeklinde açıklamıştır.

"Uygundur" görüşünü belirten 2 personelden Ö16, *"Ben ilimizde o konuda sıkıntı yaşamadım. Yani okul bulma, sınıf bulma konusunda sıkıntı yaşamadım, yeterli yani"* cevabını vermiştir. Ö7, *"Hocam genellikle bir çocuğu sınıfa yerleştirirken problem yaşamıyoruz, yoksa da eğer sınıf muhakkak açılıyor ailenin milli eğitime dilekçe vermesiyle ama bu durumu çok yaşamıyoruz. Genellikle boş sınıflar oluyor öğrencileri rahatlıkla yerleştirebiliyoruz ama şimdi orta ve ağır otizmli çocukları gönderebildiğimiz bir okul var burada ve okulun öğrenci sayısıyla alakalı bir problemi yok genellikle problem yaşamıyoruz. Yönlendirmesini yapabiliyoruz"* yanıtını vermiştir.

"Bu konuda yeterli bilgim yok" görüşünü belirten Ö17, *"Şimdi çocukları özel eğitim okuluna uygulama okullarına yönlendiriyoruz. Daha uygunsa da kaynaştırmaya yönlendiriyoruz, özellikle de okul öncesinde kaynaştırmaya daha çok yönlendiriyoruz. Açıkçası gidip gözlem yapmadım okullarda. Biz o kararı alıyoruz ama ne kadar doğru bilemiyorum, hatta kurulda hocalarımızla konuştuğumuz nokta buydu. Ben pandemi döneminde işe başlamıştım ve okullar kapalıydı şu an açık ama okullara ziyarete gidemedik. Nasıl bir ortam görelim diye konuşuyorduk ama bir türlü gerçekleştiremedik, açıkçası bu konuda yeterli bilgiye sahip değilim. O ziyareti bir türlü gerçekleştiremedik, kararı alıyoruz çocuk için ne kadar faydalı oluyor bilemiyoruz"* açıklamasını yapmıştır.

4.2.4. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma ve Yönlendirilmesi Süreçlerindeki Mesleki Yeterliliklerine İlişkin Görüş ve Önerileri

RAM personelinin OSB'li bireylerin tanılanma ve yönlendirilmesi süreçlerindeki mesleki yeterliliklerine ilişkin görüş ve önerilerinin belirlenmesi amacıyla verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgular Tablo 4.8.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.8. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma ve Yönlendirilmesi Süreçlerindeki Mesleki Yeterliliklerine İlişkin Görüş ve Önerileri

RAM Personelinin OSB'li bireyleri eğitsel tanılama ve yönlendirilmesine ilişkin mesleki yeterlilik görüşleri	Frekans
Yeterli değildir	11
Yeterlidir	7
Görüşler toplamı	18
Öneriler	
OSB'ye ilişkin eğitimler düzenlenmesi	10
Standartlaştırılmış ölçme araçlarının geliştirilmesi	4
Lisans eğitiminde değişiklikler yapılması	2
OSB'li bireylerle eğitim ortamlarında karşılaşma fırsatı sunulması	2
Görüşler toplamı	18

Tablo 4.8.'de görüldüğü gibi personellere OSB'li bireylerin eğitsel tanılanma ve yönlendirilmesi sürecindeki yeterlilikleriyle ilgili görüşleri incelendiğinde 11'i bu konuda kendini yeterli bulmadığını, 7'si ise yeterli bulduğunu ifade etmiştir. Bu konudaki mesleki yeterliliğin arttırılmasına yönelik önerileri incelendiğinde 10'u OSB'ye ilişkin eğitimler düzenlenmesini isterken; 4'ü standartlaştırılmış ölçme araçlarının geliştirilmesini önermiştir. Personellerden 2'si lisans eğitimlerinde değişiklik yapılmasını önerirken; 2'si de OSB'li bireylerle eğitim ortamlarında karşılaşma fırsatının sunulması önerisinde bulunmuştur. Bu konudaki alt temalara ilişkin personel görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

OSB'li bireylerin eğitsel tanılanması ve yönlendirilmesinde mesleki anlamda "Yeterli değildir" görüşünü belirten 11 personelden Ö2, *"Daha önce ben otizmli*

öğrencilerle çalıştım fakat bu konuda çok iyiyim diyemem. Kendi uzmanlık alanım aslında işitme engelliler olduğu için. Fakat otizm noktasında da birçok eğitime katıldığım otizmli öğrencilerim olduğu çok güzel yol kat ettik. Fakat otizmde hala her gün yeniden güncellenen şeyler var. Onları öğrenmek her zaman gerekir. Bu benim de çok ilgi duyduğum bir alan aslında. Fakat dediğim gibi çok iyi olduğumu düşünmüyorum" yanıtını vermiştir. Ö7, *"Tanılama ve değerlendirmeyle ilgili konuşacak olursam daha önce 2 yıl rehabilitasyon merkezinde çalıştım. 1 senedir de RAM'da çalışıyorum. Eğer rehabilitasyon merkezinde çalışmayıp direk RAM'a atanmış olsaydım değerlendirme sürecinde çok daha fazla zorluk yaşardım. Hala zorluk yaşadığım aşamalarım var"* derken Ö9, *"Ben bununla ilgili yani şimdi şöyle bir şey özel eğitimci arkadaşlar tabi ki özel eğitim personelliği adı altında toplandılar, işitme engelliler personeli, zihin engelliler personeli hepsi var. Neticede lisans eğitimi alarak gelmişler. Bizden daha donanımlılar. Ben sonuçta PDR mezunuyum, özel eğitimi iki dersi seçmeli olarak gördükten sonra RAM'da tecrübe ederek öğrenmiş kişileriz biz. Bu konuyla ilgili Otizm Spektrum Bozukluğu ki artık çok yaygınlaşmış durumda, özellikle rehber personellere daha kapsayıcı bence eğitim hani eğitim verilebilir gibi geliyor bana. Kendimi evet yetiştirmeye çalışıyorum, okuyorum, yazıyorum. Her gelen tanıyla ilgili bakıyoruz ama yeterliliğimizi bazı yerlerde sorgulamak zorunda kalıyorum"* yanıtını vermiştir. Ö10, *"Yani şimdi tabi ki bilgilerin her yıl aslında güncellenmesi gerektiğini düşünüyorum çünkü her yıl, her konuyla ilgili farklı bilgiler ortaya çıkıyor. Bu konuda biraz kısıtlı kalıyoruz. Yani üniversitedeki bilgilerimiz ve işte sonradan kendi çabalarımızla var olan eğitimler, şunlar bunlar varsa onlara katılırsak eğer bilgilerimiz biraz daha tazeleniyor. Onun dışında çok bilgi tazelenmiyor"* açıklamasını yapmıştır. Ö15, *"Otizm en zaten zorlandığım şey hani engelli çocuk diyebilirim. Ayrı apayrı zaten kendi şeyleri var. Dünyaları, iletişimleri farklı. Ailesi soruyorum yapıyor diyor ama buraya geliyor vermiyor o performansı. Hani işte renkleri tanır hocam diyor, çocuğa soruyorum yapamıyor ya da yapmıyor yani yapamıyor demeyeyim yapmıyor. Farklı mekana geçtiği için yapmıyor diyorlar biz de bu durumda ailenin söylediğine güvenmek durumunda kalıyoruz. O noktada zorlanıyoruz çocuk o performansı göstermediği durumlarda zaten gösterirse o sorduğumuzu yapıyorsa sıkıntı yok. Yapmadığı durumlarda işte ailenin direk dediğine güvenmek zorunda kalarak onların yapıyor*

dediğiniz yapıyor olarak, yapamıyor dediğiniz yapamıyor olarak işaretliyoruz" şeklinde cevap vermiştir. Ö17, *"Ben kendim itiraf edeyim bunu hocam, ben kendimi hiç bir zaman otizm konusunda yeterli bulmadım. RAM'dan önce de atanmadan önce de rehabilitasyon merkezlerinde çalışmıştım. Rehabilitasyon merkezinden birinde oldukça otizmli birey vardı, çok da zorlanıyordum bu konuda. Yani onlara faydalı olmak için bir şeyler yapıyordum ama faydalı olduğumu pek sanmıyorum. Bu konuda kendimi eksik hissediyorum, onları değerlendirmede. Şunu alırken daha orada biraz uzaktayım ya ben eğitim öğretim aşamasında değilim sadece gözlemliyorum"* cevabını vermiştir.

OSB'li bireylerin eğitsel tanılanması ve yönlendirilmesinde mesleki anlamda "Yeterlidir" görüşünü belirten 7 personelden, Ö4, *"Tabii ki hocam bu süreçte mesleki olarak öğrendiğimize ve eğitimimize bizim de ekleme şansımız oldu. Ama şu an süreçte hocam otizmli bireylerin de öğrenmesini de yeterli ve iyi buluyorum"* şeklinde cevap vermiştir. Ö6, *"Tanılama kısmı zaten tıbbi tanılama olduktan sonra biz devreye giriyoruz. Daha önce de bunu nasıl ifade edeyim, şimdi öğrencilik hayatımızda da edindiğimiz bilgiler var, çalışma hayatında da üstüne koyduğumuz bir şeyler var. Otizmli öğrenci hakkında az çok yorum yapma kabiliyetimiz ister istemez oluşuyor, gözlemleme sonucunda fikir belli bir dereceye kadar ifade edebiliyoruz. Üniversite ve mesleki yaşantımda edindiğim bilgiler doğrultusunda bir problem bu konuda yaşadığımı düşünmüyorum"* açıklamasını yapmıştır. Ö11, *"Yalnızca otizm. Yani aslında bakarsanız bunun için bir şey diyemedim şimdi. Yani lisans eğitiminde aldığımız kadarıyla ve ben sahada da çalıştım, sınıflarda da çalıştım. Hani otizmli çocukları da sınıflarda da çalıştım. Bu açıdan ben kendimi değerlendirebildiğimi düşünüyorum"* demiştir. Ö18 *"Burada da sürekli öğrencilerle haşir neşiriz yani tecrübe kısmı da olduğu için kendimi yeterli buluyorum. Şey tanılama değil de yönlendirme ve hangi okula gitmesiyle ilgili ama tanılama zaten bizim yani tıbbi tanımlama bizim şeyimiz değil, eğitsel tanılama konusunda da yeterli buluyorum açıkçası"* şeklinde yanıtlamıştır.

OSB'li bireylerin eğitsel tanılanması ve yönlendirilmesinde mesleki anlamda yeterliliğin arttırılması için önerilerden "OSB'ye ilişkin eğitimler düzenlenmesi"

görüşünü belirten 10 personelden Ö3, *"Hizmet içi eğitimler, RAM personeline bu eğitimler sunulabilir. Üniversiteden mezun oluyoruz ama şu pandemi döneminden dolayı da çoğu personel adayı öğrenci bile görmüyor. Bu şekilde işe başlıyor ve bu insanlar RAM'da başlarlarsa eğer daha da dezavantajlı oluyorlar. Bu hizmet içi eğitimler arttırılabilir. Benim görüşüm bu değerlendirme için"* şeklinde cevap vermiştir. Ö7, *"Bununla ilgili düşüncem bizlere muhakkak değerlendirmeyle ve özellikle otizmle alakalı da eğitimler düzenlenmeli diye düşünüyorum. Değerlendirme ile alakalı hiç bir eğitim almadan burada çalışmaya başladım ve çalışıyorum. Belki bir tık daha detay eğitimi verirlerse rehberlik ve araştırma merkezlerinde çalışan personellere daha faydalı olur diye düşünüyorum"* cevabını vermiştir. Ö9, *"Benim istediğim eğitim de hani bizim buradaki özel eğitimci arkadaşların ya da MEB personelinin verdiği değil. Ben üniversitede bu işle uğraşan gerçekten alanında bu şekilde uzmanlaşmış otizm alanında uzmanlaşmış kişiler tarafından eğitime tabi tutulmak isterdim"* şeklinde yanıtlamıştır. Ö15, *"Hizmet içi kurslar olabilir bakanlıkça düzenlenen ya da keza artık uzaktan eğitime baya yöneldi eğitimler falan uzaktan eğitim şeklinde olabilir. Belki onlarla telafi edilir"* açıklamasını yapmıştır.

"Standartlaştırılmış ölçme araçlarının geliştirilmesi" görüşünü belirten 4 personelden Ö13, *"Otizm Spektrum Bozukluğunu ölçebileceğimi, çocuğun yaş ve hazır bulunuşluk düzeyini de işin içine kattığımız formal ya da informal ölçmearacının olması güzel olur diye düşünüyorum. Çünkü RAM olarak bizim olayımız gözlemler ama ölçme araçlarımızın da olması gerektiğini düşünüyorum"* cevabını vermiştir. Ö16, *"Otizm için ayrı bir değerlendirme ölçeğinin, ayrı tanılama sürecine katkı sağlayacak bir ölçek türü olmasını isterim. Öğrenciyi incelerken kullanacağımız materyallerle ilgili destek isterim. Bunun performans materyal dosyalarını biz hazırlıyoruz. Materyal az çok var ama otizm için ayrı, özel öğrenme için ayrı türde materyal olmasını isterim tabi"* şeklinde açıklamıştır. Ö12*, "Dediğim gibi çocukların tanılanması sürecinde standart bir uygulanan materyal olur, ölçüt olur onunla ilgili sadece bizim RAM'da değil genel anlamda bir standardın olması. Hepimizin çocuğa tanı koyarken neyi ölçüt almamız gerektiğini, tam olarak çocuğun hangi seviyesini takip etmemiz gerektiğini RAM'da çalışan bütün özel eğitimciler için standardı olmalı"* yanıtını vermiştir.

"Lisans eğitiminde değişiklikler yapılması" görüşünü belirten 2 personelden Ö6, *"Kesinlikle üniversitedeki eğitimlerin değişmesi gerekiyor. Çalışma hayatına başladıktan sonra mesela seminerler veriliyor bunların çok etkili olduğunu düşünmüyorum. Kurul olarak biz de seminerler düzenliyoruz ücretli çalışan personeller için belki birkaç katkımız olur diye. Ben çok katkısı olduğunu cidden düşünmüyorum, katılan 300 kişiden belki 20 kişiye bir katkı sağlıyor, gerisi zorunluluktan katılıyor. Bence üniversite eğitiminin değişmesi lazım"* şeklinde cevap vermiştir. Ö11, *"Lisans eğitimi esnasında özel eğitimde ilk sene hariç üç sene staj olması gerektiğini düşünüyorum, yani uygulamalı olması gerektiğini düşünüyorum. Bize mesela lisans eğitimi esnasında hiç öfke nöbeti geçiren, sinir krizi geçiren öğrencilerden bahsedilmedi ve ben bunlarla çok karşılaştım. Bize genelde, akademik çalışılabilecek çocuklar gösterildi ama sahaya geldiğimde orta ve ağır düzeyde çocuklarla direk başladım ben. Çok farklı olduğunu gördüm yani alışmak da bir seneyi alıyor neredeyse lisanstan sonra. Uygulamanın daha fazla olması gerektiğini düşünüyorum mesleki yeterlilik açısından"* açıklamasını yapmıştır.

"OSB'li bireylerle eğitim ortamlarında karşılaşma fırsatı sunulması" görüşünü belirten 2 personelden Ö1, *"Yani şöyle söyleyeyim. Biz RAM çalışanıyız tabii ki okula göre görevlendirme isteyebiliriz tabi ki ama okullarda çalışma imkanımız yok. Belki isteyen personeller için uygulama alanları açılabilir. En azından hafta sonları. Ya da. kısa zamanlı, yarım saat, 45 dakikalık uygulama sınıfları açılabilir. Gönüllü personeller için en azından hem bizim kendimizi geliştirmemiz için otizmli çocuklara dair hem de o çocukları bir faydamız olur belki bilemiyorum"* cevabını vermiştir. Ö17, *"Okullara ziyaretten daha fazla bence otizmli bireylerin okullarıyla ve personelleriyle iletişim halinde olmalıyız. Bunu önerebilirim"* şeklinde açıklamıştır.

4.2.5. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma ve Yönlendirilmesi Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlüklere Yönelik Görüşleri

RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılanma ve yönlendirilmesi süreçlerinde karşılaştıkları güçlüklere yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular Tablo 4.9.'da gösterilmiştir.

Tablo 4.9. RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma ve Yönlendirilmesi Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlüklere Yönelik Görüşleri

Eğitsel tanılama ve yönlendirme süreçlerinde karşılaşılan güçlükler	Frekans
Ailelerle ilgili problemler	12
Standart ölçme araçlarının yetersizliği ile ilgili problemler	6
Problem davranışlarla ilgili problemler	3
Değerlendirme süresiyle ilgili problemler	2
Bütünleştirmenin uygulanamıyor olması	2
OSB'ye yönelik farkındalık eksiklikleri	2
Görüşler toplamı	27

*Bu bölümde personeller birden fazla görüş bildirmiştir.

Tablo 4.9.'da görüldüğü gibi RAM personelinin 12'si OSB'li bireylerin tanılanma ve yönlendirilme süreçlerinde ailelerle ilgili problemler yaşadığını belirtmiştir. 6'sı standart ölçme araçlarıyla ilgili yetersizlikler olduğunu, 3'ü problem davranışlarla ilgili güçlükler yaşadıklarını, 2'si değerlendirme süresiyle ilgili problemler olduğunu, 2'si de bütünleştirmenin uygulanmıyor olduğunu, 2'si OSB'ye yönelik farkındalık eksikliklerinin olduğunu belirtmiştir. Her bir personelin birden fazla temaya dahil edilen farklı konularda önerileri vardır. O yüzden toplam sayı katılımcı sayısından fazla olmuştur. Bu alt temalara ilişkin personel görüşlerinden alıntılar aşağıda sunulmuştur.

"Ailelerle ilgili problemler" yaşadığını belirten 13 personelden Ö3, *"Çoğunlukla ailelerini kabul etmemesi, kabullenememesi. Benim çocuğum kaynaştırmaya gitsin diyenler çok oluyor"* derken; Ö5, *"Karşılaştığımız en büyük problem velilerin öğrencinin durumunu kabullenmemesi, bu ciddi bir problem. İkincisi veli profilinin düşük olması yani düşük derken şöyle söyleyeyim. Velilere biz de anlattığımız şeyleri genelde böyle anlamakta zorlanıyorlar. Veliye öğrencinin durumuyla ilgili sağlıklı bir bilgi veremiyoruz. Biz buradan bilgi veriyoruz ama karşı taraf bunu çok az alıyor ama kesinlikle bu daha az"* şeklinde cevap vermiştir. Ö9, *"En çok zorlandığımız şey bizim veli ayağı. Velilerle ve onların itirazları kabul etme süreciyle, evet bu konuda sıkıntılar yaşıyoruz. En çok zorlandığımız ayak bu. Diğer türlü çok büyük problemlerimiz olmuyor"* demiştir. Ö11, *"Karşılaştığımız güçlükler,*

aile tutumları. Aile tutumları başta oluyor. Çünkü kabullenmiyorlar, genellikle çocuğun uygun okul yerleştirmesini onlar rapor getirmeden yapamıyoruz. Çocuk bu şekilde sekteye uğruyor. Uygun eğitim ortamında eğitim alamıyor çocuk" cevabını vermiştir. Ö16, *"Veliyi ikna etmek tek güçlük"* demiştir. Ö18, *"Bir kere ailelerin bunu kabullenme sürecinde sıkıntılar var. Bakıyorum artık liseye gelmiş çocuk OÇEM'e gidiyor ama ailede hala bir şey var, kabullenememe gibi bir şey var. Bu birinci yaşadığımız sorun yani yaptığımız planlamanın önündeki en büyük engel"* açıklamasını yapmıştır.

"Standart ölçme araçlarının yetersizliği ile ilgili problemler" yaşadığını belirten 6 personelden Ö11, *"Tanılama aşamasında zaten ölçütümüz yok, bu başlı başına bir problem. Değerlendirme aşamasında ise yine aynı şekilde aslında"* derken; Ö13, *"Yani en başta bir bununla ilgili bir envanterimiz, formumuz ya da testimizin olmaması büyük eksiklik yani formal olarak yok informal olarak da yok. Yani bakanlığın gönderdiği bir eğitsel değerlendirme isteği formu var. Yani ilk defagelmiş olsa bile eğer ilk gözlemlerimiz otizm yönünde ise onu da baz alarak çalışmalarımızı yapıyoruz"* yanıtını vermiştir. Ö9, *"Her durumdaki çocuğa uygun bir şekilde ölçüm araçlarımızın ya da materyallerimizin olması tabi ki istediğimiz şeyler"* cevabını vermiştir. Ö14, *"Yani o çocuğun gerçekten ihtiyacı olduğu sınıfa ya da okula yönlendirmesi kısmında elimizde kriterlerimizi oluşturacak bir şey yok. Usta çırak ilişkisiyle çok göreceli bir şekilde yönlendiriliyor"* şeklinde açıklamıştır.

"Problem davranışlarla ilgili problemler*" yaşadığını belirten 3 personelden Ö1, "Bazen gerçekten çok ağır düzeyde otizmli bireyler oluyor ve ben onları odama bile çıkaramıyorum. Hani yaşlı ilerlemiş oluyor, çok fazla saldırganlığın oluyor ve değerlendirme alma konusunda o kadar yetersiz hissediyorum ki çocuk zaten görüşmeye geldiğimde etraftaki herkese saldırır durumda oluyor ve hani benim onu durdurma ya da o an performans alımı yapma şansım olmuyor. Yani genel olarak onlarda çok zorlanıyorum"* demiştir. Ö17, *"Çocuktan kaynaklanan problemler de o an problem davranış çıkarmasıdır, genelde. Performansa girmek istemiyorlar. Ağlayanlar oluyor"* şeklinde yanıtlamıştır.

"Değerlendirme süresiyle ilgili problemler" yaşadığını belirten 2 personelden Ö5, *"Diğer bir problem gerçekten OSB'li bireylerde dediğiniz gibi değerlendirme almak gerçek performanslarının farklı bir ortamda 45 dakikalık süreçte gözlemlemek zor oluyor. Bu yüzden özellikle okul kararlarında biz eğitsel değerlendirme formu istiyoruz sınıf ve rehber öğretmeninden"* cevabını vermiştir. Ö7, *"Ben 40 dakikada bir değerlendirme yapıyorum ama bildiklerimi de %100 ifade edebildiğine o anda inanmıyorum"* demiştir.

"Bütünleştirmenin uygulanamıyor olması" görüşünü belirten 2 personelden Ö15, *"Bir diğeri de hafif otizmlerde bazıları kaynaştırmaya giriyor illa özel eğitim sınıfı değil. Yani durumu kaynaştırmanın yapılmasına uygun olan öğrencileri kaynaştırmaya yönlendiriyoruz, iletişim kurabilen öğrenciler oluyor, öz bakımını kazanmış. Akademik yönden de bir şeyler alabiliyor hani diyelim dördüncü sınıfa kayıt olacak çocuk dörde gitmesi gerekiyor ama birinci sınıftan başlıyor, işte sayıları da yazıyor ama kaynaştırmaya gidiyor. Hani onun için yaşıtlarıyla hani normal yaşıtlarıyla olması daha iyi olur yani. En az sınırlandırılmış ortam tercih ediyoruz. O şekilde yani o zamanda bazı çocuklar için okullar niye bize geldi gibi şeyler olabiliyor. Mesele yani öyle problemler oluyor ya da o çocuğun sınıfındaki velilerden işte başka diğer otizm üzerine okul yok muydu gibi"* açıklamasını yapmıştır. Ö18, *"İkincisi ayrıştırma; yani özel eğitimde en az ayrıştırma ortamında doğrusala ulaşılabilir ama ülkemizde tam tersine. Tamamen ayrıştırma üzerine kuruluyor yani eğer ki en az sınırlandırılmış ortam, özel eğitim için en iyi ortamsa o zaman bu ülkede neden en çok OÇEM var? Çok az ya da hiç olmaması lazım. Benim kendi kişisel fikrim bu, bana göre özel eğitim okulları, özel eğitimin gereği değil toplumun kabul görmemesinin sonucu"* şeklinde cevap vermiştir.

"OSB'ye yönelik farkındalık eksiklikleri" görüşünü belirten 2 personelden Ö2, *"Bir de dediğim gibi ailelerde bu bilinçlenmeyi yakalayabilmek adına daha çok konferanslar olmalı ve eğitim camiasından yardım istememiz gerektiğine inanıyorum. Veli toplantılarında sık sık dile getirilmeli otizm. Çünkü birçok aile bunun farkında değil. Çocuklarının sadece asosyal olduğunu düşünenler var ya da sadece takıntıları olduğunu düşünenler var. O yüzden her okulun kendi başına yaptığı veli toplantısında*

bahsedilmeli. 10 dakika 15 dakika çok büyük zamanımızı almaz bunlar ama çocuğunuz için çok büyük yol kat etmiş oluruz" şeklinde açıklamıştır. Ö6, *"Karşılaştığım güçlükler genelde; ailelerin hazır bulunuşluk seviyesi bence yeterli değil. Aileler buraya gelende bilgisiz olarak geliyor, çevreden aldığı tepkilerle, çevreden aldığı bilgilerle geliyor. Bu duruma hazırlıklı değil ve genelde rehabilitasyon desteği ile gelenler onlardan bilgi alarak geliyorlar. Veliler bunların geçecek bir şey olduğunu düşünür şekilde geliyorla. Mesela 3 yaşındaki çocukla otizmle gelen veliler. Bizim için en büyük problem benim gördüğüm hazır bulunuşluk seviyesinin yeterli olmaması ve gerekli bilgiye sahip olmadan buraya gelmeleri. Bunu kabullenmeleri zorlaşıyor"* yanıtını vermiştir.

Tema ve alt temalara yönelik olarak katılımcıların ifadelerinden yola çıkılarak bulgular kısmı tamamlanmıştır. Sıradaki sonuç, tartışma ve öneriler bölümünde, bulgular alan yazındaki diğer çalışmaların sonuçlarıyla ilişkilendirilerek karşılaştırmalar yapılmış ve öneriler sunulmuştur.

BÖLÜM V

5. Sonuç ve Tartışma

OSB'li bireylerin eğitsel tanılanması ve yerleştirilmesi sürecine ilişkin RAM personelinin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yürütülen araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular "RAM Personelinin OSB'li bireylerin tanılanma süreçlerine ilişkin görüşleri", "RAM Personelinin OSB'li bireylerin yönlendirilmesi sürecine ilişkin görüşleri", "RAM Personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılama ve yönlendirilmesi süreçlerinde karşılaştığı güçlüklere yönelik görüşleri" ve "RAM Personelinin OSB'li bireylerin tanılama ve yönlendirme süreçlerindeki mesleki yeterliliklerine ilişkin görüş ve önerileri" olmak üzere dört başlıkta incelenmiştir. Ulaşılabilen alan yazın ile karşılaştırılarak tartışılmış ve sonuçlar doğrultusunda öneriler getirilmiştir.

RAM personelinin OSB'li bireylerin tanılanma süreçlerine ilişkin görüşleri teması; RAM personelinin OSB'li bireylerin tıbbi ve eğitsel tanılama süreçlerine ilişkin görüşleri, OSB'li bireylerin eğitsel tanılanma süreçlerinde kullandıkları ölçme araçlarına ilişkin görüşleri, RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılanmasının yapıldığı ortama ilişkin görüşleri, RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılamasının yapıldığı toplam süreye ilişkin görüşleri alt temalarında toplanmış ve tartışılmıştır.

Katılımcıların OSB'li bireylerin tanılanma süreçlerine ilişkin RAM personelinin çoğunluğunun tıbbi tanılama süreciyle ilgili, OSB tanısı koyma yetkilerinin olmamasından dolayı aile görüşmesi ve öğrencinin değerlendirilmesi sonucunda hastaneye sevk ettikleri belirtilmiştir. Eğitsel tanılama süreçlerine ilişkin ise RAM personelinin çoğunluğunun, görüşme ve performans formunu doldurup aileyi süreç hakkında bilgilendirdikten sonra OSB'den hafif, orta ya da ağır etkilenme durumuna göre yönlendirme kararını verdiklerini ifade ettikleri görülmüştür. Kargın (2007) araştırmasında eğitsel değerlendirme sürecini benzer şekilde ifade etmiştir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde de RAM'a başvuran çocukların hastane raporu ve RAM' da yapılan değerlendirmenin sonucuna göre eğitsel tanılamalarının yapılarak yönlendirme kararının verilebileceği belirtilmiştir (MEB, 2018). RAM personelinin 5'i hastane raporlarının OSB'li bireylerin OSB'den etkilenme düzeylerinin

belirlenmesinde etkili olmadığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Tiryakioğlu (2009) araştırmasında, OSB'li bireylerin özel eğitim hizmetlerinden yararlanmasında tıbbi tanı raporlarının belirleyici özellik taşıdığını fakat eğitsel tanıda etkisi olmadığını belirtmiştir.

OSB'li bireylerin eğitsel tanılanma süreçlerinde kullanılan ölçme araçlarına ilişkin personel görüşlerine ait bulgular incelendiğinde 13'ünün OSB'ye dair ölçme araçlarının yeterli olmadığını ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kaplan Şahin (2016) benzer olarak araştırmasının sonucunda OSB'li bireylerin tanılanması amacıyla kullanılan testlerin yeterli olmadığını belirtmiştir. OSB'li bireylerin yalnızca tarama testleri, gelişim ölçekleri veya DSM kriterlerine göre tanı aldıkları ve bu konuda problemler yaşandığına dair sonuçlar ortaya konmuştur (Karaaslan ve Karaaslan, 2016). Kılınç, Bağlama ve Akçamete'ye (2019) göre OSB'ye yönelik ölçme araçlarının çoğu yurtdışında geliştirilmiş olduğu ve Türkçe'ye uyarlandığı, bu nedenle Türkiye'de daha fazla ölçme araçları geliştirilmesinin teşvik edilmesi araştırmanın önerileri arasındadır. Araştırmanın bulgularına göre RAM personelinin yalnızca 1'i gerektiğinde Leiter Uluslararası Performans Ölçeği'ni kullandığını ifade ederken diğer personeller ise performans değerlendirme formuna göre ve aile görüşmelerinin sonuçlarına göre değerlendirme yaptıklarını belirtmiştir. Performans değerlendirme formu öğrencinin gelişimsel ve akademik olarak mevcut potansiyelini ortaya koyarken diğer tanılardan ayırt edici bir formata sahip değildir. Bu nedenle RAM'larda OSB'ye yönelik standartlaştırılmış bir ölçek kullanılmadığı ve çocukların OSB'den etkilenme düzeylerini belirlemede formal ölçme araçlarına ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılanmasının yapıldığı ortama ilişkin görüşlerine bakıldığında yarısının değerlendirme yapılan ortamı uygun bulduğu, yarısının da uygun bulmadığı görülmüştür. RAM personelinin ideal değerlendirme ortamına dair önerileri incelendiğinde en çok uyaranlar açısından yalıtılmış ortam önerdikleri görülmüştür. Bu görüşü; değerlendirme odalarının sayısının arttırılması gerektiği, her yaş grubuna uygun, serbest hareket edebilecekleri, oyun ve iletişime imkan sunan bir ortam hazırlanması gerektiği, tehlike açısından

yalıtılmış ve materyal açısından zengin bir ortam önerileri takip etmektedir. Bir personel ise OSB' li çocuğun kendini güvende hissettiği sınıf ya da aile ortamında değerlendirilmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir. Alan yazında yapılmış daha önceki çalışmalara bakıldığında eğitsel tanılamanın yapıldığı ortamla ilgili görüşler benzerlik göstermektedir (Maraklı, 2016; Yurtsever; 2013).

RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılamasının yapıldığı toplam süreye ilişkin görüşlerine bakıldığında çoğunluğunun 25-45 dk aralığında sürdüğü cevabını verdikleri görülmüştür. Bu cevabı takiben 5 personel de sürenin çocuğun OSB'den etkilenme düzeyine göre değişeceği yanıtı alınmıştır. Personeller bu konuda öğrencilerden değerlendirme alınamadığı zaman ailelerden alınan bilgilerle karar verildiğini belirtmiş ve o zaman sürenin daha kısa olduğunu, gelişimsel ve akademik açıdan daha ileri seviyede olan çocukların değerlendirilme süresinin ise daha uzun olduğunu belirtmişlerdir. Alan yazında yapılmış daha önceki çalışmalara bakıldığında Biral (2019) yaptığı araştırmada değerlendirme süresiyle ilgili RAM'lar ve uygulayıcılar arasında farklılıklar olduğunu ve değerlendirme süresinin kısa tutulduğuna dair olumsuz görüşleri ortaya koymuştur.

RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılanması sırasındaki hazır bulunuşluklarına ilişkin görüşlerine bakıldığında RAM personelinin tamamının hazır bulunuşluk düzeylerinin eğitsel tanılama üzerinde etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Öğrenciler, fiziksel ve duygusal ihtiyaçları karşılanmış bir şekilde RAM'a geldiklerinde süreç daha doğru yürütülmektedir. Buna ek olarak rutinlerine bağlı olan OSB'li bireyler RAM'a geldiklerinde değerlendirme süreci olumsuz etkilenebilmektedir. Bu konuda geçmişte yapılan araştırmalar incelendiğinde benzer sonuçların ortaya konduğu görülmüştür. Hazır bulunuşluk aranmadan test uygulanan çocuklar hafif, orta veya ağır düzey gibi engel seviyelerinin tespitinde uygulayıcıları şaşırtabilmektedir (Kırbıyık, 2011). RAM müdürlerinin görüşlerinin incelendiği araştırmada Özak, Vural ve Avcıoğlu (2008) çocukların daha önce hiç bulunmadığı ve daha önce hiç karşılaşmadığı kişilerle değerlendirme sürecinde problemler yaşanabileceğine dair görüşleri ortaya koymuşlardır.

RAM personelinin OSB'li bireylerin yönlendirilmesi sürecine ilişkin görüşlerine ilişkin teması; RAM Personelinin OSB'li bireylerin yönlendirilmesinde veli etkisine yönelik görüşleri, RAM Personelinin OSB'li bireylerin OSB'den etkilenme düzeylerinin yönlendirilmesi sürecine etkilerine yönelik görüşleri ve RAM Personelinin OSB'li bireylerin yönlendirilebileceği mevcut okul tür ve kademelerinin uygunluğuna ilişkin görüşleri alt temalarında toplanmış ve tartışılmıştır.

RAM personelinin OSB'li bireylerin yönlendirilmesinde veli etkisine yönelik görüşlerine bakıldığında ailelerin çocuklarının OSB'den etkilenme düzeyinden bağımsız olarak bütünleştirme eğitiminde ısrarcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre velilerin çoğunluğu OSB tanısını kabullenmek ve çocuklarının tipik gelişim gösteren çocuklardan farklı ortamlarda eğitim görmelerine itiraz etmektedirler. Velilerin mutlaka eğitsel tanılama ve yönlendirmenin her aşamasında bulunmasının önemli olduğu kabul edilmekle beraber (Kaplan Şahin, 2016) yönlendirme kararı çocuğun en yüksek hayrı gözetilerek oy çokluğu ilkesine göre verilmektedir (MEB, 2018). Elde edilen diğer sonuçlar ise velilerin kabul süreçleriyle ilgili yaşadığı problemlerin süreci olumsuz yönde etkilediği ve OSB'ye ilişkin bilincin kabul sürecini etkilediğidir. Personellerin bu görüşleri alan yazındaki ebeveynlerin çocuklarına otizm tanısı konduğunda bunu kabullenmekte zorlandıklarını bildiren araştırmalarla benzerlik göstermektedir (Fisman, Wolf ve Noh, 1989; Girli, 1995; Işıkdoğan Uğurlu ve Kayhan, 2018; Üstüner Top, 2009).

RAM personelinin OSB'li bireylerin OSB'den etkilenme düzeylerinin yönlendirilmesi sürecine etkilerine yönelik görüşlerine bakıldığında çoğunluğunun; eğitsel tanı doğrultusunda OSB'li bireylerin en az kısıtlandırılmış ortamda eğitim almalarına öncelik verdiklerine dair görüş belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu görüş OSB'li bireylerin yönlendirilmesi sürecine dair sınıf öğretmenleriyle yapılan araştırmayla farklılık göstermektedir. Bu durumda OSB'li bireyin en az kısıtlayıcı eğitim ortamı olan bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamalarına yerleştirilmesi ile ilgi öğrtemen görüşlerinin olumsuz olduğu görülmüştür. (Burak ve Ahmetoğlu, 2019). Bu alt temaya ilişkin personellerden bazıları hastane raporlarında yer alan OSB'den etkilenme düzeylerinin etkili olmayıp

yapılan eğitsel tanılama sonucuna göre karar verildiğidir. Bu konuda alan yazındaki araştırmalardan Kırbıyık'a (2011) göre hastane raporlarındaki tanı ile eğitsel tanı arasında uyuşmazlıklar yaşanmaktadır ve bu konuda hastanelerle işbirliği yapılması faydalı olacaktır sonucuna ulaşılmıştır. Yurtsever (2013) bu görüşü destekler şekilde hastane raporlarını eğitsel tanılamada kullanırken sorunlar yaşandığına dair bir sonuç ortaya koymuştur.

RAM personelinin OSB'li bireylerin yönlendirilebileceği mevcut okul tür ve kademelerinin uygunluğuna ilişkin görüşlerine bakıldığında çoğunlukla uygun olmadığına dair görüşler belirtilmiştir. Bu görüşler okulların sayı olarak eksikliği, okulların fiziksel koşullarıyla ilgili yetersizlikler, öğrencinin tanısına uygun okul ve sınıfların mevcudunun dolmasına bağlı yetersizlikler şeklinde örneklendirilebilir. Alan yazın incelendiğinde RAM müdürleriyle yapılan bir araştırmada bu konuda araştırma sonuçlarıyla benzer olarak daha fazla okul ile daha fazla alan uzmanının istihdam edilmesi gerektiği, yine bu ortamlarda gerekli materyallerin sağlanması, ortamların yetersizlik gruplarına uygun olarak düzenlenmesi gerektiği sonuçları ortaya konmuştur (Özak, Vural ve Avcıoğlu, 2008).

RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılanma ve yönlendirilmesi süreçlerindeki mesleki yeterliliklerine ilişkin görüş ve önerilerine bakıldığında; çoğunluğu bu konuda kendilerini mesleki anlamda yeterli bulmamakta ve OSB'ye yönelik eğitimler düzenlenmesi gerektiğine dair önerilerini belirtmiştir. Personellerin 7'si bu konudaki mesleki yeterliliklerini uygun bulduğunu belirtmiştir. Bir kısmı da OSB'ye yönelik standart ölçekler geliştirilmesi yönünde öneride bulunmuştur. Bu sonuç alan yazındaki Göncü'nün (2019) araştırmasıyla farklılık göstermektedir. Araştırmanın sonucuna göre RAM'ların özel eğitim hizmetleri bölümlerinde görevli RAM Personelinin kendilerini öğrencilerin değerlendirilmesi konusunda sıklıkla yeterli bulduklarını belirttiği ortaya konmuştur. OSB'li bireylerin eğitsel değerlendirme sürecine ilişkin RAM Personelinin görüşlerinin incelendiği araştırmada ise mesleki yeterliliği arttırmaya yönelik benzer öneriler ortaya konmuştur. Buna göre OSB'li bireylere yönelik özel hazırlanmış bir gelişim formunun ve envanterin bulunmadığı aynı zamanda da böyle bir özel hazırlanmış forma ve envantere ihtiyaç

duyulduğu belirlenmiştir. Ek olarak RAM Personelinin OSB konulu hizmet içi programlara gereksinim duydukları ortaya çıkmıştır (Kaplan Şahin, 2016). Özdemir (2014) de araştırmasında benzer olarak Türkiye'de, RAM Personelinin ve hastanelerde çalışan uzmanların kullanabilecekleri standart araçların çok yaygın olmadığını belirtilmiştir.

RAM personelinin OSB'li bireylerin eğitsel tanılanma ve yönlendirilmesi süreçlerinde karşılaştıkları güçlüklere yönelik görüşlerine bakıldığında çoğunluğunun ailelerle ilgili problemler yaşadığı belirlenmiştir. Bu görüşü takiben bir kısmı da standart ölçme araçlarının yetersizliği ile ilgili problemler olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Bu görüşlere ek olarak; çocukların problem davranışlarla ilgili yaşanan problemler, değerlendirme süresiyle ilgili problemler, bütünleştirmenin uygulanamıyor olması ve OSB'ye yönelik farkındalık eksiklikleri olduğu görüşleri ortaya konmuştur. Bu sonuçlar alan yazındaki Göksoy ve Öksüz'ün (2019) eğitsel tanılama sürecinde RAM Personelinin yaşadığı sorunların ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin incelendiği araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

5.1. Öneriler

Bu bölümde, bu araştırma ile ilgili bulgular doğrultusunda uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik öneriler yer almaktadır.

5.1.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Sağlık Bakanlığı ve MEB arasında bir protokol hazırlanarak tıbbi tanılama ve eğitsel tanılamada görev alan personeller arasında iş birliği sağlanıp ortak hareket edilmesi sağlanabilir.

- Eğitsel tanılamanın daha sağlıklı ve verimli yapılabilmesi için tüm RAM'lar için performans değerlendirme formunun uygulanması sırasında kullanılacak ortak materyallerin sağlanmasında fayda vardır. Bunun için de tüm RAM'larda kullanılacak standart materyaller geliştirilebilir.

- Eğitsel değerlendirme yapılırken standart bir ölçeğin olmamasından dolayı yapılan değerlendirmenin sonucu materyale ve değerlendirmeyi yapan kişiye göre farklılaşabildiğinden OSB'ye yönelik standart ölçeğe yönelik gereksinimler giderilebilir.

- RAM'ların fiziksel donanımında ve bina koşullarında, değerlendirme odalarının sayısında ve koşullarında iyileştirmeler yapılabilir.

- Yönlendirme yapılan kurumların sayısının, personel sayısının ve öğrenci kabul etme kapasitesinin arttırılmasına yönelik iyileştirici çalışmalar yapılabilir.

- OSB'li bireylerin özellikleri hakkında ve eğitsel tanılama ile yönlendirme süreçleri hakkında personellere hizmet içi eğitimler düzenlenebilir.

- Eğitsel tanılama ve yönlendirme süreçlerini hızlandırmak için OSB'li çocukları olan aileleri kabul sürecine hazırlamak adına RAM'ların rehberlik hizmetleri bölümüyle daha etkin işbirliği yapılması sağlanabilir.

- Tanılama ve yönlendirme süreçlerinde ailelerin OSB konusunda bilgilendirilip bu süreçlere etkin katılımının sağlanabilir.

- Eğitsel tanılama sürecinin daha uzun süreli ve farklı zaman diliminde tekrarlanarak gerçekleştirilmesi sağlanabilir.

5.1.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Bu araştırma yalnızca Edirne, Tekirdağ, Çorlu ve Lüleburgaz'daki RAM'ların özel eğitim hizmetleri bölümlerinde görev yapan personellerden elde edilen verilerle sınırlıdır. Daha geniş çalışma grupları oluşturularak benzer araştırmalar yapılıp sonuçlar karşılaştırılabilir.

- Bu araştırma yalnızca nitel veri toplama yöntemi kullanılarak şekillendirilmiştir. Nitel ve nicel araştırma yöntemleri bir arada kullanılarak eğitsel tanılama sürecine yönelik araştırmaların gerçekleştirilmesi sağlanabilir.

- Bu araştırmada yalnızca eğitsel tanılama ve yönlendirme süreçleri incelenmiştir. Sonraki araştırmalarda tıbbi tanılama süreci de dahil edilerek tıp doktorlarından ve ailelerden de veriler toplanabilir.

KAYNAKÇA

Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). *Mental bozuklukların tanısal ve sayımsal el kitabı. (DSM-V).* (E. Köroğlu, çev.) Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Amerikan Psikiyatri Birliği. (2000). *Mental bozuklukların tanısal ve sayımsal el kitabı. (DSM-IV).*(E. Köroğlu, çev.) Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Aksoy, V. ve Şahin, Ş. (2016). Otizm spektrum bozukluğu (osb): tarama, tanılama ve değerlendirme. İ. H. Diken & H. Bakkaloğlu (Ed.), *Zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu* içinde (s. 230-262). Ankara: Pegem Akademi.

Aksoy, V. ve Şafak, P. (2020). 573 Sayılı KHK'dan günümüze özel eğitimde eğitsel tanılama ve değerlendirme: Neredeyiz, nereye gitmeliyiz?. *Turkish Journal of Special Education Research and Practice, 2*(1), 47-67. DOI: 10.37233/TRSPED.2020.0108.

Ataman, A. (2012). Özel eğitime muhtaç olmanın nedenleri anlamı ve amaçları. A. ataman (Ed.), *Temel Eğitim Öğretenleri İçin Bütünleştirme Uygulamaları ve Özel Eğitim* içinde (s.3-54). Ankara: Vize Yayıncılık.

Avcıoğlu, H. (2011). *Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin eğitsel ve davranışsal değerlendirmesi* (1.Baskı). Ankara: Vize Yayıncılık.

Aydos, S. ve Çalış, E. (2021). Otizm spektrum bozukluğu öncesi ve sonrasıyla tanı: çocuk gelişimci bakış açısıyla bir inceleme. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, *4*(1), 31-53. DOI: 10.51536/tusbad.779103

Baird, G., Cass, H. ve Slonims, V. (2003). Diagnosis of autism: clinical review. *BMJ*, *327*, 488–493.

Bakırcıoğlu, R.(1985). *İlköğretimde, orta öğretimde ve yükseköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Bakırcıoğlu Yayınları.

Biral, B. (2019). *Rehberlik ve araştırma merkezlerinde eğitsel tanılama üzerine sosyolojik bir değerlendirme* (Yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Burak, Y. ve Ahmetoğlu, E. (2019). Otizmli çocukların eğitsel yerleştirilmesi, kaynaştırılması ve bütünleştirilmesine yönelik öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *9*(18), 685-728. DOI: 10.29029/busbed.586834.

Bodur, Ş. ve Soysal, A.Ş. (2004). OSB'in erken tanısı ve önemi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, *13*(10), 394-398.

Cavkaytar, A. (2000). Zihin engellilerin eğitim amaçları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10*(1), 115-121.

Cavkaytar, A. ve Diken, İ.H. (2006). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Kök Yayıncılık.

CDC-Centers for Disease Control and Prevention. (2014). Autism spectrum disorders: Data and statistics. https://www.cdc.gov/ncbddd/autism/data.html. (Erişim Tarihi: 14.01.2021).

Çakmak, Z. (2017). *Rehberlik ve araştırma merkezi personelinin öğrenme güçlüğü olan bireylerin değerlendirilme süreçlerine ilişkin görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Çepni, S. (2015). Performansların değerlendirilmesi. E. Karip (Ed.), *Ölçme ve değerlendirme* içinde (s. 233-292). Ankara: Pegem Akademi.

Çiftçi Çiçek, M. (2015). *Özel gereksinimli bireyin eğitsel tanılama sürecinde; ram' da yönlendirme, yerleştirme ve izleme çalışmalarına yönelik çalışanların görüşlerinin belirlenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Çuhadar, S. (2017). Sınıf öğretmenlerinin eğitsel değerlendirme sürecine ilişkin görüşleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7*(2), 526-549. DOI: 10.24315/trkefd.307946

Çolak, A. (2016). Otizm spektrum bozukluğunu anlamak. A. Cavkaytar (Ed.), *Otizm spektrum bozukluğu* içinde (s.19-56). Ankara: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Dawson, G., Osterling, J., Meltzoff, A.N. ve Kuhl, P. (2000). Case study of the development of an infant with autism from birth to two years of age. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *21*(3), 299-313.

Diken, İ.H. (2010). Otistik bozukluğu olan öğrenciler. İ.H. Diken (Ed.), *Özel gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim* içinde (s.409-447). Ankara: Pegem Akademi.

Diken, İ.H., Ardıç, A., Diken, Ö. ve Gilliam, J.E. (2012).Exploring the validity and reliability of turkish version of gilliam autism rating scale-2: Turkish standardization study. *Eğitim ve Bilim. 37*(166), 318-328.

Dikmen, U. (2008) *Otistik davranış kontrol listesi ve değiştirilmiş erken çocukluk dönemi otizm tarama ölçeği'nin otistik çocukları belirleme yönünden karşılaştırılması.* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Fazlıoğlu, Y. ve Eşme Yurdakul, M. (2009). *Otizm*. İstanbul: Morpa Yayınları.

Finke, E. H., Drager, K. D. R. ve Ash, S. (2010). Pediatricians' perspectives on identification and diagnosis of autism spectrum disorders. *Journal of Early Childhood Research, 8*(3), 254-268.

Fisman, S. N., Wolf, L. C. ve Noh, S. (1989). Marital intimacy in parents of exceptional children. *Canada Journal Psychiatry*, *34*(6), 519-25.

Frith, U. ve Frith, C. (2001). The biological basis of social ınteraction. *Current Directions in Psychological Science*, *10* (5), 151-155.

Gıcı Vatansever, A. (2018). *Otizm spektrum bozukluğuna sahip çocuğu olanannelere sunulan koçluk uygulamalarının annelerin öğretim becerilerini ve çocukların ortak dikkate tepki verme becerilerini edinmeleri üzerindeki etkileri* (Doktora tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.

Girli, A. (1995). *Normal zekâlı kardeşlerin zihinsel engelli kardeşe yönelik kabul düzeylerinin belirlenmesi.* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Göker, H., Şahin, İ. ve Tekedere, H. (2015). Erken çocukluk döneminde otizm teşhisine yönelik dinamik uzman sistem tasarımı. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, *8*(3), 167.

Göksoy, S. ve Öksüz, K. (2019). Eğitsel tanılama sürecinde rehberlik ve araştırma merkezinde çalışan öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Diyalektog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, (20), 65-80. DOI: http://dx.doi.org/10.22464/diyalektolog.282.

Göncü, A. (2019). *Rehberlik ve araştırma merkezlerinin özel eğitim hizmetleri bölümlerinde görev yapan öğretmenlerin mesleki yeterlik algıları*. (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Güleç Aslan, Y. (2016), Otizm spektrum bozukluğu (osb): eğitim öğretim, öğretim süreci. İ. H. Diken ve H. Bakkaloğlu (Ed.), *Zihinsel yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu* içinde (s.264-275). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Irmak Yılmaz, T., Sütçü Tekinsav, S., Aydın, A. ve Sorias, O. (2007). Otizmdavranış kontrol listesinin (ABC) geçerlilik ve güvenirliğinin incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. *14*(1), 13-23.

Işıkdoğan Uğurlu, N. ve Kayhan, N. (2018). Sınıf RAM Personelininin özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel değerlendirme süreçlerine yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 626-669. DOI: 10.14520/adyusbd.398385.

İncekaş Gassaloğlu, S., Baykara, B., Avcil, S. ve Demiral, Y. (2016). Çocukluk otizmi derecelendirme ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi. 27*(4), 266-274.

Johnson, C. P. ve Myers, S.M. (2007). Identification and evaluation of children with autism spectrum disorders. *Pediatrics*. *120*(5), 1183-1215.

Kanner, L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child, 2*(3), 217-250.

Kaplan Şahin, B., (2016). *Rehberlik araştırma merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin otizm spektrum bozukluğu olan çocukların eğitsel değerlendirme sürecine ilişkin yeterliliklerinin değerlendirilmesi.* (Yüksek lisans tezi). Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Karaaslan, Ö. ve Karaaslan, D. (2016). OSBli çocukların tıbbi tanılama sürecinde yer alan uzman doktorların tanılamaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *18*(2), 271-293.

Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi* (12.Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kargın, T. (2007). Eğitsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 8*(1) , 1-15. DOI: 10.1501/Ozlegt_0000000103.

Kılınç, Ç., Bağlama, B. ve Akçamete, G. (2019). Otizm spektrum bozukluğunun erken çocukluk dönemi'nde tanılanma ve değerlendirilmesinde kullanılan ölçme araçlarının incelenmesi. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, *1*(3), 200-205.

Kırbıyık, M. E. (2011). *Özel eğitim değerlendirme kurulunda görevli rehber öğretmenlerin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecine ilişkin görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.

Kırcaali İftar, G. (2012). Otizm spektrum bozukluğuna genel bakış. E. Tekin-İftar (Ed.), *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri* içinde (s.17-46). Ankara: Vize Yayıncılık.

Kırcaali İftar, G. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu* (2.baskı). İstanbul: Daktylos Yayınevi.

Kuzgun, Z. (2019). *Özel öğrenme güçlüğü olan bireylerin tanılama sürecinde karşılaşılan güçlüklerle ilgili rehberlik araştırma merkezi (ram) personelinin görüşlerinin incelenmesi.* (Yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Landa, R. J. (2018). Ecacy of early interventions for infants and young children with, and at risk for, autism spectrum disorders. *International Review of Psychiatry*, *30*(1), 25-39.

Mcloughlin, J. A. ve Lewis, R.B. (2005) *Özel gereksinimli öğrencilerin ölçümlenmesi.* (Çev. F. Gencer) 4. Basım. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Maraklı, Ö. (2016). *Rehberlik ve araştırma merkezinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinin eğitsel değerlendirme ve yerleştirmeye bağlı olarak kullanılan modül programlarının uygulanması hakkındaki görüşlerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Matson, J. L., Nebel-Schwalm, M. ve Matson, M. L. (2007). A review of methodological issues in the differential diagnosis of autism spectrum disorders in children. *Research in Autism Spectrum Disorders, 1*(1), 38-54.

Milli Eğitim Bakanlığı. (MEB). (1997). Özel eğitim hakkında kanun hükmünde kararname.https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111011_ozel_egitim_kanun_hukmunda_kararname.pdf (Erişim Tarihi: 01.12.2020).

Milli Eğitim Bakanlığı. (MEB). (2018). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.htm (Erişim Tarihi: 04.12.2020).

Milli Eğitim Bakanlığı. (MEB). (2020). Millî Eğitim Bakanlığı rehberlik ve araştırma merkezi yönergesi, http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_08/31230315_RAM_YONERGESY.pdf (Erişim tarihi: 04.12.2020).

Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*, çev. Selahattin Turan, Nobel Akademik yayıncılık.

Mertkan, Ş. (2015). *Karma araştırma tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi.

National Autism Center. (2015). *Findings and conclusions: National standards project, Phase 2*. Randolph, MA: Author.

Neuman, W. L. (2011). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar* (S. Özge, Çev. Ed.). İstanbul: Yayın Odası Yayınları.

Ökcün Akçamuş, Ç. M. (2016). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sosyal iletişim becerileri ve dil gelişim özellikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 17*(2),163-190.

Ökcün Akçamuş, Ç.M., Acarlar, İ.F., Alak, G. ve Keçeli Kaysılı, B. (2019). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar için erken sosyal iletişim ve etkileşim ölçeği (ESİE) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34*(4), 1015-1036. DOİ: 10.16986/HUJE.2018046445.

Öner, Ö. (2020). Tohum Otizm Vakfı değerlendirme ve gelişim raporları III. https://www.tohumotizm.org.tr/otizm/otizm-kaynaklari/raporlar/ (Erişim tarihi: 04.12.2020).

Özak, H. , Vural, M. ve Avcıoğlu, H. (2016). Rehberlik araştırma merkezi müdürlerinin gönderme tanılama yerleştirme izleme ve değerlendirmeye ilişkin görüş ve önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *8*(1), 189-206.

Özdemir, O. , Diken, İ. H. , Diken, Ö. ve Şekercioğlu, G. (2013). Otizm davranış kontrol listesi (autism behavior checklist-abc) modifiye edilmiş Türkçe versiyonu'nun geçerlik ve güvenirlik çalışması: pilot uygulama sonuçları. *International Journal of Early Childhood Special Education*, *5*(2) , 168-182. DOI: 10.20489/intjecse.107931.

Özdemir, O. (2014). *Otizm davranış kontrol listesi Türkçe versiyonu geçerlik ve güvenirlik çalışmaları.* (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Özlü Fazlıoğlu, Y. (2004). *Duyusal entegrasyon programının otizmli çocukların duyusal ve davranış problemleri üzerine etkisinin incelenmesi*. (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Özyürek, M. (2006). *Bireyselleştirilmiş eğitim programı temelleri ve geliştirilmesi* (3.Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık

Rakap, S., Birkan, B. ve Kalkan, S. (2017), Türkiye'de otizm spektrum bozukluğu ve özel eğitim Tohum Otizm Vakfı raporu. https://www.tohumotizm.org.tr/wp-content/uploads/2018/10/tosboe2017.pdf. (Erişim Tarihi: 01.12.2020).

Rellini, E., Tortolani, D., Trillo, S., Carbone, S. ve Montecchi, F. (2004). Childhood Autism Rating Scale (CARS) and Autism Behavior Checklist (ABC) correspondence and conflicts with DSM-IV criteria in diagnosis of autism. *J Autism Dev Disord,* 34, 703-708.

Selimoğlu, Ö. G., Özdemir, S., Töret, G. ve Özkubat, U. (2013). Otizmli çocuğa sahip ebeveynlerin otizm tanılama sürecinde ve tanı sonrasında yaşadıkları deneyimlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education*, *5*(2) , 129-161. DOI: 10.20489/intjecse.107930

Steiner, A. M., Goldsmith, T.R., Snow, A. V. ve Chawarska, K. (2012). Practitioner's guide to assessment of autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders,* 42, 1183-1196.

Sucuoğlu, B. (2012). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların değerlendirilmesi. E. Tekin-İftar (Ed.), *Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri* içinde (s.47-82). Ankara: Vize Yayıncılık.

Şahin, S.(2012). Yaygın gelişimsel bozukluklar (YGB) otistik spektrum bozukluğu (OSB). Emine Nilgün Metin (Ed.), *Özel gereksinimli çocuklar* içinde (s. 209-241). Ankara: Maya Akademi.

Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tiryakioğlu, Ö. (2009). *Rehberlik ve araştırma merkezi müdürlerinin özel eğitim bölümünün sorunlarını algılamaları.* (Yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Turnbull, R., Turnbull, A., Shank, M., Smith, S. ve Leal, D. (2002). *Exceptional lives: special education in today's schools.upper saddle river,* NY: Pearson Education,Inc

Türkkal, A., (2018). Matematik *becerilerinde yetersizlik görülen ilkokul öğrencilerinin rehberlik ve araştırma merkezindeki eğitsel tanılama süreçlerinin incelenmesi.* (Yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 24*(1), 543-559.

Uçak, Y. (2017). *Rehberlik ve araştırma merkezlerinde tanı, değerlendirme ve izleme süreçlerinin incelenmesi, özel öğrenme güçlüğü olan çocuklar örneği.* (Yüksek lisans tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.

Ünlü E. (2017). Otizm spektrum bozukluğunda tarama, tanılama ve değerlendirme. Ümit Şahbaz (Ed.). *Zihin yetersizliği ve otizm spektrum bozukluğu* içinde (s.157-183). Ankara: Vize.

Üstüner-Top, F. (2009). Otistik çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları sorunlar ile ruhsal durumlarının değerlendirilmesi: niteliksel araştırma. *Çocuk Dergisi, 9*(1), 34-42.

Yazıcı, D. N. , Akman, B. ve Usta, M. B. (2020). Otizmli çocukları tarama, tanılama, değerlendirmede kullanılan psikometrik araçlar. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 29*(4) , 267-275.

Yıldırım, A. ve Simsek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yiğitoğlu, E. & Odluyurt, S. (2021). Otizm spektrum bozukluğu tanısı koyan doktorların tıbbi tanılama sürecine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 22*(1), 1-29. DOI: 10.21565/ozelegitimdergisi.635435.

Yurtsever, Ş. (2013). *Eğitsel tanılama ve değerlendirme sürecinde görev alan rehberlik ve araştırma merkezi personelinin karşılaştığı sorunların belirlenmesi.* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yürekli, M. (2021). *Rehberlik ve araştırma merkezinde çalışan RAM Personelinin ağır ve çoklu yetersizliği olan bireylerin eğitsel değerlendirme ve tanılama süreçlerine ilişkin görüşleri.* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Watts, T.J. (2008). The pathogenesis of autism. *Clinical Medicine. Pathology* 1, 99-103. https://doi.org/10.4137/CPath.S1143

Wilkonson, L. A. (2010). *Autism and Asperger Syndrome in school: a best practice guide to assessment and intervention.* London: Jessica Kingsley Publishers.

EKLER

EK – 1: Görüşme Soruları

Değerli personelim;

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı Engelli Çalışmaları Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisiyim ve yüksek lisans tezimin uygulaması için görüşme yapıyorum. Tezimin konusu "Rehberlik ve Araştırma Merkezi Personelinin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Eğitsel Tanılama ve Yönlendirme Süreçlerine İlişkin Görüşleri"dir. Bu görüşme formu, rehberlik ve araştırma merkezlerinde görev yapan personellerin eğitsel tanılama ve yönlendirme süreçlerine yönelik görüşlerini almak amacıyla hazırlanmıştır. Katılımınız ve içten cevaplarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Genel Bilgiler:

1. **Çalışmakta Olduğunuz İl/ İlçe:…….....**
2. **Cinsiyetiniz: ( ) E ( ) K**
3. **Yaşınız:**
4. **Eğitim Durumunuz: ( ) Ön Lisans ( ) Lisans ( ) Yüksek Lisans ( )**

Doktora ve üstü

5. **Branşınız:**
6. **Kaç Yıldır RAM'da çalışıyorsunuz?**

EK – 2: Görüşme Soruları

Sorular:	**Uygun**	**Uygun Değil**	**Öneriler**
1. OSB şüphesi ile kurumunuza yönlendirilen bireyler için RAM'da süreç nasıl işliyor?			
2. Tıbbi tanısı OSB olan bireylerin eğitsel tanılama amacıyla RAM'a başvurması sonrasında süreç nasıl işliyor?			
3. OSB olan bireylerin eğitsel tanılama sürecinde kullandığınız ölçme araçlarınız var mıdır? - OSB olan bireylerin eğitsel tanılama sürecinde hangi formal ve informal ölçme araçlarını kullanıyorsunuz? - OSB'ye yönelik eğitsel tanılama amacıyla kullandığınız ölçme araçlarının yeterliliği hakkında neler söylemek istersiniz?			
4. Eğitsel değerlendirme yaptığınız fiziki ortam hakkında neler söylemek istersiniz? - OSB'den etkilenen bireylerin ideal değerlendirme ortamı ile ilgili önerileriniz nelerdir?			
5. OSB'den etkilenen bireylerin değerlendirilmesi ortalama ne kadar sürüyor?			

6. OSB'den etkilenen bireylerin RAM'a geldiklerinde değerlendirme için hazır bulunuşluk düzeylerinin değerlendirme ve tanılama sürecine yansıması hakkında ne düşünüyorsunuz?			
7. Eğitsel tanılama sürecinde ve okul yönlendirilmesi sırasında velinin/vasinin etkileri hakkında neler söylemek istersiniz?			
8. Eğitsel değerlendirme yaparken bireylerin OSB'den etkilenme düzeylerinin belirlenmesinin yönlendirme sürecine etkileri hakkında neler söylemek istersiniz?			
9. RAM'da çalışan bir personel olarak OSB olan bireylerin tanılanması ve yönlendirilmesi sürecinde karşılaştığınız güçlükler nelerdir?			
10. OSB olan bireylerin yönlendirilebileceği mevcut okul tür ve kademelerinin uygunluğu hakkında ne söylemek istersiniz?			
11. OSB olan bireylerin eğitsel tanılanmasındaki mesleki yeterliliğiniz hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? - Mesleki yeterliliğin arttırılması için ne talep edersiniz?			
12. OSB'li bireylerin tanılama ve yönlendirme süreçleriyle ilgili eklemek istedikleriniz nelerdir?			

EK – 3: Görüşme Kodlama Anahtarı

TEMA VE ALT TEMALAR	AÇIKLAMALAR
RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Tanılanma Süreçlerine İlişkin Görüşleri	
RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Tıbbi ve Eğitsel Tanılama Süreçlerine İlişkin Görüşleri Tıbbi tanılama süreçlerine ilişkin görüşleri (1. Soru) : Değerlendirme yapıldıktan sonra hastaneye sevk edilir. Okul çağındaki bireylerden yalnızca eğitsel değerlendirme isteği formu ile gelenler incelenip hastaneye sevk edilir. Tıbbi tanısı olmayanlar direkt hastaneye sevk edilir. Eğitsel tanılama süreçlerine ilişkin görüşleri (2. Soru): Gerekli formalar doldurulduktan sonra OSB'den etkilenme durumuna göre yönlendirme kararı verilir. Yeni hastane raporları eğitsel tanı koymada etkili değildir. Tıbbi tanı ve eğitsel tanı arasında farklılık varsa yeniden hastaneye sevk edilir.	

OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma Süreçlerinde Kullandıkları Ölçme Araçlarına İlişkin Görüşleri (3. Soru)	
Performans değerlendirme formu, aile görüşme formu ve gözlemden yararlanılır. Yeterli değil. Yalnızca performans değerlendirme formu kullanılır. Güncellenen hali yeterlidir. Ek olarak kendilerinin geliştirdiği formalar kullanılır. Yeterli değil. Yalnızca performans değerlendirme formu kullanılır. Yeterliliği konusunda kararsız. Ek olarak Leiter Uluslararası Performans Ölçeği kullanılır Yeterli değil.	

RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanmasının Yapıldığı Ortama İlişkin Görüşleri (4. Soru) Değerlendirme yapılan ortamın uygunluğuna ilişkin görüşler: Ortam uygundur Ortam uygun değildir Öneriler: Uyaranlar açısından yalıtılmış bir ortam Değerlendirme odalarının sayısının arttırılması gerekir Her yaş grubuna uygun, serbest hareket edebilecekleri ortam Tehlike açısından yalıtılmış bir ortam Materyal açısından zengin bir ortam Oyun ve iletişime imkân sunan bir ortam OSB' li bireyin kendini güvende hissettiği sınıf ya da aile ortamında değerlendirilmesi	
RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılamasının Yapıldığı Toplam Süreye İlişkin Görüşleri (5. Soru) 25- 45 dk aralığında Süre OSB'den etkilenme durumuna göre değişiklik gösterir 45-90 dk aralığında 15- 20 dk aralığında	

RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanması Sırasındaki Hazır Bulunuşluklarına İlişkin Görüşleri (6. Soru) Etkiler	
RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Yönlendirilmesi Sürecine İlişkin Görüşleri	
RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Yönlendirilmesinde Veli Etkisine Yönelik Görüşleri (7. Soru) Velilerin bütünleştirme kararındaki ısrarı Velilerin kabul sürecinde yaşadığı problemlerin etkisi. Velilerin OSB'ye ilişkin bilgi düzeyinin kabul sürecine etkisi	
RAM Personelinin OSB'li Bireylerin OSB'den Etkilenme Düzeylerinin Yönlendirilmesi Sürecine Etkilerine Yönelik Görüşleri (8. Soru) En az kısıtlandırılmış ortamda eğitim almalarına öncelik verilmesi Bireydeki problem davranışların bütünleştirme kararını etkilemesi Hastane raporunun yönlendirme kararını etkilememesi Çevresel koşulların yönlendirmeye etkisi Kararsız kalma	
RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Yönlendirilebileceği Mevcut Okul Tür ve Kademelerinin Uygunluğuna İlişkin Görüşleri (10. Soru) Uygun değildir Özel eğitim sınıfları ve eğitim uygulama okulları uygun, bütünleştirme uygulamaları uygun değildir Uygundur Bu konuda yeterli bilgim yok	
RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma Ve Yönlendirilmesi Süreçlerindeki Mesleki Yeterliliklerine İlişkin Görüş Ve Önerileri (11. Soru) Yeterli değildir	

Yeterlidir	
Öneriler	
OSB'ye ilişkin eğitimler düzenlenmesi Standartlaştırılmış ölçme araçlarının geliştirilmesi Lisans eğitiminde değişiklikler yapılması OSB'li bireylerle eğitim ortamlarında karşılaşma fırsatı sunulması	
RAM Personelinin OSB'li Bireylerin Eğitsel Tanılanma ve Yönlendirilmesi Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlüklere Yönelik Görüşleri (9. Soru) Ailelerle ilgili problemler Standart ölçme araçlarının yetersizliği ile ilgili problemler Problem davranışlarla ilgili problemler Değerlendirme süresiyle ilgili problemler Bütünleştirmenin uygulanamıyor olması OSB'ye yönelik farkındalık eksiklikleri	

EK – 4: Etik Kurul İzni

EK – 5: Milli Eğitim İzni

Evrak Tarih Sayısı: 27.07.2021-90174

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : E-59426830-044-90174 27.07.2021
Konu : Anket İzni (Ebru ÇAĞLAYAN) Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 04.06.2021 tarihli ve 044-E.65431 sayılı yazı
b) 14.07.2021 tarihli ve E-27250534-605.01-28334413 sayılı yazı,

İlgi (a) yazınız gereği Enstitünüz Engelli Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ebru ÇAĞLAYAN' ın "Rehberlik Ve Araştırma Merkezi Personelinin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Eğitsel Tanılama Ve Yönlendirme Süreçlerine İlişkin Görüşleri" konulu çalışmasına veri sağlamak amacıyla anket çalışması yapma isteğinin uygun görüldüğüne ilişkin Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü' nden alınan ilgi (b) yazı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Murat TÜRKYILMAZ
Rektör V.

Ek:İlgi (b) yazı (1 Syf.)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile oluşturulmuştur.
Belge Doğrulama Kodu :BSPL7S0MAK Pin Kodu :60852 Belge Takip Adresi : https://www.trakya.edu.tr/trakya-universitesi-ebys
Adres : Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Balkan Yerleşkesi Edirne 22030
Telefon : 2842350501 Faks : 2842350023
e-Posta:odb@trakya.edu.tr Web:http://odb.trakya.edu.tr/
Kep Adresi : trakyauni@hs01.kep.tr
Bilgi için : Said YILDIRIM
Unvanı : Memur

26.07.2021-88769

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Özel Eğitim Ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Sayı : E-27250534-605.01-28334413 14.07.2021
Konu : Araştırma Uygulama İzni
(Ebru ÇAĞLAYAN)

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : a) 09.07.2021 tarihli ve E-59426830-302.08.01-828528 sayılı yazınız.
b) Milli Eğitim Bakanlığı'nın 21/01/2020 tarihli ve 2020/2 Nolu Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesi.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Engelli Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ebru ÇAĞLAYAN' ın "Rehberlik Ve Araştırma Merkezi Personelinin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Eğitsel Tanılama Ve Yönlendirme Süreçlerine İlişkin Görüşleri" konulu çalışmasına veri sağlamak amacıyla anket çalışması yapma izni talebine ilişkin yazınız ve ekleri incelenmiş olup, Genel Müdürlüğümüzce ilgi (b) Genelge kapsamında herhangi bir sakınca görülmemiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Kürşat DULKADİR
Bakan a.
Genel Müdür V.

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres: Vasfi Mah. Ismet Bitlis Cad. No:18, 06170 Yenimahalle/ANKARA Belge Doğrulama Adresi: https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys
Bilgi için: Salih OSMANOĞLU
Unvanı: Öğretmen
Telefon No: 0 (532) 493 30 12
E-Posta: salihosmanoglu@gmail.com
Kep Adresi: meb@hs03.kep.tr
Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evrakuygulama.meb.gov.tr adresinden 5c72dcc032-2447-a03c-5ae5 kodu ile teyit edilebilir.